

GEWESTELIJK LUCHT-KLIMAAT-ENERGIEPLAN

Milieuverklaring

GEWESTELIJK LUCHT-KLIMAAT-ENERGIEPLAN

MILIEUVERKLARING

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	2
ACRONIEMENLIJST	4
1. ONTSTAAN VAN HET GEWESTELIJK LUCHT-KLIMAAT-ENERGIEPLAN	6
2. MILIEUEFFECTENBEOORDELING	8
2.1 VOORSCHRIFTEN	8
2.2 CONCLUSIES VAN HET MER	8
3. OPENBAAR ONDERZOEK EN RAADPLEGINGEN	9
3.1 OPENBAAR ONDERZOEK	9
3.2 RAADPLEGING VAN DE GEWESTELIJKE INSTANTIES	9
3.3 GRENDOVERSCHRIJDEND OVERLEG	9
4. MILIEUVERKLARING	9
4.1 BEHANDELING VAN DE ADVIEZEN	10
4.2 STRUCTUUR	10
4.3 NUMMERING	10
5. RESULTAAT VAN HET OPENBAAR ONDERZOEK EN DE RAADPLEGINGEN	10
6. ANTWOORD OP DE ONTVANGEN OVERWEGINGEN BETREFFENDE HET OPENBAAR ONDERZOEK	11
7. ANTWOORD OP DE ONTVANGEN OVERWEGINGEN BETREFFENDE DE INTEGRATIE VAN DE VASTSTELLINGEN VAN HET MER IN HET PLAN	12
8. ANTWOORD OP DE ALGEMENE OVERWEGINGEN BETREFFENDE HET PLAN	13
8.1 BELANGRIJKSTE UITDAGINGEN EN DOELSTELLINGEN VAN HET PLAN	13
8.2 GEBREK AAN PRECISIE, OPERATIONALITEIT EN PRIORITEITEN IN DE MAATREGELEN	13
8.3 GEBREK AAN AMBITIE	14
8.4 IN AANMERKING NEMEN VAN DE BUDGETTAIRE BEPERKINGEN VAN DE INSTELLINGEN (ONDER MEER DE GEMEENTEN), GEZINNEN EN VERENIGINGEN DIE BETROKKEN ZIJN BIJ DE UITVOERING VAN HET PLAN	16
8.5 EVENWICHT VAN DE DOELSTELLINGEN EN DE GEÏNTEGREERDE THEMA'S	17
8.6 OPVOLGING VAN HET PLAN	18
8.7 COHERENTIE EN HIËRARCHIE VAN DE GEWESTELIJKE PLANNEN EN VERBAND MET HET (ONTWERP VAN) GEWESTELIJK PLAN VOOR DUURZAME ONTWIKKELING	18
8.8 OVERWEGINGEN BETREFFENDE DE STRUCTUUR VAN HET PLAN	19
8.9 INPASSING EN INTEGRATIE VAN HET LKEP IN DE INTERACTIES MET DE ANDERE GEWESTEN EN HET FEDERAAL NIVEAU 19	
8.10 LEVENSCYCLUS	19

8.11	VERBAND MET HET BURDEN SHARING-DOSSIER	19
9.	ANTWOORD OP DE PER HOOFDLIJN ONTVANGEN OVERWEGINGEN.....	20
9.1	HOOFDLIJN GEBOUWEN.....	20
9.2	HOOFDLIJN VERVOER.....	41
9.3	HOOFDLIJN ECONOMIE.....	55
9.4	HOOFDLIJN PLANNING.....	57
9.5	HOOFDLIJN CONSUMPTIE EN GEBRUIK VAN PRODUCTEN	60
9.6	HOOFDLIJN AANPASSING AAN DE KLIMAATVERANDERING.....	61
9.7	HOOFDLIJN BEWAKING VAN DE LUCHTKWALITEIT.....	63
9.8	HOOFDLIJN MECHANISMEN VOOR PARTICIPATIE AAN DE KLIMAATDOELSTELLINGEN EN DE PRODUCTIEDOELSTELLINGEN VOOR HERNIEUWBARE ENERGIE	65
9.9	HOOFDLIJN SOCIALE DIMENSIE	65

ACRONIEMENLIJST

ARH: Adviesraad voor huisvesting
AVP: activiteitenvervoerplan
BEN: Brussels expresnet
BHG: Brussels Hoofdstedelijk Gewest
BIV: belasting op inverkeerstelling
BKG: broeikasgas
BM: Brussel Mobiliteit
BRAL: Brusselse Raad voor het Leefmilieu
BSO: Brussel Stedelijke Ontwikkeling
BVP: Bedrijfsvervoerplan
BVS: beroepsvereniging van de vastgoedsector
BWLKE: ordonnantie houdende het Brussels Wetboek van Lucht, Klimaat en Energiebeheersing
BWRO: Brussels Wetboek van Ruimtelijke Ordening
CBBH: Confederatie Bouw Brussel-Hoofdstad
CIR: Isolatie Raad – Conseil d'Isolation
CO₂: koolstofdioxide
CODA: Comité de Défense de l'Altitude Cent
EPB: energieprestatie van gebouwen
ESCO: energiedienstenbedrijf (*Energy service company*)
ESR: Economische en Sociale Raad van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest
EUCG: European Union Cyclists' Group
FEBIAC: Belgische automobiel- en tweewielerfederatie
FIQ: Forest Inter-Quartiers
FOD: Federale overheidsdienst
GEN: Gewestelijke Expresnet
GFR: gewestelijke fietsroutes
GGB : gebieden van gewestelijk belang
GmFR: gemeentelijke fietsroutes
GOC: gewestelijke Ontwikkelingscommissie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest
GOP: gemeentelijk Ontwikkelingsplan
GPCE: gewestelijk programma voor circulaire economie
GPDO: gewestelijk Plan voor Duurzame Ontwikkeling
GRACQ : Groupe de Recherche et d'Action des Cyclistes Quotidiens
GSV: gewestelijke Stedenbouwkundige Vergunning
IEB : Inter-Environnement Bruxelles
LB: Leefmilieu Brussel
LKEP: Lucht-Klimaat-Energieplan
MER: milieueffectenrapport van het plan
MEH : Maison de l'énergie - *Energiehuis*
MIVB: maatschappij voor intercommunaal vervoer te Brussel
MTB: metro-tram-bus
Mtoe: Miljoen ton olie-equivalent
NMBS: nationale maatschappij Belgische spoorwegen
NO₂: stikstofdioxide
NO_x: stikstofoxide
NW: Netwerk Wonen
NZEB: *nearly zero energy building*
OGSO: ondernemingsgebieden in stedelijke omgeving
PLAGE: Plan voor Lokale Actie voor het Gebruik van Energie
PM₁₀: fijne in de lucht zwevende deeltjes met een diameter van minder dan 10 micrometer
RCIB: regionale cel voor interventie bij binnenluchtvervuiling
REG: rationeel energiegebruik

RLM: Raad voor het Leefmilieu van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

RVG: Raad van Gebruikers van Elektriciteit en Gas van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

SVK: sociaal verhuurkantoor

SVP: schoolvervoerplannen

TEC: transport en commun (Waals Gewest)

UCL: Université catholique de Louvain – administration du patrimoine immobilier et des infrastructures (ADPI)

VBGB: voorbeeldgebouwen

VSGB: Vereniging van de Stad en de Gemeenten van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

WG: werkgroep

WGO: Wereldgezondheidsorganisatie

1. ONTSTAAN VAN HET GEWESTELIJK LUCHT-KLIMAAT-ENERGIEPLAN

Sinds enkele jaren geeft de Brusselse Hoofdstedelijke Regering duidelijk blijk van haar wens om het Gewest te laten ontpoppen als een toonbeeld op het vlak van duurzaam stadsbeheer. In dat verband heeft de Brusselse Regering zich er trouwens toe verbonden om haar uitstoot van BKG tegen 2025 met 30% te verminderen ten opzichte van de emissies in 1990, wat de Europese reductiedoelstelling van 20% tegen 2020 zodoende overtreft. Het is op basis van deze wens dat er een LKEP wordt uitgewerkt en ingevoerd, dat het voorwerp uitmaakt van deze milieuverklaring.

Gelijklopend met deze politieke bereidheid, legt het beleidsakkoord van december 2015 over de intrabelgische Burden Sharing resulterend uit het Europese "klimaat-energiepakket" 2020 tussen de verschillende entiteiten van het Koninkrijk, aan het Gewest een doelstelling van vermindering van BKG-uitstoot op om bij te dragen tot het bereiken van de Belgische doelstelling opgelegd door Europa. Voor de periode 2013-2020 moet België immers, volgens een lineair pad, de BKG-uitstoot van de sectoren buiten het Europese emissiequotasysteem (ETS-systeem) zodanig verminderen dat in 2020 een reductie van 15% wordt bereikt ten opzichte van de uitstoot in het jaar 2005; het BHG zal hiertoe bijdragen door zijn uitstoot onder dezelfde voorwaarden met 8,8% te verlagen.

Wat de luchtkwaliteit betreft, is de Brusselse Regering bovendien van plan om de situatie van het Gewest structureel te regulariseren ten aanzien van de Europese normen, in het bijzonder voor de PM₁₀ en de NO_x, waarvan de concentraties of de emissies nog voor problemen kunnen zorgen ook al is de situatie de afgelopen jaren sterk verbeterd.

Op het vlak van de energie-efficiëntie dringt het klimaat-energiepakket van de Europese Unie aan op een groei van de energie-efficiëntie met 20% tegen 2020 en op een voortzetting, van nu tot 2030, van de ambities hieromtrent. In dat verband heeft België in het kader van de richtlijn betreffende de energie-efficiëntie zich een indicatieve nationale energiebesparingsdoelstelling van 18% van het primair energieverbruik in 2020 gesteld en is het Gewest een zeker aantal verbintenissen aangegaan die worden bevestigd in het LKEP en die het Gewest wil naleven.

Tot slot legt Richtlijn 2009/28 ter bevordering van het gebruik van energie uit hernieuwbare bronnen aan België de verplichting op om tegen 2020 een doelstelling van 13% te bereiken voor het aandeel energie uit hernieuwbare bronnen in het bruto-eindverbruik van energie. Om aan deze Belgische doelstelling bij te dragen, voorziet het politieke akkoord van 4 december 2015 dat het Brussels Gewest het aandeel energie uit hernieuwbare bronnen op 0,073 Mtoe moet brengen tegen het jaar 2020. Het doel van het LKEP is dus ook om ervoor te zorgen dat het Gewest zijn doelstelling behaalt wat betreft de geproduceerde energie uit hernieuwbare bronnen.

Afgezien van deze verplichtingen beantwoorden deze drie doelstellingen ook aan drie uitdagingen waarmee het BHG in dat verband te maken krijgt:

- 1) Het risico op een structurele stijging van de energieprijzen en de socio-economische uitdagingen die dit met zich meebrengt, en de uitdaging van het terugschroeven van de energieafhankelijkheid van het Gewest;
- 2) De luchtkwaliteit en de gevolgen ervan voor de gezondheid van de bevolking;
- 3) Een matiging en aanpassing aan de klimaatveranderingen.

Deze doelstellingen zijn niet nieuw. Het Gewest beschikt bovendien al geruime tijd over een voluntaristisch milieu- en energiebeleid en ziet er tegelijk op toe dat er een sterke sociale dimensie wordt ontwikkeld om de consumenten te beschermen, met een bijzondere aandacht voor de zwaksten.

Om zijn ambitieuze doelstellingen te bereiken, moet het BHG zijn inspanningen in stand houden en zelfs versterken. Als aanvulling op de reeds ingevoerde maatregelen is de Regering dus van plan om een geïntegreerd lucht-, klimaat- en energiebeleid uit te werken, om de onderlinge verbanden tussen deze drie domeinen in de stedelijke context van het BHG zo goed mogelijk te benutten. De maatregelen met betrekking tot deze problemen spitsen zich immers toe op dezelfde behoeften (op het vlak van energie en mobiliteit), dezelfde installaties en toepassingen (de gebouwen, de voertuigen, de producten) en dezelfde activiteiten, zoals blijkt uit de verschillende opeenvolgende Brusselse sectorale plannen inzake luchtkwaliteit, energie-efficiëntie, hernieuwbare energiebronnen en het klimaat. Door de nauwe onderlinge verbondenheid tussen deze thema's is het nodig dat

er bijzondere aandacht wordt besteed aan de samenhang tussen de maatregelen. Bij de uitvoering van de acties moet worden gekeken naar de gevolgen die ze kunnen hebben in elk van deze domeinen. Eenzelfde maatregel kan een positieve bijdrage leveren aan de doelstellingen die zijn vastgelegd op het vlak van lucht, klimaat en energie. Omgekeerd kan een maatregel tegelijk gunstig zijn in een van deze domeinen, en een ander domein dan weer negatief beïnvloeden.

Dit geïntegreerde beleid was in termen van reglementering sinds 2013 reeds opgesplitst via het BWLKE. Vandaag wordt dit beleid in het deel stadsplanning uitgebreid in het ontwerp van LKEP, dat zelf is ingevoerd door het BWLKE (artikelen 1.4.1 tot 1.4.15).

Het aan een openbaar onderzoek onderworpen ontwerp van LKEP (hierna "het plan" genoemd) is opgesplitst in negen hoofdlijnen (maar deze structuur zou kunnen veranderen na het openbaar onderzoek - zie verder):

HOOFDLIJN 1: GEBOUWEN

In Brussel is het gebouwenpark (residentiële gebouwen, besturen en ondernemingen) de belangrijkste energieverbruikende sector. Ook al werd er de afgelopen jaren een aanzienlijke vooruitgang vastgesteld, toch zijn er bijkomende inspanningen nodig om de gewestelijke doelstellingen te bereiken.

HOOFDLIJN 2: VERVOER

De transportsector stoot de meeste NO_x uit en is de tweede grootste uitstoter van fijn stof en BKG na de bouwsector. Om de Europese normen inzake luchtkwaliteit te halen, is het nodig dat er bijkomende maatregelen worden ingevoerd naast die van het gewestelijk mobiliteitsplan IRIS 2 in het kader van de gewestelijke milieubevoegdheden.

HOOFDLIJN 3: ECONOMIE

Het Brussels Gewest neemt een erg belangrijke plaats in binnen de Belgische economie. Het plan stelt voor om een strategische visie uit te werken op het leefmilieu als bron van lokale tewerkstelling, die erop is gericht onze lineaire economie ("ontginnen - produceren - consumeren - weggooien") om te vormen tot een kringloopeconomie waar de bronnencycli gesloten en geoptimaliseerd zijn ("verminderen - hergebruiken - recycleren"). Tegelijk wil het plan de economische sectoren aanmoedigen om zich duurzaam te ontwikkelen en hun milieubeheer te verbeteren.

HOOFDLIJN 4: STADSPLANNING

Om tegemoet te komen aan de verwachte sterke bevolkingsstijging in Brussel, de klimaatuitdaging en de uitdaging betreffende de levenskwaliteit, moet de stad dus "dichter" worden gemaakt en moeten het energieverbruik en de uitstoot van verontreinigende stoffen eveneens worden verminderd, om zodoende de aantrekkelijkheid van het leven in de stad te verhogen. Vanuit dat oogpunt is de stadsplanning een belangrijke hefboom. De uitdagingen en de thema's die het LKEP vooropstelt, moeten als volwaardig deel worden geïntegreerd in de Brusselse hulpmiddelen voor stadsplanning.

HOOFDLIJN 5: CONSUMPTIEWIJZEN EN GEBRUIK VAN PRODUCTEN

Onze consumptiewijzen hebben een rechtstreekse invloed op onze gezondheid door de impact ervan op de luchtkwaliteit binnen en buiten de gebouwen enerzijds en door onze voeding anderzijds. De milieu-impact hiervan overschrijdt dus ook de grenzen van het gewestelijke grondgebied: klimaat, luchtkwaliteit, uitputting van de voorraden, aantasting van natuurlijke milieus,... Een aantal plannen, programma's en maatregelen werden reeds goedgekeurd en dragen reeds bij aan een "duurzamere" consumptie. Het plan behandelt deze problematiek dus vanuit twee verschillende invalshoeken: de voorbeeldrol van de overheden op het vlak van duurzame aankopen en de promotie van milieuvriendelijkere producten.

HOOFDLIJN 6: AANPASSING AAN DE KLIMAATVERANDERINGEN

Men moet de kwetsbaarheid van het Gewest voor de gevolgen van deze klimaatveranderingen verminderen. Deze kwetsbaarheid wordt vooral gekenmerkt door een toegenomen risico op overstromingen, het fenomeen van het stedelijk hitte-eiland en de wijziging van de biologische diversiteit in het Zoniënwoud. De maatregelen die zijn opgenomen in dit plan, vullen deze verschillende acties aan. Andere bestaande plannen leggen dan weer de nadruk op de rol van het water in de stad, de mogelijkheden op het vlak van materiaalkeuze en strijd tegen overstromingen, evenals op de ontwikkeling van het plantenerfgoed.

HOOFDLIJN 7: BEWAKING VAN DE LUCHTKWALITEIT

Wat de buitenluchtkwaliteit betreft, moeten de concentraties van verontreinigende stoffen in de omgevingslucht worden bewaakt en moet de evolutie ervan in de tijd worden opgevolgd. Voorts is het ook belangrijk om de aard, de herkomst en het belang van de uitstoot van verontreinigende stoffen te bepalen om de gepaste maatregelen te kunnen treffen om de normen te kunnen naleven. Aangezien de mens 80% van zijn tijd binnenshuis doorbrengt, is de bewaking van de binnenluchtkwaliteit ook uitermate belangrijk. In het plan wordt dus bijzondere aandacht besteed aan deze twee aspecten.

HOOFDLIJN 8: MECHANISMEN VOOR PARTICIPATIE AAN DE KLIMAATDOELSTELLINGEN EN DE PRODUCTIEDOELSTELLINGEN VOOR HERNIEUWBARE ENERGIE

Aanvullend op de lokale beleidsmaatregelen moet het Gewest flexibiliteitsmaatregelen invoeren om zijn doelstellingen te halen inzake de vermindering van de uitstoot van BKG en productie van hernieuwbare energie. Deze hoofdlijn legt dus de nadruk op de investeringen van het Gewest in nationale en internationale fondsen, beleidslijnen en projecten.

HOOFDLIJN 9: SOCIALE DIMENSIE

Om de sociale dimensie van het energie- en klimaatbeleid te garanderen, moet de impact ervan op de meest kwetsbare personen worden gemeten en moeten de minstbedeelden doelgerichte sociale steun krijgen. Dat is een manier om de energiarmede te bestrijden en op het terrein een efficiënt energiebeleid te voeren.

Het voorontwerp van LKEP werd op 26 september 2013 in eerste lezing goedgekeurd door de Brusselse Regering en vervolgens onderworpen aan een milieueffectenbeoordeling (zie volgend deel). Op 2 april 2015 keurde de Regering het ontwerp van LKEP en het MER goed en belastte de minister van Leefmilieu en Energie om het van 25 mei tot en met 31 juli 2015 aan een openbaar onderzoek te onderwerpen.

2. MILIEUEFFECTENBEOORDELING

2.1 VOORSCHRIFTEN

Overeenkomstig de bepalingen van het BWLKE wordt het plan onderworpen aan een milieueffectenbeoordeling en maakt dus het voorwerp uit van een MER waarin de mogelijke aanzienlijke milieueffecten van de uitvoering van het plan alsook van redelijke alternatieven die rekening houden met het doel en de geografische werkingssfeer van het plan worden bepaald, beschreven en beoordeeld.

Het MER werd opgesteld op basis van de vereisten die worden vermeld in het bijzonder bestek dat op 26 september 2013 werd goedgekeurd door de Regering.

Het MER werd ter beschikking gesteld van het publiek en de in het kader van het openbaar onderzoek geraadpleegde organen, op dezelfde manier en volgens dezelfde bepalingen als het plan zelf.

2.2 CONCLUSIES VAN HET MER

Samengevat blijkt uit de analyse van de (kwantitatieve en kwalitatieve) milieubeoordeling van het plan dat

- De milieueffecten ervan erg positief zijn. Er werden echter enkele aandachtspunten vastgesteld voor de uitvoering van bepaalde maatregelen: de geluidsisolatie en de luchtkwaliteit binnen.
- De uitvoering van de maatregelen van het plan waarvan de impact precies kan worden berekend, zal ervoor zorgen dat het Gewest dichtbij zijn doelstelling kan komen om de BKG tegen 2025 met 30% te verminderen. Het plan stelt echter ook een hele reeks maatregelen voor waarvan de impact heel moeilijk te kwantificeren is, ofwel omdat de uitvoeringsmodaliteiten nog niet precies genoeg bepaald zijn, ofwel omdat het onmogelijk is de impact te berekenen in termen van energiebesparingen of CO₂-uitstoot of uitstoot van verontreinigende stoffen. Deze laatste maatregelen zijn in de meerderheid. Het plan zal het Gewest dus wapenen om zijn klimaatdoelstelling te behalen en de luchtkwaliteitsnormen te bereiken, maar dan moeten ook alle maatregelen die kunnen bijdragen tot een vermindering van de emissies worden aangewend. Het Gewest moet in het bijzonder absoluut de mobiliteitsdoelstelling van het gewestelijk mobiliteitsplan halen.

- Wat de energie-efficiëntiedoelstellingen betreft (bepaald op grond van artikel 7 van richtlijn 2012/27), bevestigt het MER dat het plan het zal mogelijk maken voor het Gewest om deze doelstellingen te verwezenlijken dankzij de verschillende ingevoerde maatregelen (die zijn bekendgemaakt aan de Europese Commissie). Intussen hebben de herziening van een aantal berekeningsmethoden en de wijziging van een aantal oorspronkelijk geplande maatregelen het BHG ertoe aangezet om de verwachte energiebesparingen naar beneden bij te stellen¹.

3. OPENBAAR ONDERZOEK EN RAADPLEGINGEN

3.1 OPENBAAR ONDERZOEK

Overeenkomstig artikel 1.4.9 van het BWLKE heeft LB het ontwerpplan en het MER dat erop betrekking heeft, van 25/5/2015 tot 31/7/2015 onderworpen aan een openbaar onderzoek.

Om het publiek de mogelijkheid te bieden de documenten te raadplegen, werden er consultatiepunten ingericht in alle Brusselse gemeenten en op de hoofdzetel van LB. Daarnaast werd op 24 juni bij LB een openbare informatiesessie georganiseerd.

3.2 RAADPLEGING VAN DE GEWESTELIJKE INSTANTIES

Overeenkomstig artikels 1.4.10 en 1.4.6 van het BWLKE legt het Instituut het ontwerpplan en het MER samen met het openbaar onderzoek voor advies voor aan de volgende instanties:

- De RLM;
- De RVG;
- De ARH;
- De Gewestelijke Mobiliteitscommissie;
- De GOC;
- De ESR;
- De VSGB;
- Een door de Regering opgestelde lijst met de overheden waarop de uitvoering van het plan betrekking kan hebben. Deze lijst is de volgende:
  - Het Gewestelijk Comité voor Territoriale Ontwikkeling, als die effectief wordt gemaakt en in staat is om een advies uit te brengen op het moment van het openbaar onderzoek. Anders de gewestelijke besturen die bevoegd zijn inzake Mobiliteit, Huisvesting, Economie en Ruimtelijke ordening, die reeds door het Instituut werden geraadpleegd op het moment van de opstelling van het voorstel van voorontwerp van plan (BWLKE, artikel 1.4.5). Het is deze laatste lijst die werd geraadpleegd;
  - Brugel.

Voor de gemeenten werd op 22 mei een informatievergadering georganiseerd bij LB, voor de gemeentelijke ambtenaren belast met lucht-, klimaat- en energieaangelegenheden. Er werd een bijkomende termijn van één maand toegekend aan de gemeenten opdat zij het advies kunnen inwinnen van hun bewoners om hun advies op te stellen.

3.3 GRENSOVERSCHRIJDEND OVERLEG

Overeenkomstig artikel 1.4.8 van het BWLKE werden het plan en het MER ter informatie naar de besturen Leefmilieu van het Vlaamse en Waalse Gewest gestuurd, evenals naar de federale overheid Leefmilieu.

4. MILIEUVERKLARING

In het artikel 1.4.11 van het BWLKE is vastgelegd dat het Instituut na de afronding van het openbaar onderzoek het ontwerpplan vervolledigt, wijzigt of verduidelijkt om rekening te houden met de adviezen en opmerkingen die binnen de termijn van het openbaar onderzoek werden uitgebracht. LB stelt ook een ontwerp van **milieuverklaring** op die de wijze samenvat waarop deze adviezen en opmerkingen en het MER reeds in aanmerking zijn genomen in het ontwerpplan, alsook de redenen voor de keuze van het aldus opgestelde

¹ De Europese Commissie heeft trouwens stappen ondernomen in België om het probleem te achterhalen via de EU pilot nr. 7768/15/ENER van 06/07/2015. De nieuwe berekeningen werden niet in het MER opgenomen vermits ze van latere datum zijn.

ontwerpplan, rekening houdend met de overige redelijke oplossingen die werden overwogen. Overeenkomstig artikel 1.4.12 moeten het vervulde, gewijzigde of verduidelijkte ontwerpplan, het MER en het ontwerp van milieuverklaring vervolgens binnen negentig dagen na de sluiting van het openbaar onderzoek door LB aan de Regering overgemaakt worden. Er werd evenwel afgezien van deze termijn om het plan te kunnen aanpassen aan het intra-Belgische 'Burden Sharing'-akkoord (afgesloten op 4/12/2015), gericht op het verdelen van de aan België gevraagde inspanning in het kader van het Europese Klimaat/Energiepakket 2020 (zie inleiding van het plan). Er is namelijk een direct verband met de thema's van het plan, en de doelstellingen die aan het BHG werden toegekend krachtens het akkoord van 4 december 2015 bepalen de maatregelen die in het plan worden voorzien, met name op het vlak van de reductie van BKG, de productie van energie uit hernieuwbare bronnen en de internationale klimaatfinanciering. Overigens gaat de opbrengst van de veiling van de ETS-quota die via het akkoord worden verdeeld naar het klimaatfonds (zie verder) en voorziet deze opbrengst het BHG dus van financiële middelen voor het uitvoeren van de maatregelen in het plan.

4.1 BEHANDELING VAN DE ADVIEZEN

Omdat het openbaar onderzoek talloze adviezen opleverde, die bovendien erg uitgebreid zijn, werd er in deze milieuverklaring gesnoeid in de opmerkingen die op een verkeerd begrip (van de maatregelen of de betrokken bevoegdheden) zijn gebaseerd. Daarbij werd - indien nodig - geprobeerd om een oplossing te vinden voor de redenen die hebben geleid tot deze misvatting.

➤ *Voor elke beschouwing of reeks van beschouwingen betreffende eenzelfde element wordt een antwoord gegeven (onderlijnd in het blauw).*

4.2 STRUCTUUR

Dit document wordt opgesteld volgens dezelfde structuur als het plan. De titels/acties/maatregelen waarvoor geen enkele opmerking of advies werd geformuleerd, werden niet opgenomen.

De adviezen en aanbevelingen worden verzameld in algemene overwegingen, en vervolgens in beschouwingen per hoofdlijn van het plan. Bij elke hoofdlijn wordt steeds dezelfde structuur gebruikt: algemene overwegingen, vervolgens beschouwingen per maatregel of per actie, en vervolgens - indien nodig - de ontbrekende overwegingen.

4.3 NUMMERING

In de milieuverklaring verwijzen de nummers van de acties en de maatregelen naar de nummers die ze hadden in de versie van het aan het openbaar onderzoek onderworpen plan (en niet degene van de versie van het plan dat voor derde lezing werd voorgelegd aan de Regering).

5. RESULTAAT VAN HET OPENBAAR ONDERZOEK EN DE RAADPLEGINGEN

Het openbaar onderzoek en de raadpleging van de betrokken instanties heeft het mogelijk gemaakt om binnen de termijnen de volgende adviezen te verzamelen:

- 76 adviezen van particulieren, evenals de meer dan 3000 handtekeningen van de petitie "Help Brussel op adem te komen", gelanceerd door schoneluchtbxclairpropre, een burgerplatform dat ijvert voor schone lucht in Brussel;
- 27 adviezen van verenigingen of organisaties:
  - Het NW en zijn aangesloten leden
    - Het Buurthuis Bonnevie;
    - De vzw Samenleven;
    - Het algemeen actiecomité van de Marollen;
    - Une maison en plus;
    - Habitat et Rénovation;
    - Fabrik;
    - Renovas;

- Febiac;
- Inter-environnement Bruxelles;
- Réseau Idée;
- BRAL;
- Cyclooperativa;
- Apere;
- De BVS;
- UCL (administration du patrimoine immobilier et des infrastructures);
- De Fietsersbond;
- Gracq;
- De European Union Cyclists Group;
- Sibelga en Interfin;
- CIR;
- De CBBH;
- Clientearth;
- De VSGB;
- ASEPRE;
- CODA en Forest-Inter-Quartier;
- Schoneluchtblairpropre;
- Rockwool.
- Adviezen van de gewestelijke raden
  - De RVG;
  - De GOC;
  - De E;
  - De RLM;
  - De Gewestelijke Mobiliteitscommissie;
  - De ARH.
- Vier adviezen van besturen
  - BM ;
  - BSO;
  - Impulse.Brussels;
  - FOD Leefmilieu (informeel advies);
- De adviezen van de colleges van de 12 volgende gemeenten:
  - Anderlecht;
  - Vorst;
  - Sint-Lambrechts-Woluwe;
  - Stad Brussel;
  - Elsene;
  - Jette;
  - Sint-Pieters-Woluwe;
  - Oudergem;
  - Etterbeek;
  - Schaarbeek;
  - Ukkel;
  - Watermaal-Bosvoorde.

6. ANTWOORD OP DE ONTVANGEN OVERWEGINGEN BETREFFENDE HET OPENBAAR ONDERZOEK

IEB, CODA en FIQ betreuren dat het openbaar onderzoek betreffende het LKEP slechts twee maanden heeft geduurd, in tegenstelling tot het waterbeheerplan waarvan het onderzoek 6 maanden in beslag nam. Zij vinden het ook jammer dat de helft van het openbaar onderzoek heeft plaatsgevonden tijdens de schoolvakanties.

- *De voorschriften van het BWLKE betreffende het openbaar onderzoek werden nageleefd.*
- *Aan de gemeenten werd een extra maand toegekend om hun adviezen uit te brengen, zodat ze eerst het advies van hun inwoners konden inwinnen. Enkel drie (van de twaalf) gemeenten hebben gebruik gemaakt van deze bijkomende termijn.*
- *Het aantal ontvangen adviezen, onder meer van burgers, was bovendien aanzienlijk en de adviezen zijn afkomstig van erg uiteenlopende organisaties.*
- *Tot slot heeft LB zich flexibel opgesteld ten opzichte van de - weinige - adviezen die laattijdig werden ontvangen en heeft er op dezelfde manier rekening mee gehouden dan degene die binnen de termijnen van het onderzoek werden bezorgd.*

7. ANTWOORD OP DE ONTVANGEN OVERWEGINGEN BETREFFENDE DE INTEGRATIE VAN DE VASTSTELLINGEN VAN HET MER IN HET PLAN

In deel 7 worden enkel de overwegingen betreffende de algemene vaststellingen van het MER behandeld. Overwegingen betreffende specifieke overwegingen worden behandeld bij de antwoorden op de overwegingen per hoofdlijn (deel 9).

- *Volgens de aanbevelingen van het MER, werden twee uitvoeringsaanbevelingen toegevoegd in het plan als volgt:*

- *Eenzijds zullen de maatregelen van het plan om de verwezenlijking van thermische isolatiewerken aan gebouwen te bevorderen of de aanzet ertoe te geven, gepaard gaan met een sensibilisering van de doelgroepen in verband met de problematiek van de geluidsisolatie;*
- *Anderzijds zal er worden voorzien in een verhoogde sensibilisering van de doelgroepen in verband met het belang van ventilatie voor de binnenluchtkwaliteit, in het geval van onder meer kleine renovaties.*

Meerdere adviezen van burgers, evenals BRAL, de Fietsersbond, Clientearth en Cycloperativa betreuren dat de gevolgen van de uitvoering van het plan niet voldoende zijn gekwantificeerd.

- *De ontoereikendheid van de kwantificering van de lucht-klimaat-energie-impact van de maatregelen van het plan is eigen aan de uitvoering van de evaluatie, en is er de voornaamste beperking van. Het MER legt trouwens zelf de complexiteit van de uitvoering ervan uit: "Er zijn maar weinig maatregelen van het plan die in termen van impact op de broeikasgasemissies gemodelleerd kunnen worden (gebrek aan implementatiemodaliteiten of moeilijk te kwantificeren impact, omwille van bv. het ontbreken van een model). De uitgewerkte scenario's houden bijgevolg rekening met de impact van een miniem deel van de uitvoering van het plan en niet met de volledige uitvoering. Anders gezegd: de prognoses onderschatten zwaar de globale impact van de maatregelen die in het plan geïmplementeerd worden. Om de globale impact van het plan in aanmerking te nemen, moet er rekening gehouden worden met de kwalitatieve evaluatie van de effecten van de maatregelen van het plan."*

Verschillende instellingen (GMC, BRAL, Fietsersbond, IEB, CODA en FIQ, Cycloperativa, SchoneLuchtBXLairpropre, Clientearth, Ukkel, enz.) klagen aan dat de vaststellingen van het MER niet voldoende in aanmerking worden genomen. Terwijl het MER het aantoont, biedt het plan geen enkele garantie op het bereiken van de overeenstemming met de Europese normen, in het bijzonder voor NO₂.

- *Het MER kan niet garanderen dat het plan het mogelijk zal maken om de gewestelijke klimaatdoelstelling te behalen, doordat veel te weinig maatregelen kunnen worden gekwantificeerd (cf. vorig punt), maar ook door het gewicht van de klimaatveranderingen aangezien de bouw- en verwarmingssector de hoogste CO₂-uitstoot hebben.*

- *De toevoeging van de hoofdlijn betreffende de hernieuwbare energiebronnen levert echter een duidelijk bewijs dat de Regering een bijkomend hulpmiddel wil inzetten om haar broeikasgasemissies te verminderen.*
- *Wat de naleving van de Europese normen inzake luchtkwaliteit betreft, kan door het transregionale karakter van deze problematiek eveneens niet worden gegarandeerd dat het Gewest de Europese normen op korte termijn zal naleven. Er dient echter aan herinnerd te worden dat het Gewest niet meer in overtreding is voor de PM10², dat het probleem zich momenteel enkel nog beperkt tot de concentraties NO₂, en dat dit probleem als volwaardig deel is opgenomen in het plan.*
- *Dit ontbreken van een garantie belet het Gewest niet om een volledig plan voor te stellen dat zich richt tot alle emissieveroorzakende Brusselse sectoren en lokale, gewestelijke en intergewestelijke maatregelen combineert, om alle hefboomen te benutten waarover het beschikt.*

Het MER stelt duidelijk dat de doelstellingen van het plan niet zullen worden verwezenlijkt als niet concreet vorm is gegeven aan het gewestelijk mobiliteitsplan. Talrijke maatregelen van het gewestelijk mobiliteitsplan zijn echter nog steeds niet uitgevoerd en zullen niet binnen de opgelegde termijnen in werking treden. Nochtans trekt het plan er geen enkele conclusie uit.

- *De uitvoering van het gewestelijk mobiliteitsplan valt onder de verantwoordelijkheid van de minister van Mobiliteit. Verschillende maatregelen van het gewestelijk mobiliteitsplan die een rechtstreekse impact hebben op de uitstoot van verontreinigende stoffen, worden versterkt in het plan. BM heeft trouwens voorstellen in die zin geformuleerd, die werden opgenomen.*

Het MER wijst erop dat het stimuleren van omvangrijke renovaties in de gerenoveerde wijken kan zorgen voor een verbetering van de buurt door de komst van kapitaalkrachtigere nieuwe bewoners ("gentrificatie"). Dit advies wordt niet uitgewerkt in het plan.

- *De problematiek van de gentrificatie en het verband ervan met de stadsvernieuwing overschrijdt ruimschoots de grenzen van de in het plan voorgestelde maatregelen.*

8. ANTWOORD OP DE ALGEMENE OVERWEGINGEN BETREFFENDE HET PLAN

8.1 BELANGRIJKSTE UITDAGINGEN EN DOELSTELLINGEN VAN HET PLAN

Over het algemeen beschouwen de ontvangen adviezen het plan als een erg positief initiatief van het Gewest, dat het voor deze laatste mogelijk maakt om zijn ambitie te bevestigen om uit te groeien tot een toonbeeld op het vlak van duurzaam stadsbeheer of om (deels) het pad te effenen om dit te bereiken.

8.2 GEBREK AAN PRECIJSIE, OPERATIONALITEIT EN PRIORITEITEN IN DE MAATREGELEN

Met uitzondering van BSO die de kwaliteit van het ontwerpplan prijst, evenals het feit dat de meeste maatregelen en acties beschikken over een operationele kant die bijdraagt tot het succes en de geloofwaardigheid, heeft de kritiek die het meest wordt geuit in de adviezen (talrijke burgers, GMC, BM, Impulse, RLM, GOC, CBBHG, IEB, CODA en FIQ, APERe, CIR, Fietsersbond, het burgerplatform SchoneLuchtBXLairpropre, Gracq, Clientearth, BRAL, Cyclooperativa, Oudergem, Sint-Lambrechts-Woluwe, Anderlecht, Schaarbeek, Watermaal-Bosvoorde, Brussel, Vorst, Ukkel, Elsene) betrekking op de gebrekkige operationaliteit van de tekst.

Deze gebrekkige operationaliteit komt tot uiting in verschillende elementen die als een obstakel worden gezien voor de uitvoering van het plan (en die voor het overgrote deel eveneens worden gedeeld door BSO):

- Het ontbreken aan prioriteiten in de maatregelen- en actiecatalogus van het plan en het gebrek aan een precieze uitvoeringsskalender (en a fortiori van bindende termijnen) voor talrijke maatregelen;

- *De regering wil niet een aantal maatregelen van het plan terzijde schuiven om voorrang te kunnen geven aan anderen. De uitvoeringstermijn van vijf jaar (het plan wordt om de vijf jaar herzien op iteratieve basis,*

² Gegevens van 2016.

maar blijft van toepassing zolang het niet werd vervangen) is relatief kort en er bestaat geen twijfel over dat er actie moet worden ondernomen. Het is dus van essentieel belang om snel te beginnen aan de uitvoering ervan. Erg veel maatregelen zijn trouwens momenteel reeds in de maak of zijn ten minste reeds zorgvuldig uitgedacht. De uitvoering van het plan wordt echter gepland binnen jaarlijkse gesprekken over de gewestelijke beleidsverklaring en de begrotingscyclus op basis van de beschikbare middelen.

- Het onduidelijke karakter en het ontbreken van de uitvoeringsmodaliteiten van talrijke maatregelen (niet gedeeld door bso);

➤ *Het is niet mogelijk om alle acties van het plan, dat reeds complex is, te koppelen aan gedetailleerde uitvoeringsmodaliteiten om niet het risico te lopen er een onleesbaar, onbegrijpbaar en moeilijk te verteren document van te maken. Bovendien zou een dergelijke gedetailleerdheid snel aanleiding geven tot een reeds verouderde informatie bij de goedkeuring van het plan.*

- Het ontbreken van een begrotingsraming (menselijke en financiële middelen die nodig zijn voor de uitvoering van het plan);

➤ *Op begrotingsvlak toont de ervaring op het gebied van de begrotingsramingen die de plannen vergezellen aan in welke mate de oefening beperkt is en limitatief kan zijn bij de uitvoering van de maatregelen. Het is immers erg ingewikkeld om een raming te geven van de nodige menselijke en financiële middelen, aangezien de uitvoeringsmodaliteiten nog niet in detail zijn vastgelegd. Men moet dus vermijden vast te komen zitten door een te krappe begroting of te weinig menselijke middelen, en ook een begrotingsraming voor te leggen die niet ernstig zou zijn, maar integendeel bewegingsruimte laten om de details te verfijnen.*

- Het gebrek aan een identificatie van sturende instanties belast met de uitvoering van bepaalde maatregelen

➤ *De sturende instanties die belast zijn met de uitvoering van de maatregelen, zijn meestal geïdentificeerd, althans wanneer de maatregelen niet onder de bevoegdheid van Ib vallen. Het plan werd echter gewijzigd om de sturende instantie te bepalen wanneer de maatregel dit niet duidelijk vermeldt.*

Talrijke burgers, BRAL, Gracq, de Fietsersbond, Cyclooperativa, Clientearth en de GMC benadrukken dat het ontbreken van prioriteiten en van een uitvoeringsskalender in strijd is met de voorschriften van de Europese richtlijnen in verband met de luchtkwaliteit. Een aantal gesprekspartners vrezen voor een uitvoeringsbeperking in een context van begrotingsbesparingen.

➤ *Deze elementen die als een obstakel worden beschouwd voor de uitvoering van het plan, zijn eigen aan de planningsdocumenten (in tegenstelling tot de reglementeringen bijvoorbeeld): een plan is een strategisch document waarin de richtlijnen en de totaalvisie van de Regering in thema's zijn vastgelegd en die het verbindt met de te bereiken resultaten. Deze visie wordt in het plan opgesplitst in algemene en specifieke (operationele) doelstellingen, in maatregelen en in acties. Deze worden geleidelijk verfijnd en bovendien geconcretiseerd in de reglementering via de ontwikkeling van een ontwerp, een campagne, de ondertekening van verdragen, enz. Het plan is dus een richtsnoer voor het werk van het Gewest en zijn besturen. Het is echter in geen geval een werkprogramma.*

BRAL, de RVG en de ESR raden trouwens aan om een kosten-batenanalyse uit te voeren (die eveneens rekening zal houden met de externe effecten), om de prioriteiten van de maatregelen te bepalen door degene te identificeren die het mogelijk maken om de beoogde doelstellingen te bereiken met de laagst mogelijke (menselijke, financiële en sociale) kosten. De CBBHG raadt in dat verband een socio-economische studie aan voor elke actie die een impact heeft op de burgers of de ondernemingen, a fortiori wanneer deze actie leidt tot of voortvloeit uit reglementaire wijzigingen.

➤ *De uitvoering van een kosten-batenanalyse (menselijke, financiële en sociale middelen) van de maatregelen van het plan zou tot slot bijzonder complex zijn en de goedkeuring en de uitvoering ervan enkel vertragen. Overigens zijn dergelijke analyses bij verschillende maatregelen opgenomen indien nodig.*

8.3 GEBREK AAN AMBITIE

Meerdere adviezen (burgers, SchoneLuchtBXLairpropre, GMC, Gracq, Clientearth, IEB, CODA en FIQ, BRAL, Cycloperativa, Fietsersbond, Ukkel) betreuren het algemene gebrek aan ambitie van het plan. Het is op het gebied van de maatregelen ter verbetering van de luchtkwaliteit dat vaak kritiek wordt geuit op de ambitie van het plan. De GMC herinnert eraan dat met een ambitieuzer en sterker plan de opbrengsten en besparingen groter zullen zijn, met name inzake gezondheidszorg en sociale zekerheid, boetes voor overtreding van de Europese richtlijnen of voor de aankoop van emissierechten. De GMC looft ook de zoektocht naar "quickwinoplossingen".

- *Het Gewest is zich bewust van zijn verantwoordelijkheid in verband met lucht, klimaat en energie. Daarom heeft het werk gemaakt van een volledig plan, dat zich richt tot alle emissieveroorzakende sectoren in Brussel en lokale, gewestelijke, intergewestelijke maatregelen combineert om alle hefboomen te benutten waarover het beschikt.*
- *De maatregelen die gevolgen hebben voor de luchtkwaliteit worden genomen in het verlengde van de maatregelen die ervoor hebben gezorgd dat het Gewest de PM₁₀-normen niet meer overtreedt.*
- *In het bijzonder in de hoofdlijn transport werden ten gevolge van het openbaar onderzoek meerdere maatregelen versterkt en toegelicht. Dit is het geval voor de maatregel betreffende de lage-emissiezone die aanzienlijk versterkt werd om te leiden tot de invoering van een permanente lage-emissiezone over het hele gewestelijke grondgebied. In lijn met de parkeerproblematiek, die niet helemaal in het plan was opgenomen, werd een actie toegevoegd die aanvullende alternatieven voorstelt voor de intergewestelijke verplaatsingen via het parkeren. De verbetering van de milieuprestaties van de voertuigen werd versterkt via de aanvullende toelichtingen betreffende de herziening van de Brusselse autofiscaliteit en door de nieuwe actie betreffende de ingebruikname van buslijnen met elektrische aandrijving voor de MIVB. Ten slotte werd het voetgangersbeleid, dat aanvankelijk niet in het plan stond, op een ambitieuze manier in het plan opgenomen.*
- *De toevoeging van de hoofdlijn met betrekking tot hernieuwbare energie (zie verder) wordt ook gekenmerkt door een grotere ambitie van het Gewest wat betreft deze specifieke doelstelling uit het BWLKE die aanzienlijk bijdraagt tot de vermindering van de uitstoot in de bouwsector.*
- *In de hoofdlijn gebouwen werden ook verschillende maatregelen toegevoegd om de ambitie van het plan te vergroten: de projectoproep "Brusselse gebouwen", de studie over de modaliteiten van de herziening van de huurprijs tijdens de looptijd van de huurovereenkomst in het geval van energiebesparende investeringen, de green leases. Er zal ook met de banken worden gewerkt om te beoordelen hoe deze sector die nauw betrokken is bij de financiering van woningen gesensibiliseerd kan worden over de energiekwestie. De begeleiding van particulieren werd ook geaccentueerd via de optimalisering en versterking van het Energiehuis, en er werd ook een specifieke begeleiding voorzien voor de syndici van de gemeenschappelijke eigendommen. Ten slotte werd er ook beslist om de vermindering van de energieconsumptie in de onderwijsinstellingen te versterken door de technische maatregelen en educatieve stappen te omschrijven.*

Het burgerplatform SchoneLuchtBXLairpropre, dat meer dan 3000 handtekeningen van burgers verzamelde tijdens het openbaar onderzoek, herinnert eraan dat de Brusselse overheden een sociale, economische, sanitaire, ecologische en morele verplichting hebben om actie te ondernemen om de bevolking te beschermen. Het vraagt dat het LKEP de verschillende Europese richtlijnen inzake luchtkwaliteit integraal naleeft.

- *Het plan werd geherformuleerd om te verduidelijken dat de doelstelling inzake luchtkwaliteit er duidelijk in bestaat om de Europese normen na te leven.*

Een burger betreurt dat de maatregelen van het plan vooral aansporend zijn, terwijl de nood om actie te ondernemen duidelijk is gebleken. In dat verband betreuren verschillende burgers, IEB, CODA en FIQ dat er te veel aandacht wordt besteed aan opleiding en sensibilisering. Ze voegen eraan toe dat deze zaken nuttig zijn, maar moeten worden ondersteund via een sterk en ambitieus reglementair kader om tegemoet te komen aan een sociale problematiek van systemische aard.

- *Het plan is een volledige catalogus met stimulerings-, reglementerings-, voorbeeldacties voor de overheid, evenals begeleidings-, communicatie- en studieacties. Op het vlak van de luchtkwaliteit is het Gewest bijvoorbeeld van plan om studies te blijven uitvoeren om de impact van de blootstelling van de bevolking aan de luchtvervuiling nauwkeurig te bepalen, en dit los van het meetnetwerk, waarvan de*

stations zich op plaatsen bevinden die afkomstig zijn van een historisch netwerk en dat op ruimtelijk vlak niet altijd representatief is voor de reële blootstelling van de Brusselaars.

8.4 IN AANMERKING NEMEN VAN DE BUDGETTAIRE BEPERKINGEN VAN DE INSTELLINGEN (ONDER MEER DE GEMEENTEN), GEZINNEN EN VERENIGINGEN DIE BETROKKEN ZIJN BIJ DE UITVOERING VAN HET PLAN

Wat de beschikbare middelen voor de uitvoering van het plan betreft, drukken meerdere spelers hun vrees uit dat deze ontoereikend zijn, zowel op regionaal en lokaal vlak, als voor de gezinnen en verenigingen die bij de uitvoering betrokken zijn.

- *Zoals in het plan wordt verduidelijkt, vormt het Brusselse klimaatfonds, opgezet in het kader van BWLKE, dat de inkomsten en subsidieerbare uitgaven bepaalt, een centraal instrument voor de ontplooiing van het Brusselse klimaatbeleid, want de uitgaven van het fonds worden onder meer besteed aan de uitvoering van de maatregelen in het plan.*
- *Het klimaatfonds wordt onder meer gevoed door de inkomsten van de verkoop van de CO₂-quota's van de bedrijven die aan het Europese systeem onderworpen zijn. Deze inkomsten worden evenwel binnenkort beschikbaar ten gevolge van het afsluiten van het politiek akkoord van 4 december 2015 betreffende de intra-Belgische burden sharing (verdeling van de last van de Belgische klimaatdoelstellingen tussen de entiteiten). De inkomsten worden progressief vrijgemaakt na ondertekening van het samenwerkingsakkoord dat het politieke akkoord zal formaliseren. Het gaat om een aanzienlijk bedrag: volgens het politiek akkoord van 4 december 2015 zal het Gewest 7 % krijgen van de naar schatting 326 miljoen euro aan beschikbare inkomsten eind december 2015, en 7,54 % van de komende inkomsten tot 2020. Deze informatie werd in het plan opgenomen.*
- *Andere opbrengsten van het fonds zijn de inkomsten uit de verkoop van carbon units, administratieve boetes verzameld in geval van overtollige emissies van ETS bedrijven, en de milieubelasting op overtollige parkeerplaatsen (zoals gedefinieerd in BWLKE), en op elke andere wijze die haar door de wet zou worden toegewezen.*
- *Daarnaast kunnen mogelijk bijkomende inkomsten worden gecreëerd via de herziening van de verkeersfiscaliteit, meer in het bijzonder de tarifiering van het vrachtverkeer en de herziening van de verkeersbelasting en de BIV op basis van ecologische criteria.*

IEB, CODA en FIQ zijn bang voor de sociale impact die een aantal maatregelen van het plan onvermijdelijk zullen hebben op de gezinnen, onder meer de evolutie van de bouwnormen en de vereisten in termen van de bebouwing (prestaties, bewoonbaarheid, ...) en de impact ervan op de vastgoedprijzen.

- *Wat de gezinnen betreft, is een van de ambities van het Gewest betreffende de energieprestatie van de woningen om op termijn de energiefactuur van de gezinnen te verlagen, zoals blijkt uit de inleiding van het plan en diens hoofdlijn over de sociale dimensie, die herinnert aan de maatregelen die door het Gewest zijn ingevoerd om de energiearmoede te bestrijden. De sociale situatie van de gezinnen wordt in talrijke maatregelen van het plan bovendien in aanmerking genomen (energiepremies, groene lening, lage-emissiezone enz.). Daarnaast zijn de wijzigingen van de fiscaliteit doorgaans budgetneutraal voor de gezinnen. De Regering heeft dus duidelijk de ambitie om de impact van de uitvoering van het plan op het budget van de gezinnen te beperken.*

De UCL vreest dat de moeilijkheid om het begrotingsevenwicht van een instelling als de UCL of de Cliniques Universitaires St-Luc in stand te houden wordt onderschat.

- *Op het niveau van de instellingen en de ondernemingen is dezelfde opmerking van toepassing: een van de motivaties van het Gewest betreffende de EPB is op de termijn de verlaging van de energiefactuur. Daarnaast zijn de wijzigingen van de fiscaliteit doorgaans budgetneutraal voor de bedrijven. De Regering heeft dus duidelijk de ambitie om de impact van de uitvoering van het plan op het budget van de instellingen en ondernemingen te beperken.*

Wat de verenigingen betreft die meewerken aan de uitvoering van de acties van het plan, stellen de gemeenten Watermaal-Bosvoorde, Jette en Etterbeek, de GMC, Gracq en de GOC zich vragen over de plaats die hen wordt voorbehouden en over de voorziene steun, terwijl er drastische besparingen werden aangekondigd op het vlak

van hun financiering. Zij wijzen erop dat het belangrijk is om de verenigingswereld en bijgevolg de Brusselse bewoners te betrekken bij de uitvoering van het plan en ze aan te zetten zich erbij aan te sluiten.

- *De budgettaire beperkingen hebben een aantal subsidies van sommige verenigingen verlaagd. Degene die rechtstreeks betrokken zijn bij de uitvoering van de maatregelen van het plan, worden echter nog steeds gesubsidieerd.*

Daarnaast maken verschillende gemeenten (Etterbeek, Vorst, Watermaal-Bosvoorde, Schaarbeek) zich zorgen over de gevolgen van de uitvoering van de maatregelen van het plan voor hun budget en stellen zich vragen over de gewestelijke steun in dat verband. Zij vragen aan het Gewest om bijkomende middelen in te zetten voor de uitvoering van de maatregelen van plan, zowel op financieel (subsidies, premies, enz.) en menselijk vlak als via informatie en terbeschikkingstelling van competenties (opleiding van beampten, expertise, methodologie, facilitators, enz.). Dit verzoek wordt gedeeld door de Fietsersbond die vraagt dat de besturen allemaal de nodige financiering krijgen om niet enkel het werk in verband met de fietsinfrastructuur, onder meer het onderhoud ervan, te kunnen uitvoeren, maar ook de werkzaamheden te kunnen controleren.

- *Op het niveau van de gemeenten is er aan de uitvoering van de maatregelen van het plan inderdaad een aanzienlijk kostenplaatje verbonden, in het bijzonder wat de investering betreft. Deze kosten worden echter gecompenseerd door de verlaging van de energiefactuur, maar ook door de door het Gewest aangeboden financiële stimulansen, waarvan er enkele in het plan worden versterkt. Deze kosten worden zelfs omgezet in winst als de hele levenscyclus van het gebouw in aanmerking wordt genomen. Voorts is de voorbeeldfunctie van de overheid een principe waarvoor het Gewest geen compromissen wil sluiten en waartoe trouwens wordt verplicht via de Europese richtlijnen. De gemeentelijke dotatie is bedoeld om deze kosten te dekken. Bovendien is Agenda 21 een door het Gewest gesubsidieerd hulpmiddel waarin de maatregelen van het LKEP kunnen worden opgenomen. Dit hulpmiddel wordt versterkt in het plan.*

Tot slot deelt de ARH voor de beheerders van openbare woningen dezelfde bekommernissen in verband met de verplichting om het PLAG-programma en de certificatie "duurzaam gebouw" te implementeren zonder financiële tussenkomst om de personeelskosten te dekken in verband met de uitvoering ervan, en dit terwijl de gerealiseerde besparingen niet de beheerder maar wel de bewoner ten goede zullen komen.

- *Op grond van de verplichte voorbeeldfunctie van de overheid zijn de openbare huisvestingsmaatschappijen (Citydev, BGHM, de OVM en het Woningfonds) in het kader van hun beheersovereenkomsten al enige tijd onderworpen aan strikte energieprestatievereisten, zowel in de nieuwbouw als bij ingrijpende renovaties.*

8.5 EVENWICHT VAN DE DOELSTELLINGEN EN DE GEÏNTEGREERDE THEMA'S

Verschiedende actoren (talrijke burgers, GMC, SchoneLuchtBXLairpropre, GRACQ, Fietsersbond) betreuren dat het LKEP de nadruk legt op de CO₂-uitstoot ten koste van de acties met het oog op een algemene verbetering van de kwaliteit van de door de Brusselaars ingeademde lucht. In navolging van wat wordt voorgesteld voor de CO₂, vragen deze instellingen om duidelijke en ambitieuze doelstellingen vast te leggen inzake luchtkwaliteit en energieverbruik.

- *Om het evenwicht te herstellen, werden de doelstellingen inzake luchtkwaliteit en energie, die reeds worden uiteengezet in het plan, duidelijker en explicieter geformuleerd in de inleiding van het plan. Ook werd een specifieke hoofdlijn over hernieuwbare energie toegevoegd.*
- *Overigens werden de doelstellingen die aan het Brusselse Gewest werden toegewezen ten gevolge van het politieke akkoord van 4 december 2015 betreffende de intra-Belgische burden sharing aan het plan toegevoegd om de dwingende richtwaarden op het vlak van de uitstoot van BKG en de productie van energie op basis van hernieuwbare bronnen te verduidelijken. De doelstellingen op het vlak van de internationale klimaatfinanciering werden opgenomen in de betrokken hoofdlijn.*

De ingevoerde maatregelen moeten het mogelijk maken om de Europese richtlijnen inzake luchtkwaliteit na te leven. SchoneLuchtBXLairpropre vraagt zelfs dat de richtlijnen en doelstellingen van de WGO uiterlijk tegen 2020 worden nageleefd.

- *Het is wel degelijk de naleving van de Europese normen die de basis vormt van de maatregelen van het plan, terwijl de normen van de WGO op hun beurt als richtsnoer gelden voor het wetenschappelijke onderzoek dat de normen vastlegt.*

Als aanvulling op de thema's lucht, klimaat en energie stelt de Stad Brussel voor om water ook als thema op te nemen. Het NW betreft van zijn kant dat de woningcrisis waarmee de inwoners van het Gewest - en vooral de meest kwetsbare bevolkingsgroepen - vandaag worden geconfronteerd, geen deel uitmaakt van de uitdagingen die door het Gewest worden aangegaan in het kader van het LKEP.

- *Krachtens het BWLKE horen enkel de aspecten in verband met lucht, klimaat en energie thuis in het plan en zijn ze erin opgenomen.*
- *De waterproblematiek hoort niet thuis binnen het LKEP. Het wordt integraal behandeld in het waterbeheerplan, waarnaar wordt verwezen in het LKEP, in verband met de aanpassing aan de klimaatveranderingen.*
- *De uitdaging van de huisvesting is als volwaardig deel opgenomen in het Gewestelijk Huisvestingsplan.*

Vorst, BSO en Ukkel vragen om de kwestie van Agenda 21 op te nemen in het plan.

- *Agenda 21 is een door het Gewest gesubsidieerd hulpmiddel waarin de maatregelen van het LKEP kunnen worden opgenomen. Het voorstel van BSU, Ukkel en Vorst wordt gevolgd en dit hulpmiddel zal in het plan worden versterkt in de hoofdlijn over de stadplanning.*

8.6 OPVOLGING VAN HET PLAN

BRAL, SchoneLuchtBXLairpropre, IEB, Watermaal-Bosvoorde, de GOC, Elsene, de RLM, BM en APERE betreuren het ontbreken van maatregelen en indicatoren voor permanente opvolging en evaluatie van het plan.

- *De opvolging van het plan is vastgelegd in het BWLKE. Er bestaan twee opvolgingshulpmiddelen: het een bestemd om een permanente evaluatie uit te voeren (artikel 1.4.15); het andere na 4 jaar als a posteriori evaluatiehulpmiddel (artikel 1.5.1).*
- *Aangezien deze elementen echt relevant zijn voor de lezers van het plan, werden ze toegevoegd aan het plan.*

8.7 COHERENTIE EN HIËRARCHIE VAN DE GEWESTELIJKE PLANNEN EN VERBAND MET HET (ONTWERP VAN) GEWESTELIJK PLAN VOOR DUURZAME ONTWIKKELING

BSO en BRAL wijzen erop dat de relatie tussen het plan en de andere gewestelijke (of lokale) plannen moet worden verduidelijkt. BRAL, de CBBHG, de GMC, Vorst, Anderlecht en de RLM zijn van mening dat het van essentieel belang is dat er een coherentie blijft bestaan tussen de gewestelijke plannen en dat er, in dat verband, wordt verduidelijkt dat de verschillende planningstools die een impact hebben op de lucht, het klimaat of het energieverbruik rekening moeten houden met de doelstellingen en de richtlijnen van het LKEP, met het oog op een intragewestelijke coherentie.

- *In de inleiding van het plan werd er bijkomende informatie toegevoegd om de band tussen de gewestelijke plannen te verduidelijken.*

Wat in het bijzonder het GPDO betreft, herinneren meerdere adviezen (BSO, BM, burgers, GMC, Watermaal-Bosvoorde, NW, BRAL, IEB, CODA en FIQ) eraan dat de goedkeuringsvooruitzichten van het ontwerp van GPDO onbekend zijn, dit ontwerpplan nog niet werd onderworpen aan een openbaar onderzoek en dus nog kan veranderen.

- *De term "GPDO" werd in het hele document vervangen door "ontwerp van GPDO".*

De GMC stelt zich vragen over de wil om alle reeds ingevoerde en geplande maatregelen en plannen op te nemen die een impact hebben op de lucht, het klimaat of de energie. Dit houdt immers risico's in, zoals een gebrek aan volledigheid en/of nauwkeurigheid en zelfs de aanwezigheid van fouten. Deze opmerking wordt gedeeld door BM en geldt vooral voor hoofdlijn 2 betreffende het vervoer.

- *Het plan moet rekening houden met de plannen en maatregelen die in andere gewestelijke plannen of in het verleden zijn ingevoerd. Het gaat er onder meer om aan de lezers, ongeacht of die institutioneel (Europese Commissie) zijn of niet, te tonen dat het Gewest actie onderneemt en het plan niet het enige hulpmiddel is waarover het beschikt. Het gaat ook erom te herinneren aan het belang van de reeds*

ingevoerde plannen, evenals aan de voornaamste doelstellingen en belangrijkste maatregelen waarin reeds is voorzien.

8.8 OVERWEGINGEN BETREFFENDE DE STRUCTUUR VAN HET PLAN

APERe stelt voor om een specifieke hoofdlijn betreffende de energiesector op te nemen, in het bijzonder de elektriciteitssector, met onder meer de kwestie van de energieproductie op basis van hernieuwbare energiebronnen.

Een burger raadt aan om een hoofdlijn hernieuwbare energie toe te voegen.

- *Een groot aantal maatregelen betreffende de energiesector hebben betrekking op elementen die in dit stadium niet zijn opgenomen in het plan, waaronder de gas- en elektriciteitssector (met inbegrip van de markt- en netwerkaspecten) en samenhangen met de keuze die destijds werd gemaakt in het BWLKE. Het is dus moeilijk om ze in dit stadium van de goedkeuring van het plan op te nemen.*
- *Er wordt voorgesteld om een nieuwe hoofdlijn toe te voegen, maar deze te beperken tot de hernieuwbare energie. De toevoeging van deze hoofdlijn zou het immers mogelijk maken om de maatregelen beter te structureren en te herinneren aan de wil van de Regering om dit hulpmiddel te gebruiken om de uitstoot van verontreinigende stoffen van het Gewest terug te dringen.*
- *De eerste actie van deze hoofdlijn bestaat in het definiëren van een echte regionale strategie voor de ontwikkeling van hernieuwbare energievormen met het doel vast te leggen hoe het Gewest tegen 2020 zijn doelstelling van 0,073 Mtoe energie uit hernieuwbare bronnen zal behalen. Deze strategie zou in 2016 gedefinieerd moeten worden.*

8.9 INPASSING EN INTEGRATIE VAN HET LKEP IN DE INTERACTIES MET DE ANDERE GEWESTEN EN HET FEDERAAL NIVEAU

Verschillende adviezen (burgers, BRAL, RLM, NW, Ukkel, IEB, CODA en FIQ, UCL, ESR) herinneren eraan dat luchtvervuiling, mobiliteit en het klimaat transregionale problemen zijn die gekoppeld zijn aan meerdere competenties: het is niet enkel aan het Gewest om oplossingen te vinden om deze problemen te verhelpen. Het plan moet dus worden geïntegreerd in een breder interactiekader met de andere Gewesten, evenals met het federaal niveau, in het bijzonder op het vlak van de acties betreffende het transport.

- *De coördinatie bestaat in de praktijk, maar het klopt dat er enigszins wordt over gezwegen in het plan. In de algemene inleiding van het plan waren enkele verduidelijkingen aangebracht over de coördinatie met de andere entiteiten.*

De GMC, de CBBHG, CIR en andere wijzen erop dat het overleg met de andere entiteiten moet leiden tot een zekere harmonisering van de verschillende wettelijke bepalingen, onder meer degene betreffende de gebouwen.

- *Ook al zijn wij allemaal van mening dat de methodes en mechanismen zo veel mogelijk moeten worden geharmoniseerd tussen de Gewesten, onder meer voor de erkenningen en de certificaties, toch wordt eraan herinnerd dat de Gewesten autonoom beslissingen mogen nemen over het ambitieniveau van de maatregelen en het aan hen is om maatregelen goed te keuren die zijn aangepast aan de milieueisen die hen eigen zijn.*

8.10 LEVENSCYCLUS

De Stad Brussel, NW, IEB, CODA en FIQ, CIR, de GMC, BSO, de ESR en BRAL willen de aandacht vestigen op het feit dat het belangrijk is om rekening te houden met de hele levenscyclus (of de grijze energie) van het gebouw of de producten: fabricage van producten en materialen, bouw, gebruik, onderhoud en afbraak.

- *De levenscyclus is reeds opgenomen in het plan. Er werden echter meer verduidelijkingen toegevoegd om de toestand in het BHG in dat verband toe te lichten.*

8.11 VERBAND MET HET BURDEN SHARING-DOSSIER

Wat de hernieuwbare energiebronnen en de doelstelling van het plan in dat verband betreft wijst APERe op de noodzaak om een politieke consensus te vinden tussen de Gewesten en de federale overheid, om op Belgisch niveau de lasten te verdelen om tegen 2020 de Belgische verplichtingen te bereiken, zoals vermeld in het Europees energie-klimaatpakket.

- *Sedertdien werd, zoals eerder vermeld, een akkoord gesloten omtrent de verdeling van de Belgische doelstellingen, met name van de inspanning die de verschillende entiteiten moeten leveren op het vlak van hernieuwbare energiebronnen. De elementen uit dit akkoord werden in het plan ingevoegd.*

9. ANTWOORD OP DE PER HOOFDLIJN ONTVANGEN OVERWEGINGEN

9.1 HOOFDLIJN GEBOUWEN

9.1.1 Belangrijkste uitdagingen en doelstellingen van de hoofdlijn

BRAL vreest voor de sociale gevolgen van de maatregelen en is bang dat hun uitvoering tot een verhoging van de huurprijzen of onbetaalbare renovaties zal leiden. De raad stelt dan ook voor om meer proefexperimenten te voorzien en zo snel deze gevolgen te identificeren en er een oplossing voor te vinden.

- *Met de sociale dimensie wordt ten volle rekening gehouden in het plan en dat niet alleen bij de hoofdlijn die eraan gewijd is, maar ook op transversale wijze bij alle maatregelen, met inbegrip van de hoofdlijn gebouwen.*
- *De continue evaluatie van het plan (zie hogerop) voorziet uitdrukkelijk dat LB, in samenspraak met de andere betroffen gewestelijke besturen, de implementatie van het plan evalueert om er de onverwachte negatieve gevolgen van te identificeren en, in voorkomend geval, een procedure tot wijziging van het plan op te starten.*
- *Aangezien de modaliteiten voor de implementatie van tal van maatregelen niet in het plan gedetailleerd worden, wordt de invoering van testfasen niet uitgesloten.*
- *Deze opmerking leidt dus niet tot een wijziging van het plan.*

9.1.2 Specifieke belangen die verband houden met de maatregelen en acties van het plan

Maatregel 1 - Wegnemen van de obstakels voor bepaalde werken die gericht zijn op de verbetering van de energie-efficiëntie van gebouwen

De gemeente Ukkel steunt de actie en vraagt dat deze de instellingen belast met het beheer van monumenten en landschappen meer flexibiliteit zou bieden.

- *De doelstelling die met de maatregel beoogd wordt, is wel degelijk het vinden van een evenwicht tussen de belangen van een bescherming van het gebouwen erfgoed, de levenskwaliteit van hun gebruikers en de kwestie van het energieverbruik. De maatregel werd in die zin nader gepreciseerd.*

Actie 1 - Definiëren van de richtlijnen om de inachtneming van de milieu-, klimaat- en energievereisten te verbreden bij de algemene beoordeling van de projecten

BSO maakt zich zorgen over de invoering van normatieve elementen die ertoe kunnen leiden dat een aanzienlijk deel van het residentiële gebouwenpark onwettig wordt of leeg komt te staan en herhaalt in die optiek de opmerking die de dienst maakte bij het voorontwerp van plan, met name in verband met de isolatie van de voorgevel.

- *Behalve in uitzonderlijke gevallen wordt een reglementering niet met terugwerkende kracht toegepast. Het risico dat een deel van het gebouwenpark onwettig wordt, is dan ook onbestaande.*

Wat de bij de actie opgerichte WG betreft, beveelt BSO aan om een specifieke studie als vertrekpunt voor de te verrichten denkoefening in aanmerking te nemen.

- *Het is niet aan het plan om het vertrekpunt van de denkoefening van de WG te bepalen.*

De CBBH vraagt om opgenomen te worden in de WG als vertegenwoordiger van de bouwsector en de BVS vraagt ook om de betrokken actoren bij het proces te betrekken.

- *De WG zal beslissen of ze de betrokken actoren (o.a. organisaties uit de bouwsector en orde van architecten) zal opnemen of raadplegen. In dat verband werden verduidelijkingen toegevoegd waar nodig.*

Anderlecht stelt voor om specifieke maatregelen toe te voegen voor de grote architecturale gehelen (hoogbouwwijken, tuinwijken, enz.).

- *Deze mogelijkheid zou spreken mogen worden in de WG.*

Actie 2 - Evalueren en desgevallend aanpassen van de bestaande wetten en reglementen

Alvorens het reglementaire kader te laten evolueren, wijst de BVS erop hoe belangrijk het wel niet is om niet alleen de huidige reglementering te evalueren, maar ook de gevolgen van haar eventuele versterking.

- *De maatregel vertrekt wel degelijk vanuit een evaluatie, in navolging van de regelgeving voor EPB-werken. Het spreekt voor zich dat de gevolgen van de eventuele versterking in aanmerking genomen zullen worden.*

De BVS vestigt de aandacht op de gemeentebelastingen die er soms betaald moeten worden als een pand bij het isoleren langs buiten tot in het publieke domein doorloopt. Dit aspect doet de kosten van een renovatie jaarlijks toenemen en dient dus eveneens in aanmerking genomen te worden.

- *Deze opmerking is terecht, maar het Gewest heeft niets te zeggen over de gemeentebelastingen. Bovendien verschillen de praktijken van gemeente tot gemeente, wat de inaanmerkingneming ervan bemoeilijkt.*

BSO vraagt om de notie van respect voor patrimoniale kenmerken uit te breiden tot oude gebouwen en minstens tot de panden die zijn opgenomen in de inventaris, en zich ter zake dus niet te beperken tot de beschermde en bewaarde constructies. De gemeente Schaarbeek formuleert eenzelfde verzoek tot uitbreiding voor panden die zijn opgenomen in de inventaris, die zich in een gebied van culturele, historische, esthetische waarde of voor stadsverfraaiing bevinden, tot gehelen, tot gebouwen die onder zonale reglementeringen vallen, en tot alle gebouwen, in het algemeen, die een zekere erfgoedwaarde hebben.

- *Zoals het plan herhaalt, is het wel degelijk de bedoeling om de aanpassingen aan de geldende reglementering te identificeren voor de bestaande bebouwing, met inbegrip van de erfgoedreglementering en haar toepassing.*
- *De notie van respect voor patrimoniale kenmerken kan echter niet uitgebreid worden tot alle oude gebouwen of in de inventaris opgenomen panden, omdat de notie anders ontdaan zou worden van alle betekenis, gezien de gemiddelde leeftijd van de Brusselse bebouwing (zie MER).*
- *Ter herinnering: het BWLKE (in de hoofdlijn betreffende de EPB-eisen) voert criteria in om af te wijken van de EPB-eisen in zijn artikel 2.2.4 en deze criteria zijn vastgelegd in een uitvoeringsbesluit³. Daarin wordt gepreciseerd dat de nieuwe en gerenoveerde EPB-eenheden vooraf een gehele of gedeeltelijke afwijking van de EPB-eisen kunnen bekomen, wanneer de gedeeltelijke of volledige naleving van die eisen technisch, functioneel of economisch niet haalbaar is. Bovendien mag de uitreikende overheid voor de goederen die krachtens het BWRO beschermd zijn of ingeschreven staan op de bewaarlijst en die het voorwerp uitmaken van renovatie, gedeeltelijk of volledig afwijken van de eisen voorzien in artikel 2.2.3 binnen het kader van de toekenning van de vergunning, in het geval dat het volledig naleven van die eisen het behoud van het beschermde erfgoed op het spel zet.*

De Stad Brussel stelt voor om de reglementering aan te passen (bv. de bouwverordening), die de verplichting oplegt om de gemene muren van gebouwen in blokken of bakstenen op te trekken. Sommige blokken in andere materialen hebben eigenschappen die aan de gestelde eisen op het vlak van stabiliteit, akoestiek en brandbestendigheid voldoen en een betere energieprestatie bieden.

- *De bouwverordening is een gemeentelijke verordening. LB roept de Stad Brussel bijgevolg op om die van haar aan te passen.*

³ [Besluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering van 03/04/14 houdende wijziging van meerdere uitvoeringsbesluiten betreffende de energieprestatie en het binnenklimaat van gebouwen, betreffende de EPB-werkzaamheden en tot bepaling van de datum van inwerkingtreding van verschillende bepalingen van de ordonnantie van 2 mei 2013 houdende het Brussels Wetboek van Lucht, Klimaat en Energiebeheersing.](#)

- *Als obstakel in verband met de gemene muren leidt het in het Burgerlijk Wetboek voorziene verbod op het gebruik van het aanpalende perceel van een gemene muur de facto tot een verbod op het isoleren van deze muur. Het is dit soort van obstakels dat met de maatregel beoogd wordt.*

Maatregel 2. Bevorderen van de werken die de energieprestatie van huurgebouwen verbeteren

Impulse stelt voor om een actie toe te voegen ter promotie van de Green Leases (huurovereenkomsten waarin er op contractuele wijze bepalingen in verband met duurzaamheid en milieuaspecten worden toegevoegd) bij de eigenaars van kantoren en de bedrijven.

- *Dit voorstel wordt gevolgd. Consistent met deze verandering, wordt de term 'werken' veranderd in 'mechanisme' in de titel van de maatregel.*

Actie 3 - Invoeren van het principe van afwenteling in de huurprijs om de bewoningskost van de woningen te verlagen

De ESR is van mening dat het streven naar een verbetering van de energieprestatie van de te huur gestelde gebouwen tegemoetkomt aan de realiteit van de context van ons Gewest. De Raad steunt dan ook de wens om meer verharende eigenaars ertoe aan te sporen, energiebesparende maatregelen te implementeren. Dat is eveneens het geval voor het NW, IEB, CODA en FIQ.

Over het principe van het afwentelen van de investering op de huurder zijn de meningen echter verdeeld. Voor IEB, CODA en FIQ zal de huurder daarbij de uiteindelijke verliezer zijn, omdat hij de kostprijs van een investering zal dragen, die de eigenaar op termijn ten goede komt.

- *Het principe is gebaseerd op een verlaging voor de huurder van de gebruikskost, bestaande uit de huur en de lasten. De huurder doet hier zijn voordeel mee via de vermindering van zijn energieverbruik gedurende de hele looptijd van zijn huurovereenkomst en wint er over het algemeen mee in vergelijking met een situatie zonder werken.*
- *Ter herinnering: de versterking van de stimulansen bedoeld om de renovatiewerken van de verhuurde goederen aan te moedigen, is een aanvullende tool op dit mechanisme. Deze maakt het mogelijk om de afgewentelde investering te verminderen.*

Voor de ESR kan dit mechanisme alleen maar tijdelijk toegepast worden bij ontstentenis van een mechanisme waarmee de huurprijs gedurende de huurovereenkomst op een omkaderde manier verhoogd kan worden. De ARH stelt voor om veeleer gebruik te maken van de opportuniteit die de regionalisering van de huurwetgeving biedt en voorwaarden voor een stijging van de huurprijs te formuleren, aangezien deze oplossing eenvoudiger en transparanter is. De RVG is het hiermee eens en vindt dat een heronderhandeling van het bedrag van de huurprijs in de loop van de huurovereenkomst te verkiezen valt boven een nieuwe post bij de huurlasten.

- *In het kader van de regionalisering van de huurwetgeving is BSO op dit moment bezig met het identificeren van een juridisch mechanisme waarmee de huurprijs in de loop van een huurovereenkomst herzien zou kunnen worden bij energiebesparende investeringen. Er zijn contacten geweest tussen BSO en LB om beide projecten zo goed mogelijk te articuleren, zodat ze elkaar zouden kunnen versterken. Deze denkoefening zal opgenomen worden in het plan als bijkomende actie onder de huidige maatregel.*
- *Het mechanisme dat er in het plan wordt voorgesteld, behoudt zijn volle belang in afwachting van het einde van al het redactionele werk met betrekking tot de ordonnantie die de wetgeving rond de huurovereenkomsten zal omkaderen, alsook voor het geval het juridische werk niet tot een goed einde gebracht zou kunnen worden in verband met het specifieke punt van de opname van de energiebesparende investeringen in de loop van de huurovereenkomst.*

IEB, CODA en FIQ herinneren eraan dat de inrichting met betrekking tot de omkadering van de huurprijzen nog niet in het Brussels Gewest bestaat, maar wel wenselijk is. Bij gebrek aan een duidelijke visie op het mechanisme dat ingevoerd zal worden en de tabel van huurprijzen die daarbij geïmplementeerd zal moeten worden, moeten er tijdelijk andere, minder gewaagde pistes overwogen worden, door bv. na te denken over de tussenkomst van een actor van het type SVK of het gebruik van mechanismen van het type renovatiehuurovereenkomst.

- *Op juridisch vlak loopt er op dit ogenblik een studie om na te gaan hoe de rechtszekerheid van het mechanisme verzekerd kan worden. Ook het juridische kader zal in proefproject uitgetest worden.*

- *De kwestie van de concretisering van het mechanisme via het wettelijke regime van de renovatiehuurovereenkomst zal dan weer opgenomen worden in de denkoefening over een herziening van de huurprijs in de loop van de huurovereenkomst bij energiebesparende investeringen. Ter herinnering: voor de renovatiehuurovereenkomst is er absoluut een schriftelijke overeenkomst en dus het akkoord van de respectieve partijen nodig. Noch de verhuurder, noch de huurder kunnen hier ook maar iets opleggen. De renovatiehuurovereenkomst regelt alleen de kwestie van de werken die voor rekening van de verhuurder zijn, maar door de huurder uitgevoerd worden. In tal van gevallen zal dat er in de praktijk ongetwijfeld heel anders uitzien, als de verhuurder de werken wil sturen, die er in zijn pand verricht worden. Het regime van de renovatiehuurovereenkomst zegt niets over de aanpassing van de lasten en de provisies voor lasten na de energiebesparende werken.*
- *De kwestie van de omkadering van de huurprijzen valt buiten het kader van dit plan. Als de zaak inderdaad tot een goed einde gebracht kan worden, dan is het wel degelijk de bedoeling om dit mechanisme op te nemen in het systeem dat geïmplementeerd zal worden.*

De ARH, het NW, CODA, FIQ en IEB vrezen ook dat de maatregel geen directe impact zal hebben op de huurprijs van de huurders en tot een stijging van zowel de huur als de huurlasten zal leiden. Het NW vraagt om de huurprijs ook buiten de duur van de huurovereenkomst te omkaderen, kwestie van te vermijden dat de verhuurder de huurprijs na de werken in de loop van de overeenkomst zou optrekken en het bestand aan huurpanden zodoende duurder zou worden met een grotere uitsluiting van de armste lagen van de bevolking tot gevolg. Voor de ESR zou de huurlast daarentegen pas bij de eerstvolgende mogelijkheid tot wijziging van de huurovereenkomst mogen gelden, waar deze dan afgewenteld zou kunnen worden op een verandering van de huurprijs.

- *Als de extra energielast bovenop de huurprijs als gevolg van de afwenteling van de kostprijs van de renovatie opgenomen wordt in de huur op het einde van de huurovereenkomst waaronder de werken uitgevoerd werden, dan zal de gebruikskost constant blijven voor de huurder, aangezien de energielasten verminderd zullen zijn. De totale kostprijs van de huur van de woning zal dus dezelfde blijven. De Brusselse markt zal hierdoor bijgevolg niet duurder worden.*
- *Bovendien moet de eigenaar de garantie hebben dat hij een deel van de kosten van de werken kan recupereren, ook al blijft hij deze kostprijs na afloop van de huurovereenkomst voelen. Zo niet, zal hij er niet toe aangemoedigd worden om de desbetreffende werken uit te voeren.*
- *De energielast kan verschuldigd zijn tot aan het einde van de afschrijving van de energiebesparende werken.*
- *In de veronderstelling dat de energiebesparende investeringen uitgevoerd worden voorafgaand aan de inbezitneming door de huurder, heeft de verhuurder de keuze om ofwel de investeringen rechtstreeks in de huurprijs op te nemen (zoals dat bij elk gerenoveerd goed gebeurt), ofwel de energielasten in de huurovereenkomst te activeren.*

IEB, CODA en FIQ vrezen er echt voor dat deze maatregel de deur alleen maar zal openzetten voor een onterechte toepassing van huurlasten en stelt meerdere vragen: Hoe kan er gegarandeerd worden dat de betaling zal stoppen, eenmaal de investeringen afgeschreven zijn? Het zal wellicht onmogelijk zijn voor de huurder om in het kader van de ondertekening van een nieuwe huurovereenkomst een historiek te krijgen van de betalingen die in het verleden reeds door zijn voorgangers werden verricht. Hoe kan men ervoor zorgen dat de overheid en de huurder kunnen controleren dat de overgemaakte bedragen daadwerkelijk met de toegezegde investeringen overeenstemmen? De ARH voegt hieraan toe dat de afschrijvingstermijn van dergelijke werken vaak onderschat wordt. De gemeente Sint-Lambrechts-Woluwe en een burger vragen om rekening te houden met de duur van de huurovereenkomst. De maatregel is maar interessant voor de huurder, als hij lang genoeg in de respectieve woning blijft wonen. Tal van bewoners van Brussel zijn echter mobiel en huren dezelfde woning over het algemeen maar gedurende een relatief korte periode. Ze zouden er dus niets mee gebaat zijn om bij te dragen in de kostprijs van de isolatie van hun woning, aangezien er voor hen maar zelden sprake zou zijn van een rendement.

- *Deze punten zullen behandeld worden in het kader van het proefproject.*

De ESR verwijst naar de inhoud van zijn initiatiefadvies van 16 juni 2015 betreffende de regionalisatie van de huurovereenkomst voor bewoning en de huurtoelage, waarin de raad aanbeveelt om paritaire huurcomités op te richten als bemiddelingsinstanties. Dit comité zou de huurder de mogelijkheid kunnen bieden om inlichtingen in te winnen over gevallen van onterechte huurgelden en zou de eigenaar de kans kunnen geven om opnieuw te onderhandelen over de huurprijs bij investeringen in de loop van de huurovereenkomst. Dit comité zou een

raadgevend advies uitbrengen, dat de verhuurder en de huurder ertoe zou aanzetten om een regeling in der minne te treffen in functie van dit advies. Het comité zou het grote voordeel bieden, het vredegerecht in huurzaken te ontlasten.

- *De vraag of de tussenkomst van een derde als bemiddelaar tussen de hoofdpersonen van het project voorzien moet worden, werd toegevoegd aan de opdrachten van het proefproject.*

De Stad Brussel vestigt de aandacht op de eventuele uitwassen van het systeem en op de kwestie van de begeleiding van de uitvoering van de werken en van de sensibilisering van de huurders. Ze is van mening dat de Energiehuizen deze actie hadden kunnen uitvoeren.

- *Het proefproject heeft tot doel om de eventuele nadelige effecten van de maatregel onder de aandacht te brengen. Het omvat ook een deel in verband met het sensibiliseren rond REG.*
- *Het Energiehuis wordt bij dit proefproject betrokken.*

De RLM vraagt om uitleg over het concept van automatische indexering van de huurprijs, dit teneinde natuurlijk te vermijden dat de huurlast en de indexering van de huurprijs gecumuleerd zouden worden.

- *Om te antwoorden op de vraag van de RLM: de huurprijs zal wel degelijk gecumuleerd worden met de indexering van de huurprijzen op basis van de gezondheidsindex (verplicht). De paragraaf werd verduidelijkt.*

De BVS dringt aan op de noodzaak om parallel met deze maatregel de verplichte bekendmakingsmaatregelen aan te passen teneinde de gerealiseerde inspanningen ter verbetering van de EPB te valoriseren. Verder zouden er eveneens communicatiecampagnes gevoerd moeten worden bij de bevolking en de bedrijven over het belang van het gebruiken of kopen van performantere gebouwen.

- *De EPB-normen gaan al gepaard met bekendmakingsverplichtingen. In het kader van de evaluatie van de EPB-reglementering wordt nagedacht over een betere uitvoering.*
- *Er zal op toegezien worden dat de - reeds talrijke - campagnes die er rond REG gevoerd worden, efficiënter en doeltreffender gemaakt worden.*

Een burger stelt voor om de sociale woningen in de maatregel op te nemen.

- *De maatregel sluit zoiets niet uit.*

Maatregel 3 - Aanvullen van de bestaande reglementering op het vlak van de energie-efficiëntie en de energieprestatie-eisen bij de uitvoering van werken

Actie 4 - Vastleggen van de modaliteiten van de definitie van een 'bijna-energie neutraal gebouw' voor de nieuwe EPB-eisen

De Stad Brussel stelt zich vragen bij de financiële impact (meerkost) die de geleidelijke overgang van EPB 2015 naar een NZEB-niveau met zich mee zal brengen en vraagt zich af of er financiële stimulansen en gewestelijke steunmaatregelen voorzien zullen worden.

- *Het NZEB-eisenniveau leunt bijzonder dicht aan bij dat van EPB 2015. Hierdoor zal er maar een geringe of zo goed als geen meerkost zijn in vergelijking met het EPB 2015-niveau.*
- *Aangezien het NZEB-niveau een Europese eis is, zal er bovendien geen enkele financiële stimulans of specifieke gewestelijke steun gecreëerd worden, ook al zullen de met name voor de lokale besturen bestemde begeleidingstools wel gehandhaafd blijven of nog versterkt worden.*
- *Wat de financiële verplichtingen voor de gemeenten betreft, zie overweging 8.4.*

De CBBH vraagt om betrokken te worden bij het vastleggen van de uitvoeringsmodaliteiten en om voor een intergewestelijke coherentie te zorgen.

- *De bepaling van de uitvoeringsmodaliteiten zal gebeuren in een uitvoeringsbesluit van het BWLKE (bestaand EPB-eisenbesluit of een ander besluit). De raadpleging via de adviesraden zal dus verzekerd zijn in het kader van de goedkeuringsprocedure van het besluit. Aanvullend zullen de modaliteiten opnieuw besproken worden met de respectieve sectoren, zoals dat ook gebeurde bij de rondetafelgesprekken van de EPB-evaluatie.*
- *Wat de intergewestelijke coherentie aanbelangt, bepalen de drie Gewesten in onderling overleg de berekeningsmethoden van de EPB voor nieuwe gebouwen. Dat neemt echter niet weg dat ze wel hun*

autonomie blijven behouden met betrekking tot de eis die er met elk renovatieniveau verband houdt, zij het wel binnen de krijtlijnen die de omzetting van de EPB-richtlijn toelaat.

Actie 5 - Versterken van de EPB-eisen voor renovatiewerken

De Stad Brussel heeft vragen bij het eventuele bestaan van afwijkingen, wanneer het om de renovatie van zeer oude gebouwen gaat of om de uitvoering van werken bij het onderhoud van gebouwen, gelet op de realiteit van haar gemeentelijke bebouwing.

➤ *De afwijkingen worden bepaald in het BWLKE.*

De ARH, het NW en BRAL vrezen dat deze erg vage maatregel bij zijn uitvoering tot een verzwaring van de procedures of de kosten van de werken zal leiden en dus tot een stijging van het aantal onwettige bouw- of renovatiewerken zonder vergunning en zonder kwaliteitsgarantie, of nog tot het opbergen van renovatieplannen.

➤ *Bij het bepalen van de uitvoeringsmodaliteiten van de maatregel zal er dus daadwerkelijk rekening gehouden moeten worden met het streven naar administratieve vereenvoudiging.*
➤ *Er werden echter bijkomende elementen in de actie geïntegreerd om de uitwassen ervan in te dijken.*

De BVS is van mening dat het eisenniveau de renovatie van de bestaande bebouwing afremt en raadt aan om eerder wetgeving uit te vaardigen, die dit niveau verlaagt.

➤ *De EPB-normen voor renovaties zijn dezelfde in de drie gewesten.*

Rockwool had graag gezien dat de EPB-reglementering aangepast zou worden, met name voor wat de notie 'renovatie' betreft, door er de kleine renovaties in op te nemen.

➤ *De eenvoudige renovatiewerken waarvoor een bouwvergunning vereist is, zijn onderworpen aan de EPB-eisen.*
➤ *De evolutie van de EPB-reglementering gebeurt bij handhaving van een evenwicht dat erop gericht is om renovatie te blijven aanmoedigen, zonder deze te ontmoedigen door al te dwingende normen en/of procedures.*

De CBBH vraagt om een WG op te richten met de belangrijkste betrokken actoren van op het terrein en de Regering.

➤ *Gezien het succes en de constructieve en positieve sfeer die er heerste tijdens de in 2015 gevoerde rondetafelgesprekken over de evaluatie van de reglementering voor EPB-werken, zou het overleg regelmatig herhaald kunnen worden.*

Actie 6 - Doorlopend aanpassen van de drempels die zijn vastgelegd in de bestaande reglementering op het vlak van de audits

De Stad Brussel vraagt zich af of er een financiële steun voorzien zal worden om de lokale besturen te helpen hun auditverplichtingen na te komen.

➤ *De begeleidingstools zullen gehandhaafd of versterkt worden om met name de lokale besturen te helpen de hen opgelegde voorschriften na te leven, maar de ontwikkeling van een directe financiële steun is niet voorzien.*
➤ *Wat de financiële verplichtingen voor de gemeenten betreft, zie overweging 8.4.*

Verder formuleert de stad nog andere zorgen: soms is het beter om ambitieuze verbruiksverlagingsdoelstellingen vast te leggen dan om een energieaudit op te leggen; de oudere gebouwen mogen niet benadeeld worden; de audits moeten beperkt worden tot die gebouwen die nog niet het voorwerp uitmaakten van een dergelijke audit, enz.

➤ *Ter herinnering: het besluit omtrent energieaudits draagt gedeeltelijk bij tot de omzetting van artikel 8 betreffende energieaudits van de Europese richtlijn 2012/27/EU betreffende energie-efficiëntie, alsook tot het behalen van de energiebesparingsdoelstellingen die in artikel 7 worden gedefinieerd.*
➤ *Bij de opstelling van het PLAGES-besluit en de wijziging van het besluit betreffende de energieaudits wordt erop toegezien dat dubbele of overbodige richtlijnen worden vermeden, voor zover de Europese verplichtingen dit toelaten.*

Maatregel 4 - Een mechanisme creëren van verplichtingen op het vlak van energie-efficiëntie, in samenwerking met de sector van de stookolieleveranciers

De gemeente Ukkel is bang dat de maatregel een directe impact zal hebben op de consumenten en de koopkracht.

- *Deze maatregel heeft een dubbele doelstelling: de eerste bestaat erin om een gedeeltelijke bijdrage te leveren aan de omzetting van Europese richtlijn 2012/27/EU betreffende energie-efficiëntie en om de doelstellingen te verwezenlijken die er in haar artikel 7 inzake energiebesparing zijn vastgelegd; de andere om de stookolieleveranciers aan dezelfde verplichting te onderwerpen als de gas- en elektriciteitsnetbeheerder die indirect (via de consument) bijdragen tot het Brusselse energiefonds. Tot nu toe leveren de stookolieconsumenten namelijk geen bijdrage aan de premies, terwijl ze er wel van genieten.*

Maatregel 5 - Een progressieve en solidaire tarifiering van de energie invoeren om REG en investeringen in energie-efficiëntie en hernieuwbare energiebronnen te promoten

In heel wat adviezen wordt voorbehoud gemaakt bij deze maatregel of bij haar uitvoeringsvoorwaarden (NW, Sibelga, RVG, IEB, CODA en FIQ, UCL enzovoort) of potentiële impact of worden er aanbevelingen geformuleerd betreffende de uitvoeringsvoorwaarden. Sibelga en de RVG vrezen dat de complexiteit van de maatregel operationele kosten zal genereren die hoger zijn dan de te verwachten sociale en milieuwinst voor alle marktspelers samen of zelfs dat de doeltreffendheid van de progressieve tarifiering zal leiden tot een verslechtering van de situatie van de meest achtergestelde gezinnen.

- *In de versie die voor openbaar onderzoek beschikbaar werd gesteld, gaf het plan aan dat de richtsnoeren inzake energietarieven het voorwerp zullen zijn van een volledige evaluatie van de kosten-batenverhouding en van de efficiëntie van de progressiviteit van de tarieven.*
- *Intussen werd deze sociaaleconomische studie gevoerd en is men tot het besluit gekomen dat de maatregel niet toelaat de voorgenomen sociale en milieudoelstellingen te verwezenlijken.*
- *Om al deze redenen werd de maatregel geschrapt.*

Naast actie 97, die tot doel heeft de gemeenten aan te moedigen en te ondersteunen in de acties inzake regenwaterbeheer, stelt Impulse voor een actie toe te voegen om bedrijven ertoe te bewegen te investeren in de aanpassing aan de klimaatveranderingen. Ze stelt voor de bedrijven te ondersteunen door de premies en de stimulansen om zich aan de klimaatveranderingen aan te passen te versterken, meer bepaald in het kader van projectoproepen. Ter illustratie zou het initiatief van de VBGB een vervolg kunnen krijgen, met een specifiek deel voor industriële gebouwen.

- *In het kader van de organisatie van de toekomstige projectoproep voor bouwen in Brussel zal er worden nagedacht over de integratie van een criterium inzake de aanpassing aan klimaatverandering, meer bepaald via acties die al bestaan in de VBGB (regenwatertank, productie van groene elektriciteit enzovoort).*

Impulse zou ook willen dat de steun die door Brussel Economie en Werkgelegenheid wordt toegekend voor milieu-investeringen, meer aangehaald wordt in het plan.

- *Dit voorstel zal gevolgd worden: de steun die door Brussel Economie en Werkgelegenheid toegekend wordt voor milieu-investeringen, werd toegevoegd.*

De CIR dringt erop aan dat de hulpmiddelen voor het evalueren van de milieu- en duurzaamheidsaspecten van de constructie en de gebouwen objectief moeten zijn, zonder specifieke materialen en technieken te bevoordelen. Daarop volgt een soortgelijk pleidooi voor wat de door de overheidsdiensten verstrekte informatie en de aan professionals en de bevolking voorgestelde opleidingen betreft (met name voor maatregel 7 in verband met de informatiediensten en maatregel 16 met betrekking tot de Facilitator Duurzame gebouwen), alsook met betrekking tot de criteria voor de door hen verrichte duurzame aankopen.

- *De richtsnoeren van LB stellen dat de bevolking en de professionals de weg gewezen moeten worden naar de duurzame oplossingen, ongeacht of dat nu in termen van opleiding, informatieverstrekking, duurzame aankopen, enz. gebeurt. Dit omvat de gemaakte keuzes op technisch en materiaalvlak.*

- *Wat het Energiehuis betreft, zijn de adviezen op maat gericht op de als prioriteit geldende werken in functie van de situatie van het gezin en de woning. Ook hier wordt niettemin de weg gewezen naar duurzame oplossingen, telkens wanneer dat mogelijk is, overeenkomstig de toevertrouwde opdrachten. Wat echter niet mag, is iemand specifiek de richting uitsturen van een welbepaalde leverancier of een welbepaald merk.*

Maatregel 6 - Invoering van mechanismen voor certificatie en labeling als 'Duurzaam gebouw'

BSO stelt voor om een punt 5) levensduur van een constructie omwille van haar ontwerp en haar duurzame - lees: lang meegaande en kwalitatieve - materialen toe te voegen.

- *Met dit criterium wordt er in het certificatie- en labelingsmechanisme rekening gehouden.*

De BVS en de ARH vrezen voor een vermenigvuldiging van het aantal instrumenten dat van toepassing is op de Brusselse gebouwen (milieuvergunning, PLAGE, EPB-certificaat, enz.) en benadrukt het belang van over een duidelijke en coherente wetgeving te beschikken.

- *Het certificaat of label 'Duurzaam gebouw' is niet louter een reglementair instrument, maar wel een aanvullend hulpmiddel dat vrijwillig zal blijven voor de privésector. Er vloeit dus geen enkele rechtsonzekerheid uit voort.*
- *Wat het 'veelvoud aan juridische instrumenten' betreft, is de algemene coherentie van de reglementeringen met betrekking tot gebouwen een permanent aandachtspunt van het Gewest. Het is een punt dat in alle wetswijzigingen in aanmerking genomen wordt. De wetgeving wordt zodanig gearticuleerd dat het opeenstapelen van verplichtingen wordt vermeden voor zover de Europese verplichtingen het toelaten.*

Rockwool had graag gezien dat het criterium EN 16309 - dat de specifieke methoden en eisen aanreikt voor het evalueren van de sociale prestatie van gebouwen, rekening houdend met hun functionaliteit en hun technische kenmerken - in het plan opgenomen zou worden.

- *De integratie van de norm EN 16309 zal bij de implementatie van het mechanisme geëvalueerd worden.*

Actie 9 - Invoering van een referentieel voor de evaluatie van de energie- en milieuprestaties

De Stad Brussel en een burger vragen om ervoor te zorgen dat dit certificatiesysteem erkend wordt op internationaal niveau of een variatie vormt op een internationaal systeem (type BREEAM, dat al goed ingeburgerd is in Brussel) in plaats van alles vanaf nul te herbeginnen, en dat het systeem in de drie Gewesten uitgerold wordt om tegemoet te komen aan de vraag naar coherentie op nationale schaal inzake bouwen.

- *Er ging bijzondere aandacht uit naar de integratie van het referentiesysteem in het internationale certificatiesysteem.*

BSO wil dat er een WG opgericht wordt samen met de erfgoedsector.

- *De actoren en federaties uit de bouw zullen bij dit proces worden betrokken.*

De RL, de GOC, de CBBH, de ESR en de gemeente Sint-Pieters-Woluwe wijzen erop dat er nergens naar het programma 'VBGB' verwezen wordt, waarvan men afgestapt lijkt te zijn. Dankzij het stimulerende effect van dit programma is Brussel nochtans op 10 jaar tijd van de stad met de minste groene gebouwen naar de stad met de meeste dergelijke gebouwen geëvolueerd. Gelet op de doeltreffendheid van dit programma, lijkt het hen dan ook van essentieel belang dat men deze methodologie en deze filosofie niet verloren laat gaan en dat deze geïntegreerd of zelfs uitgebreid (GOC) zouden worden in het nieuwe concept van 'Brusselse gebouwen'.

- *Er werd inderdaad gestopt met de projectoproepen 'voorbeeldgebouwen'.*
- *Er is echter voorzien om een nieuwe projectoproep 'Brusselse gebouwen' ('be exemplary') te lanceren. De methodologie en de filosofie van het project VBGB zullen daarbij deels overgenomen worden in het nieuwe concept van 'Brusselse gebouwen'. In tegenstelling tot de projectoproep VBGB beoogt dit nieuwe concept echter een uitbreiding van de gehanteerde criteria door ook aspecten van de circulaire economie en de voorbeeldfunctie op architecturaal en patrimoniaal vlak over te nemen.*

➤ *Er werd dus een nieuwe actie toegevoegd: de projectoproep 'Brusselse gebouwen', zoals voorzien in het Regeerakkoord.*

Impulse stelt voor om naast actie 97, die gericht is op het aanmoedigen en ondersteunen van de gemeenten bij hun acties voor het beheer van regenwater, ook een actie te voorzien die ondernemingen aanmoedigt om in klimaataanpassingen te investeren. In het voorstel van Impulse worden de subsidies en aanmoedigingspremies voor klimaataanpassingen verhoogd, met name voor projectoproepen. Bij wijze van voorbeeld zou het VBGB-project kunnen worden voortgezet, met een speciaal luik voor industriële gebouwen.

➤ *De projecten die werden weerhouden in het kader van de projectoproep "be exemplary" zullen een concreet antwoord moeten formuleren op milieukwesties zoals energie, waterbeheer, materialen, biodiversiteit en gezondheid.*

➤ *Alle bestemmingen zouden zich in de projectoproep 'be exemplary' moeten kunnen inschrijven.*

De RL, de CBBH en de ESR benadrukken dat het bijzonder belangrijk is dat het referentiesysteem zo snel mogelijk geïmplementeerd wordt zonder een zware of dure structuur in het leven te roepen, maar door deze taak daarentegen net toe te vertrouwen aan een reeds bestaande organisatie, zoals de *Belgian Construction Certification Association*

➤ *De toepassing van het referentieel wordt vertraagd wegens een lopende procedure voor de rechtbank van koophandel.*

➤ *De keuze van de beheersstructuur voor het referentieel wordt op intergewestelijk niveau genomen; het voorstel om een bestaande structuur te gebruiken zal onderzocht worden*

Maatregel 7 - Uitbreiding van het systeem van leningen voor investeringen in energie-efficiëntie en in hernieuwbare energiebronnen

Wat de gewestelijke informatieloketten betreft, die initieel voorgesteld werden in een kader in de marge van deze maatregelen, werden er meerdere adviezen geformuleerd:

- het NW, de gemeente Jette en BSO vragen om verduidelijkingen in verband met de link met de Energiehuizen die op dit ogenblik volop herbekeken worden;
- De ARH benadrukt de uitgesproken behoefte aan begeleiding van de bewoners, de verhuurders en de eigenaars bij de ontwikkeling en het gebruik van passiefhuizen en/of duurzame woningen. APERE legt de nadruk op de relevantie voor de Brusselaars om te kunnen beschikken over een neutraal en onafhankelijk informatiepunt dat hen kan helpen bij de installatie van systemen voor de productie van hernieuwbare energie. Zowel op technisch als op administratief vlak wordt de mogelijkheid van een begeleiding als van essentieel belang beschouwd ter verzekering van kwalitatieve installaties.
- De gemeente Anderlecht vindt dat een consolidatie van de instanties die personen of mede-eigendommen helpen bij de door hen ondernomen stappen, onontbeerlijk is en stelt voor om het bestaan van de Energiehuizen in de tekst te vermelden.
- Een burger betreurt de (vermeende) schrapping van dit belangrijke instrument dat waarmee de emissiereducties aan BKG gekwantificeerd konden worden.
- De gemeente Watermaal-Bosvoorde vindt geen specifieke actie terug met betrekking tot de aangekondigde vervanging van de kwalitatieve en nabije dienstverlening van het Energiehuis Zoniën dat op dit ogenblik de in het BWLKE aanbevolen opdrachten vervult voor de burgers van het Zuiden van Brussel en vreest een hercentralisering van deze dienstverlening op een verafgelegen locatie.

➤ *Gezien de vordering van de werken in verband met de herstructurering van de Energiehuis sinds de versie die in tweede lezing van het ontwerp van plan werd goedgekeurd en de vele vragen om opheldering, werd de nieuwe structuur van het Energiehuis volledig opgenomen in het plan als nieuwe maatregel bij het gedeelte begeleiding en communicatie.*

Actie 11 - Een ruimer aanbod van voorlopige financieringen

Het NW en IEB stellen zich vragen bij de idee om dit aanbod uit te breiden tot alle gezinnen en niet te beperken tot het kwetsbare deel van de bevolking, en vragen zich af waarom er overheidsgeld zou moeten vloeien naar personen die dit niet echt nodig hebben. De ARH en het NW vragen zich af, welke inkomstencriteria er gehanteerd zullen worden voor de toegang tot de groene lening.

- *Ter herinnering: de Brusselse groene lening is op dit ogenblik toegankelijk voor gezinnen met een bescheiden inkomen. Het is namelijk belangrijk dat een energiehulpmiddel toegankelijk kan zijn voor alle Brusselaars en niet alleen voor het kwetsbare deel van de bevolking, dit met het oog op het bevorderen van het zetten van de stap naar renovatie.*
- *Er zal op toegezien worden dat de uitbreiding van de lening naar alle Brusselaars het Gewest niet meer geld kost. Door de invoering van een systeem van getrapte rente, gaande van een rentevoet van 0% naar de gewone marktrente in functie van het inkomen, zal deze ongerustheid weggenomen kunnen worden.*
- *In het nieuwe regime dat het systeem zal uitbreiden, zijn de inkomstenplafonds naar boven toe herzien met de bedoeling om deze (deels) in lijn te brengen met de nieuwe tabel van het Woningfonds. Dat werd gepreciseerd in het plan.*

Verder zou het interessant zijn om de voorziening te evalueren, zoals deze tot op heden gehanteerd werd.

- *In 2012 vond er een volledige evaluatie van de voorziening plaats. Het MER verwijst hier uitgebreid naar.*

Tot slot wil de gemeente Anderlecht dat er een specifieke steunmaatregel ingevoerd zou worden voor de renovatie van beschermde panden. Anderlecht stelt bv. voor om bij de groene lening een deel voor beschermde gebouwen te voorzien, kwestie van de eigenaars ertoe aan te sporen om te investeren zonder te moeten voorfinancieren.

- *Gelet op de openstelling van de groene lening voor alle Brusselaars, zullen ook de eigenaars van beschermde gebouwen er toegang toe hebben en dat tegen een tarief in functie van hun inkomen.*

Maatregel 8 – Promoten en bestuderen van de invoering van alternatieve financieringssystemen

De BVS wijst erop dat de steunmaatregelen om de meerkost van EPB 2015 te compenseren, weinig bekend en ontoereikend zijn.

- *De financiële stimuli zijn niet bedoeld om de reglementaire voorschriften te halen, maar wel om deze te overtreffen. Dat neemt echter niet weg dat er bij renovatie een beroep gedaan kan worden op tal van energiepremies evenals de Brusselse groene lening.*

Wat het voorfinancieren van de energierenovatie van het residentiële gebouwenpark betreft, stelt de ARH voor om met de banken te gaan samenzitten. Deze houden namelijk erg weinig rekening met de EPB bij hun toekenning van financieringen.

- *Deze maatregel zou overlappen met de elders in het plan voorziene uitbreiding van de Brusselse groene lening die in samenspraak met Credal gepland is. Credal is de Coöperatieve voor Alternatief Krediet die sociale projecten ondersteunt, die geen toegang hebben tot het bankkrediet in Wallonië en Brussel. Het nieuwe stelsel is op 1 april 2016 in werking getreden.*
- *Echter, werd een sensibiliseringwerk van de banken toegevoegd aan het plan, rond het belang van het rekening houden met de gebruikskost en het verband van deze kost met de ontleningscapaciteit, in plaats van uitsluitend rekening te houden met de bouw- of renovatiekost.*
- *Bovendien bieden sommige banken al kredieten voor bepaalde energiebesparende werken aan (groen krediet, energiekrediet, enz.). En tot slot zijn de leningen en toekenningscriteria geen gewestelijke bevoegdheid.*

Actie 13 - De dienstverlening van ESCO's aanmoedigen voor eigenaars van kantoren en ondernemingen

De Gemeente Sint-Lambrechts-Woluwe vraagt waarom de maatregel niet voorzien werd voor particulieren die over onvoldoende inkomen beschikken om de energiebesparende investeringen te verrichten.

- *Op het vlak van voorfinanciering of investeringshulp voor energiebesparende investeringen zijn voor de gezinnen al de Brusselse groene lening en de energiepremies voorzien.*
- *Bovendien is het niet zeker dat de rendabiliteit van het ESCO-systeem verzekerd kan worden voor kleine investeringen op gezinsniveau (dat is trouwens ook de mening die een burger formuleerde, die erop wees dat de vaste kosten voor de invoering van een derde-investeerdermechanisme voor gezinnen de geringe financiële besparingen die er van bv. een fotovoltaïsche installatie verwacht worden, volledig zouden opsouperen).*

De Gemeente Vorst vraagt om ermee rekening te houden dat private ESCO's winst nastreven. Men dient er zich dan ook bewust van te zijn dat hun berekeningen niet met dezelfde geboden rekening houden als die van de consumenten, met name qua dimensionering van de installaties.

- *Bij de bepaling van het mechanisme zal er rekening gehouden worden met deze bekommernis.*
- *Niettemin voorziet de maatregel om de ESCO's te bevorderen teneinde tot een echte energiebesparing te komen. Economisch gezien, is het overdimensioneren van een installatie overigens niet interessant, aangezien in het geval van een installatie van energieproductie met hernieuwbare bron de injectie van overtollige elektriciteit in het net niet zo interessant is als het zelf verbruiken ervan en qua energiebesparende investeringen de rendabiliteit van de installatie in dat geval niet verzekerd zou zijn.*

Actie 14 - Creëren en verspreiden van een standaardcontract ten behoeve van de gezinnen

- *De maatregel werd bijgewerkt.*

De RL en de gemeente Ukkel betreuren het dat deze actie alleen maar de zonnepanelen vermeldt. Het standaardcontract zou uitgebreid moeten worden tot andere energiebesparende investeringen.

- *Deze maatregel geldt al voor de andere energiebesparende investeringen. Er werden preciseringen toegevoegd.*

Vorst stelt voor dat het contract een rendementsverplichtingsclausule zou bevatten.

- *Dit voorstel wordt gevolgd.*

De gemeente Vorst raadt verder ook aan om Sibelga toe te voegen aan de WG of om gebruik te maken van haar ervaring met rendabiliteitssimulaties, aangezien Sibelga deze oefening al voor de gemeenten heeft gemaakt.

- *Het Energiehuis kan particulieren de juiste weg wijzen, aangezien het is uitgerust om rendabiliteits- en rendementsramingen te verrichten. De rol van dit orgaan werd in de maatregel gepreciseerd. Sibelga stelt in haar advies echter geen dergelijke dienst voor.*

Een burger stelt een alternatief voor het standaardcontract voor, omdat de kostprijs van een derde-investeerdersmechanisme voor gezinnen de bv. van een fotovoltaïsche installatie verwachte geringe financiële besparingen zou opsouperen. Hij stelt daarom de invoering van een systeem van voorafgaande aankoop van groenestroomcertificaten met prestatiegarantie voor. Op het moment dat de eigenaar zijn investering doet, ontvangt hij het bedrag aan groenestroomcertificaten voor de komende 10 jaar (minus een beheerskost), wat zijn investeringsinspanning zal verminderen. De derde-investeerder is verplicht om 10 jaar lang een prestatiegarantie te bieden, wil hij de groenestroomcertificaten recupereren, die hij al aan de eigenaar van de fotovoltaïsche installatie betaalde.

- *Het standaardcontract is een administratieve hulpmaatregel die men de gezinnen aanbiedt als aanvulling op de financiële stimuli die hen reeds ter beschikking gesteld worden (Brusselse groene lening en energiepremies). Het is dus niet de bedoeling om nog een financiële stimulans te creëren, die met de bestaande systemen zou overlappen.*
- *Het voorgestelde mechanisme valt moeilijk toe te passen, omdat de groenestroomcertificaten toegekend worden in functie van de reële prestatie van de installatie.*
- *In wezen zijn de groenestroomcertificaten geen investeringshulp, maar wel een maatregel ter ondersteuning van de productie van groene stroom.*

Actie 15 - Inzetten van de hulpbronnen die bestemd zijn voor projecten van productie van hernieuwbare energie

- *Deze maatregel werd verplaatst naar de nieuwe pijler over hernieuwbare energie.*
- *Overeenkomstig de pijler gebouwen, werden ook de ESCO's toegevoegd als door het Gewest te ondersteunen financieringsactor.*

Eén burger reikte nieuwe elementen aan in verband met de burgercoöperatieven.

- *Sommige van deze elementen werden opgenomen.*

De Stad Brussel vestigt de aandacht op het vermogen van het net om de productie te absorberen alsook op de technische beperkingen die deze implementatie zouden kunnen afremmen.

- *LB herinnert eraan dat het elektriciteitsnet van het BHG dicht en sterk vertakt is en dat het risico op problemen met het beheer van de (intermitterende) herinjectie van de gedecentraliseerde installaties voor de productie van elektriciteit erg klein is⁴.*
- *In de inleiding op de nieuwe HE-pijler werden er elementen van het antwoord op deze vraag toegevoegd, aangezien de opmerking voor elke productie van hernieuwbare energie geldt.*

Actie 16 - Stimulering van de spaarders

Een burger stelt voor om een beroep te doen op crowdfunding (participatieve financiering) als ander voorbeeld voor de mobilisering van de slapende gelden op spaarrekeningen.

- *Crowdfunding is een platform waarmee er bij burgers geld opgehaald kan worden om een project te financieren en dat zonder financiële tussenpersoon. Dit type van financiering is inherent niet bedacht op een gebruik ervan door overheidsinstanties die over eigen middelen beschikken.*
- *Dat wil niet zeggen dat elke steun van de overheid (bv. via subsidies) aan initiatieven van stichtingen die zelf via participatieve financiering verenigingen of burgerinitiatieven ten gunste van het leefmilieu ondersteunen, uitgesloten is. In die optiek ondersteunt het BHG overigens de stichting Be Planet.*
- *Het voorstel wordt bijgevolg verworpen.*

Maatregel 9 - In het kader van de hervorming van de vastgoedfiscaliteit rekening houden met criteria inzake de EPB

Het NW wijst erop dat op dit ogenblik louter het feit dat de eigenaars energiebesparende werken uitvoeren, zoals het isoleren van dak/muren/vloer, de plaatsing van superisolerende dubbele of driedubbele beglazing, enz.⁵, niet noodzakelijk tot een herschatting van het kadastrale inkomen leidt, tenzij deze werken een zekere invloed uitoefenen op het comfortgegeven, zoals de installatie van centrale verwarming. Uit de raadselachtige formulering van het LKEP kan niet opgemaakt worden, wat er met deze circulaire zal gebeuren, die eigenaars ertoe aanspoort om tot actie over te gaan.

- *Er wordt hier wel degelijk een wijziging van de circulaire beoogd.*

Actie 17 - Bestudering van de mogelijke wijziging van het systeem voor herziening van de onroerende voorheffing om rekening te kunnen houden met de energiestaat van de wooneenheden

De BVS stelt voor om de maatregel uit te breiden tot de kantoren.

- *Er werd toegevoegd dat nagegaan zal worden of deze uitbreiding opportuun is, aangezien de circulaire waarvan sprake bij deze actie uitsluitend voor woningen geldt.*

De CBBH wil opgenomen worden in het BC van de studie.

- *Dit verzoek zal in aanmerking genomen worden op het moment dat de maatregel geconcretiseerd wordt.*

IEB, CODA en FIQ vragen om rekening te houden met de sociale situatie van de desbetreffende gezinnen en vragen of er naar behoren werd nagedacht over de mogelijke impact van een verhoging van de vastgoedfiscaliteit

⁴ Dit contrasteert met de situatie die sommige gebieden in de twee andere Gewesten kennen, waar bepaalde netuiteden zich vandaag al geconfronteerd zien met kritieke situaties.

⁵ zie Circulaire nr. 3/2010 van 22/02/2010.

op de huurders. Zonder omkadering van de huurgelden en bepaling van een huurtabel die rekening houdt met de kwaliteiten van het gebouw, bestaat het risico dat de maatregel gevolgen heeft voor de prijs van het Brusselse vastgoed.

- *Deze bekommernis wordt in aanmerking genomen en de maatregel werd nader gepreciseerd om de aangekaarte mogelijke uitwassen te voorkomen.*

Maatregel 10 - Financiële stimulansen verbeteren en versterken

De RL en een burger klagen de nefaste gevolgen aan van bepaalde maatregelen van het plan voor de gemiddelde inkomens (volgens de RL, categorie 'B' van de begunstigen van de energiepremies) en betreuren het dat er geen maatregel bestaat om deze gezinnen te helpen bij de energierenovatie van hun pand. Ze benadrukken het feit dat het verhogen van de druk op de gemiddelde inkomens indruist tegen de wens van de Brusselse regering om de uittocht van deze gemiddelde inkomens in te dijken.

- *Deze opmerking klopt niet: de energiepremies en de Brusselse groene lening zijn beschikbaar voor de gemiddelde inkomens en het plan voorziet uitdrukkelijk een uitbreiding van het voorfinancieringsaanbod (met inbegrip van een preferentiële interestvoet) teneinde de energierenovaties van het residentiële gebouwenpark te activeren. Verder hebben deze gezinnen net zoals alle gezinnen toegang tot de begeleidingsdiensten voor particulieren die door het Gewest aangeboden worden. Er is dus geen sprake van discriminatie, noch van een verhoging van de druk.*

Actie 18 - Het stelsel van de 'energiepremies' laten evolueren

Het NW en BRAL hadden graag het herzieningsproces verduidelijkt gezien in verband met de energiepremie- en renovatievoorzieningen dat in de regeringsverklaring 2014-2019 aangekondigd werd.

- *Er werd gestart met een denkoefening over een voorstel voor een meer geïntegreerde werking van beide premiestelsels vanuit een streven naar administratieve vereenvoudiging. Het proces staat echter nog niet ver genoeg om al in het plan vermeld te worden.*

Het NW en BRAL vragen zich af waarom de premies nog meer op renovatiewerken gericht zouden moeten worden dan nu al het geval is.

- *Het nieuwe energiepremiestelsel dat in januari 2016 van kracht werd is meer in het bijzonder gericht op efficiëntere renovatie en werken zoals isolatie en verwarming en, op een hoger niveau, de audit om deze aan te wijzen.*
- *Wat de hernieuwbare energiebronnen betreft, blijven de premies voor warmtepompen en zonneboilers behouden. Het systeem van de groene certificaten is een voldoende aanmoediging voor de overige productievormen met hernieuwbare energie.*
- *Wat de premies voor nieuwbouw betreft, deze worden geschrapt om in lijn te blijven met de nieuwe reglementeringen ter zake, aangezien een stimulans niet bedoeld is om gebruikt te worden teneinde aan de reglementaire voorschriften te voldoen, maar wel om deze te overtreffen.*
- *Voor de huishoudtoestellen waren deze premies het sterkst onderhevig aan het buitenkansseffect dat de Regering wilde opheffen.*

Bij de renovatiewerken vraagt de CIR om van de isolatie van muren, daken en vloeren een prioriteit te maken.

- *De prioriteiten van het nieuwe energiepremiestelsel zijn de audit, de isolatie en de verwarming.*

Het NW stelt zich ook vragen bij de manier waarop de premies interessanter gemaakt zullen worden voor huurders en mede-eigenaars. De RVG vestigt de aandacht van de regering op het feit dat het statuut van gebruiker (eigenaar-gebruiker, verhuurder of huurder) op zich geen relevant criterium vormt om een onderscheid te maken tussen de beschikbare steunmaatregelen en wordt hierin gesteund door de ARH die zijn scepticisme uitdrukt ten opzichte van een versterkt gebruik van de 'energiepremies' door de huurders. De 'energiepremies' moeten voor alle investeerders toegankelijk blijven, ongeacht of ze nu eigenaar of huurder zijn. Als er een premie door een huurder wordt aangevraagd, dan moet de premieaanvraag vergezeld zijn van een gebruiksgarantie en een instemming van de eigenaar met de uitvoering van de werken.

- *Zoals aangegeven door het MER waarin de hele evaluatie is opgenomen, die er van het energiepremiestelsel in 2014 werd verricht, is het statuut van gebruiker bepalend voor de beslissing om de werken uit te voeren, die recht geven op de premies: er zijn veel meer eigenaar-gebruikers die*

een beroep doen op de premies. De huurders en mede-eigenaars maken daarentegen maar weinig gebruik van het stelsel.

- *De maatregel werd verder uitgewerkt om een antwoord te geven op de vraag, hoe de premies interessanter gemaakt zullen worden voor mede-eigendommen, met name door de gelijkstelling met de categorie van de lage inkomens.*
- *Idem voor de eigenaar-verhuurders: via de gelijkstelling met de categorie van de lage inkomens, op voorwaarde dat de natuurlijke of rechtspersonen, die eigenaar zijn, een huurovereenkomst van meer dan 3 jaar hebben gesloten, die werd geregistreerd, en van wie de premie-aanvraag betrekking heeft op één van de 3 eerste aanbevelingen van het EPB-certificaat.*

De RL vraagt om de plafonds van de categorieën van begunstigen van inkomens van klasse B (gemiddelde inkomens) te verhogen en om de budgettaire enveloppe van de premies uit te breiden teneinde zeker te zijn van een voldoende groot budget om alle premieaanvragen te dekken (met name die van de lage inkomens, die meestal later ingediend worden) zonder het risico te lopen dat het in de loop van het jaar tot een vroegtijdige uitputting van de beschikbare middelen komt en om voor meer stabiliteit te zorgen met betrekking tot de planning van de werken. De ESC is dezelfde mening toegedaan en vraagt om voor een duurzaam en stabiel systeem te zorgen.

- *De uitbreiding van categorie B druist in tegen de huidige tendens om de inkomenscategorieën van de energieprijzen af te stemmen op die van de renovatiepremie, kwestie van alles duidelijker te maken voor de aanvragers.*
- *Er is geen reden om aan te nemen dat de premieaanvragen van de lage-inkomenscategorieën later worden ingediend of dat ze sterker benadeeld werden dan de andere door de vroegtijdige uitputting van de budgettaire enveloppe in 2013. Het nieuwe energieprijestelsel zal aangepast worden in lijn met de aanpassing van het premiestelsel in 2014, waar dit probleem al vermeden kon worden.*
- *Het verzoek wordt dus afgewezen.*

Tot slot vraagt de gemeente Etterbeek om de procedures voor de aanvragers te vergemakkelijken en te versnellen.

- *Dit voorstel is één van de intenties van het nieuwe energieprijestelsel. Dat werd gepreciseerd.*

Maatregel 11 - Toezien op een geleidelijke renovatie van de overheidsgebouwen en het energiebeheer ervan verbeteren

Actie 19 - Invoeren van het PLAGÉ-programma in overheidsgebouwen

Wat de implementatie van het PLAGÉ in openbare gebouwen betreft, is de Stad Brussel van mening dat deze actie te veel op de vlakte blijft met betrekking tot de PLAGÉ-methodologie alsook in verband met het verplichte karakter van de maatregel en de eventuele sancties bij niet-toepassing ervan. Verder vraagt de stad wat er gebeurt, als de overheid al deelgenomen heeft aan het PLAGÉ of als de overheid een andere methodologie implementeert, die erop gericht is om het energiebeheer te verbeteren. De BVS vraagt hoe het zit met de gebouwen die (via bv. een huurovereenkomst) door overheidsinstanties gebruikt worden, maar aan een privépersoon toebehoren.

Daarnaast formuleert de BVS ook een reeks opmerkingen en vragen over het aan de privésector opgelegde PLAGÉ.

- *Ter herinnering: het PLAGÉ-mechanisme draagt bij tot uitvoering van de artikelen 5 en 7 van Europese richtlijn 2012/27/EU betreffende energie-efficiëntie door het Gewest de mogelijkheid te bieden om zijn doelstellingen voor energiebesparing in openbare gebouwen te halen.*
- *Voor de algemene uitvoeringsmodaliteiten van het PLAGÉ verwijzen we naar het BWLKE, hoofdstuk 4, artikel 2.2.21 en volgende en naar artikel 2.4.3 voor de overheid⁶. Afgezien daarvan worden ze eveneens opgesomd in tabel 1 van het plan. Voor de sancties verwijzen we naar artikel 2.6.3.*

⁶ De overheden die aan de volgende voorwaarden beantwoorden, moeten een PLAGÉ uitvoeren (...):

a) ze zijn eigenaar en/of betrekken gebouwen die gelegen zijn op het grondgebied van het Gewest en;

b) ofwel vertegenwoordigen die gebouwen samen een totale oppervlakte van 50.000 m², ofwel zijn ze het bezit van en/of worden ze betrokken door een federale, gewestelijke of gemeenschapsinstantie.

- *Voor privégebouwen werd de maatregel niet in het plan opgenomen, omdat deze door het BWLKE wordt ingevoerd.*
- *Voor privé- en openbare gebouwen zullen de gedetailleerde implementatiemodaliteiten vastgelegd worden in een uitvoeringsbesluit van het BWLKE. Dit ontwerp van besluit zal rekening houden met de bekommernissen die door de BVS wedren geformuleerd.*
- *We herinneren er overigens aan dat het BWLKE voorziet dat de instelling zijn verplichtingen via een milieuovereenkomst mag vervullen.*
- *Ter herinnering: de wetgevingen worden zodanig gearticuleerd dat vermeden wordt dat de verplichtingen zich opstapelen, voor zover de Europese verplichtingen dit toelaten.*

Actie 20 - Rekening houden met de ingebruiknamekosten in overheidsgebouwen

Op het vlak van de voorbeeldfunctie van de overheid suggereert Impulse om de aanmoediging toe te voegen van het gebruik van Green Leases bij elke vastgoedtransactie waarbij de overheid betrokken is.

- *Er werd een actie rond de Green Leases toegevoegd aan het plan bij maatregel 2 (Bevorderen van de mechanismen die de energieprestatie van huurgebouwen bevorderen).*
- *Dit voorstel wordt gevolgd als hulpmiddel om de inaanmerkingneming van de gebruikskost in openbare gebouwen te concretiseren.*

Maatregel 12 - De certificatie 'duurzaam gebouw' opleggen voor openbare vastgoedprojecten

De gemeenten Vorst, Watermaal-Bosvoorde en Schaarbeek alsook IEB, FIQ en de BVS vrezen de impact van deze maatregel met zware implicaties voor de gemeenten en zijn van mening dat de oplegging van de certificatie voor de door de overheid gehuurde of aangekochte gebouwen een bijkomende onoverkomelijke laag toevoegt aan de instrumenten die van toepassing zijn op de in Brussel gelegen gebouwen (EPB-certificaat openbaar gebouw, PLAGE, milieuvergunning, enz.).

- *Zie hierboven voor de overwegingen met betrekking tot de budgetten van de gemeenten (punt 8.4).*

Maatregel 13 - Het gebruik van hernieuwbare energiebronnen door de overheid bevorderen

- *Deze maatregel werd overgeheveld naar de pijler in verband met de hernieuwbare energiebronnen.*

UCL is verbaasd over de keuze voor geothermie voor de grote tertiaire gebouwen, aangezien het potentieel in het BHG beperkt lijkt en moeilijk aan te boren valt bij renovatie.

- *Het plan bevoordeelt geothermie in de tertiaire sector, waar het systeem zowel in koude- als in warmtemodus zal kunnen werken. Het gaat hier niet om de zogenaamde diepe geothermie (zoals die in het Waals Gewest of in ander Lidstaten bestaat).*
- *Voor de bestaande gebouwen is het potentieel inderdaad beperkt. Voor de tertiaire nieuwbouw geldt geothermie echter als een ernstige denkpiste, ook al is ze complex en is de nodige waakzaamheid geboden om de bodem en de grondwaterlagen te beschermen. Het gebouw van LB, de vestigingen van GDF Suez alsook één van de nieuwe gebouwen van BNP Paribas Fortis hebben recentelijk deze techniek met succes geïmplementeerd. Aan het plan zullen bepaalde preciseringen worden toegevoegd om duidelijk te maken dat dit alles vooral betrekking heeft op grote nieuwbouwprojecten in de tertiaire sector.*

Actie 23 - Opstellen van een plan voor de exploitatie van het zonnepotentieel van de daken van de overheidsgebouwen

APERe en de RL stellen voor om de studie niet te beperken tot openbare gebouwen, maar deze uit te breiden tot alle daken van de gebouwen van het Gewest en grote oppervlakten, zoals braakliggende industrieterreinen, spoorwegen en parkings (APERe). Op die manier zou het gewestelijke potentieel beter geëvalueerd kunnen worden. Verder herinneren ze ook aan het bestaan van een 3D-model van het Brussels Gewest waarmee zeer precies het zonnepotentieel van alle daken van de gebouwen van het Gewest bepaald zou kunnen worden, mits de ontwikkeling van een eenvoudig programma dat nog ontwikkeld moet worden⁷.

- *De actie werd onderverdeeld in twee onafhankelijke acties: de ene betreft de studie naar het gewestelijke zonnepotentieel. Deze actie gaat gepaard met de ontwikkeling van een 'market place' om de exploitatie van het geïdentificeerde potentieel aan te moedigen. De andere actie bestaat er bijgevolg in om een plan op te stellen voor de exploitatie van het voor de openbare gebouwen geïdentificeerde potentieel.*

BSO vraagt om de verplichte integratie te nuanceren van installaties die groene energie produceren, wanneer het potentieel werd aangetoond, rekening houdend met het behoud van de kwaliteit van het stedelijke landschap en het intrinsieke patrimoniale belang van de daken.

- *Zoals reeds aangegeven, vermeldt het plan het belang van het vinden van een evenwicht tussen de belangen van een bescherming van het erfgoed aan gebouwen, de levenskwaliteit van hun gebruikers en de kwestie van het energieverbruik. Dit aspect is dus de facto opgenomen in de maatregelen van het plan.*
- *De voorwaarden voor de installatie van fotovoltaïsche panelen op daken zijn vastgelegd in een besluit⁸. Een herziening van dit besluit in de zin van een versterking van de beperkingen zou indruisen tegen de bedoeling van maatregel 1 die de obstakels voor bepaalde werken wil wegnemen, die gericht zijn op de verbetering van de energie-efficiëntie van gebouwen.*
- *De naleving van de bepalingen uit de Europese landschapsconventie (conventie van Firenze, op 28/10/2004 door België geratificeerd) werd toegevoegd.*

Actie 24 - De productie van hernieuwbare energie opleggen om een deel van het energieverbruik in overheidsgebouwen te dekken

Een burger stelt voor om het accent te leggen op de ontwikkeling van warmtekrachtkoppeling en enkele acties in dit opzicht toe te voegen, zonder deze te beperken tot de overheid en wanneer het om een zware renovatie gaat.

- *Zoals uitgelegd bij de nieuwe hoofdlijn voor hernieuwbare energiebronnen, is de ontwikkeling van deze energie binnen het BHG gericht op thermische zonne-energie en fotovoltaïsche energie, biomethanisatie en cogeneratie.*
- *Warmtekrachtkoppeling wordt aangemoedigd via de groenestroomcertificaten.*

Actie 25 - De bevoorrading met 100% groene elektriciteit opleggen aan de Brusselse besturen

Verschillende gemeenten (Brussel, Anderlecht en Vorst) merken op dat ze al aan deze verplichting voldoen via Interfin, de financieringsintercommunale van Sibelga die een energieopdrachtcentrale oprichtte, bestemd voor overheidsinstanties.

- *Er werd informatie in verband met Interfin toegevoegd aan het plan.*

Actie 26 - De grote inrichtingen aanmoedigen om zonnepanelen aan te schaffen

UCL wijst erop dat de begrippen 'openbare gebouwen', 'overheid', 'overheidsgebouwen' en 'grote inrichtingen' niet gedefinieerd zijn. Als de 'grote inrichtingen' en de 'voor de bevolking toegankelijke gebouwen' echter aan

⁷ Het 3D-model werd samengesteld door het Centrum voor informatica voor het Brussels Gewest. Het kan gratis gedownload worden op: <http://urbisdownload-v2.gis.irisnet.be/fr/dimension/>.

⁸ Besluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering van 13/11/2008 tot bepaling van de handelingen en werken die vrijgesteld zijn van een stedenbouwkundige vergunning, van het advies van de gemachtigde ambtenaar, van de gemeente, van de koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen, van de overlegcommissie evenals van de speciale regelen van openbaarmaking of van de medewerking van een architect.

dezelfde verplichtingen onderworpen zijn, dan moeten ze volgens UCL ook van dezelfde steunmaatregelen kunnen genieten. Ter illustratie zou dit betekenen dat de maatregelen 8 (alternatieve financiering) en 15 (financiering via een ESCO) en actie 28 (gewestelijke energiedienstenbedrijven) eveneens toegankelijk zouden moeten zijn voor de grote inrichtingen.

- *Zoals gepreciseerd in het kader bij de inleiding van punt 1.4, wordt de notie 'overheid' begrepen in de zin van het BWLKE (art. 1.3.1.: 4°).*
- *De notie 'grote inrichting' werd nog niet gedefinieerd, maar zal dat wel worden in de reglementaire teksten in verband met de uitvoering van de maatregel. Dat neemt echter niet weg dat actie 26 wel enkele voorbeelden van grote inrichtingen geeft: scholen, winkelcentra, besturen, ... Om de zaken duidelijker te maken, werd de notie uitgebreid tot tertiaire gebouwen van een zekere omvang.*
- *Het plan gebruikt het begrip 'grote inrichting' alleen bij actie 26, zijnde een stimuleringsactie en geen reglementering.*
- *Wat de systemen voor alternatieve financiering betreft, daarvan kunnen er verschillende de grote inrichtingen aanbelangen: actie 13 voorziet uitdrukkelijk om het gebruik van ESCO's bij eigenaars van kantoren en bedrijven aan te moedigen; actie 15 om de hulpbronnen in te zetten, die bestemd zijn voor projecten van productie van hernieuwbare energie.*
- *Er werd gepreciseerd dat de maatregel als aanvulling bedoeld is op de maatregelen die erop gericht zijn om de voorbeeldfunctie van de overheid inzake energieverbruik en -productie aan te moedigen.*

Etterbeek eist een door het Gewest voorgefinancierde en voorafgaande haalbaarheidsstudie om van elke operatie de financiële rendabiliteit en technische haalbaarheid aan te tonen.

- *De actie ressorteert onder een stimulans, niet onder een reglementering. Er is bijgevolg geen enkele reden om verplicht een haalbaarheids- of rendabiliteitsstudie te verrichten.*

Maatregel 14 - Versterken van de lopende goede praktijken voor overheidsgebouwen of gebouwen gefinancierd door de overheid

Actie 27 - De inspanningen van de overheden ondersteunen bij het halen van hoge energieprestaties

Het NW beveelt aan om als aanvulling op deze actie de bewoners van openbare gebouwen met een hoge energieprestatie te ondersteunen in het correcte gebruik van hun woning, kwestie van hen te betrekken bij de aanpak en de verwachte energiebesparingen te verkrijgen, alsook om de duurzaamheid van deze nieuwe constructies en het comfort te verzekeren, op basis van het model van het AmbaPa-project van Bonnevie⁹.

- *Het voorstel werd opgenomen.*

Maatregel 15 - De toegang tot financiering voor overheidsprojecten bevorderen via een ESCO

Actie 28 - Oprichten van een gewestelijk energiedienstenbedrijf (ESCO)

Over de structuur die het ESCO zal vormen, is de RL van mening dat het toevoegen van nieuwe actoren neerkomt op het complexer maken van het institutionele landschap ter zake. Hij zou beter zijn om deze dienstverlening toe te vertrouwen aan een bestaande structuur of aan een privébedrijf via een overheidsopdracht. Sibelga en Interfin verzekeren vandaag bepaalde diensten voor overheidsinstanties met betrekking tot het energiebeheer van hun gebouwen. De Sibelga Groep zou haar rol van bevoorrechte partner van de gemeenten op dit vlak willen versterken en het gamma aan ondersteunende diensten dat zij met name aan gemeenten, OCMW's en politiezones aanbiedt, willen uitbreiden. Sibelga beveelt bovendien aan om de voor de overheid en met name voor de gemeenten bestemde initiatieven van het type ESCO zo stroomopwaarts mogelijk te coördineren en te organiseren vanuit een streven naar efficiëntie, coherentie en rationalisering van de beschikbare middelen.

- *De actie sluit een versterking van deze rol voor een bestaande structuur niet uit, maar het Gewest wil in dit vroege stadium nog alle mogelijke opties openlaten teneinde deze actie zo doeltreffend mogelijk te kunnen implementeren, zonder het gewestelijke institutionele landschap complexer te maken.*

Aanvullend op het ESCO stelt Sibelga de toevoeging van een actie voor: de inrichting van een gewestelijke dienstencentrale voor het onderhoud van technische installaties voor de overheid.

⁹ http://bonnevie40.be/images_th/bijlage_954_3780.pdf.

➤ *De actie werd toegevoegd.*

Maatregel 16 - Consolideren van de begeleiding van de bouwheren en beheerders van gebouwen op het vlak van duurzaam bouwen

Actie 29 - Verbetering en dynamisering van de dienst van de Facilitator Duurzame gebouwen

➤ *Met het oog op een verbetering van de dienst beveelt LB aan dat een fiscaal of boekhoudkundig expert eveneens in de dienst opgenomen zou worden, kwestie van tegemoet te komen aan deze lacune die bij de evaluatie van de dienst geïdentificeerd werd.*

Impulse vraagt dat de Facilitator Duurzame gebouwen informatie zou verstrekken over alle financiële stimulansen, zowel op federaal als op gewestelijk en gemeentelijk niveau en zich niet zou beperken tot de stimulansen van LB (energiepremies).

➤ *De facilitator tracht al zo goed mogelijk informatie te verstrekken en dat in de eerste plaats over de stimulansen van LB en daarna over de gewestelijke en vervolgens over de federale stimulansen.*

De CBBH vraagt om de Cel Energie-Leefmilieu te behouden, die specifiek bestemd is voor het begeleiden van bedrijven uit de bouwsector.

➤ *De dienst Facilitator en de Cel Energie-Leefmilieu van het CBBH doen niet volledig hetzelfde werk en hebben niet dezelfde klanten. Op dit ogenblik worden er geen overlappings vastgesteld. De twee diensten worden bijgevolg behouden en zullen samenwerken.*

Een burger beveelt ook aan dat de Facilitator hulpmiddelen zou ontwikkelen voor het besluitvormingsproces (gaande tot specifieke bestekclausules).

➤ *Deze taken maken geen deel uit van de basisopdrachten van de dienst. Deze dienst wordt echter wel aangeboden aan de gezinnen in actie 14 via het Energiehuis.*

Maatregel 17 - De mede-eigenaars helpen om de energie-efficiëntie van hun gebouwen te verbeteren

Actie 30 - De steun aan de mede-eigenaars versterken om de energie-efficiëntie van hun gebouwen te verbeteren

Het NW steunt het streven van het LKEP om mede-eigenaars te helpen bij het verbeteren van de energie-efficiëntie van hun gebouwen ten volle. Afgezien van de elementen die het LKEP wil implementeren, zou er ook een vereenvoudiging van de toegang tot bepaalde bestaande hulpmiddelen, zoals de renovatiepremies, voor mede-eigenaars voorzien moeten worden.

➤ *Toegang tot de energiepremies zal vergemakkelijkt worden voor mede-eigenaars in de nieuwe energiepremiestelsel.*

➤ *Wat de toegang tot de informatie van de kleine mede-eigendommen betreft, is het Energiehuis toegankelijk voor mede-eigenaars, in synergie met het NW en de Stadswinkel.*

➤ *Voor de grote mede-eigendommen is het de Facilitator Duurzame gebouwen die belast is met de begeleiding van de professionals.*

De BVS raadt aan om een begeleiding te organiseren voor syndici (via erkenning of certificatie) en dat met name voor die syndici die gebouwen met een hoge EPB begeleiden.

➤ *Deze dienst zal aangeboden worden bij het Energiehuis voor de kleine mede-eigendommen (de begeleiding van mede-eigenaars wordt overigens vermeld in zijn ontwerp van beheersovereenkomst) en bij de Facilitator Duurzame gebouwen voor de grote mede-eigendommen.*

Maatregel 18 - Duurzaam maken van de acties van de Alliantie Werkgelegenheid-Leefmilieu - Duurzaam bouwen

➤ *Hoewel er geen enkel advies werd uitgebracht met betrekking tot deze maatregel, werd hij wel volledig bijgewerkt om er de nieuwe ontwikkelingen van het GPCE.*

Maatregel 19 - De kwaliteit van de interventie garanderen via een erkennings- en goedkeuringssysteem voor vaklieden van de duurzame bouw

Het NW benadrukt de mogelijke impact van de maatregel op het budget van de gezinnen via de afwenteling van de kostprijs van het mechanisme en dat met name bij de meest kwetsbare onder hen. Anderzijds merkt het NW op het terrein dat de EPB-erkenningen voor verwarming de kleine ondernemingen enorm veel schade toebrengen, die niet over de administratieve of budgettaire middelen beschikken om deze erkenningen te verkrijgen.

- *De certificatie en de erkenningen vloeien voort uit verschillende Europese richtlijnen (energie-efficiëntie, hernieuwbare energie en EPB).*
- *Het dossierrecht voor een erkenningsaanvraag bedraagt € 250, wat betekent dat de kosten beperkt zijn. Ze worden bovendien doorgestort aan het energiefonds.*

De Stad Brussel vraagt of alle werknemers die rechtstreeks betrokken zijn bij de implementatie van de techniek, gecertificeerd zullen moeten zijn of dat dit enkel voor de werkgever geldt.

- *De certificatie heeft betrekking op natuurlijke personen. Het zijn dus de werknemers aan wie de erkenning toegekend worden. Voor de EPB-adviseurs kan de erkenning worden toegekend aan rechtspersonen die een erkend persoon in dienst hebben.*

Wat de certificatie en de toegang tot de beroepen uit de bouwsector betreft, vraagt de RL om de certificatie voor deze beroepen toegankelijker te maken en in het onderwijstraject op te nemen.

- *Sommige diploma's (architecten, burgerlijke ingenieur-architecten, burgerlijke ingenieurs, industriële ingenieurs, bio-ingenieurs, enz.) geven automatisch toegang tot bepaalde erkenningen (EPB, auditeur, enz.).*
- *Verder wordt het opleidingsgedeelte, met name op schoolniveau, versterkt in het plan. Er zal contact opgenomen worden met de voor onderwijs bevoegde instanties teneinde de certificaties maximaal te integreren in het onderwijstraject.*

De RL vraagt om toe te zien op de harmonisatie en de erkenning van deze certificatie met betrekking tot de twee andere Gewesten.

- *Er wordt in het plan gepreciseerd dat het systeem voor de certificatie van installaties die met hernieuwbare bronnen werken, voorzien zal worden teneinde een coherentie en een erkenning van de erkenning in de andere Gewesten te bevorderen.*
- *Vanuit een streven naar administratieve vereenvoudiging en teneinde het aantal instrumenten niet te vermeerderen, dat niet alleen op de gebouwen zelf, maar ook op de professionals van de Brusselse bouwsector van toepassing is - punten die door de BVS en de ARH werden aangekaart -, wordt voorgesteld om het labelingssysteem voor de HE-installateurs te schrappen, dat alleen voor rechtspersonen geldt en dat verder gaat dan wat Richtlijn 2009/28/EG voorschrijft.*

Actie 32 - De lijst van erkende vaklieden herzien

De BVS beveelt een herdefinitie en fundamentele hervalorisatie van de functie van EPB-adviseur aan: nieuw bestek, nieuwe bevoegdheden, nieuwe verantwoordelijkheden en nieuwe vergoedingen.

- *De rol van EPB-adviseur zal verduidelijkt worden in het kader van het vervolg dat er aan de evaluatie van de EPB-werken gegeven zal worden.*

De CBBH vraagt om hierover geraadpleegd te worden.

- *Aangezien de erkennings- of certificatievoorwaarden bij besluit zijn bepaald, zal de CBBH naar alle waarschijnlijkheid geraadpleegd worden via de gewestelijke adviesraden.*

Maatregel 20 - Versterken van het onderwijs en de opleidingen in het domein van duurzaam bouwen

Actie 34 - Zorgen voor een adequate opleiding voor de vaklieden van de duurzame bouw

Ukkel vraagt om voorrang te geven aan de beheerders van openbare gebouwen in lijn met actie 27 (de inspanningen van de overheden ondersteunen) die een materiële hulp voor de overheden voorziet, in de vorm van opleidingen, expertise en methodologie.

- *De beheerders van openbare gebouwen hebben toegang tot de opleidingen net zoals alle professionals uit de duurzame bouw. Dat neemt echter niet weg dat er op dit ogenblik soms zaken georganiseerd*

worden op vraag van de beheerders van openbare gebouwen of gemeenten. De actie werd dan ook gepreciseerd in die zin.

- *Er dient op gewezen dat tal van beheerders van openbare gebouwen toegang hebben gehad tot de opleiding van energieverantwoordelijke die lange tijd door LB gegeven werd.*

Actie 35 - De bouwopleidingen oriënteren in de richting van duurzaam bouwen

De RL, de ESR en de CBBH vragen dat de opleidingen beter zouden aansluiten op de beroepen (met name die welke gecertificeerd of erkend zijn), en het NW stelt voor om de inspanningen ter versterking van het onderwijs en de opleidingen op het vlak van duurzaam bouwen uit te breiden tot de universitaire cursussen (architecten, ingenieurs, stedenbouwkundige, ...).

- *Het plan preciseert dat de technieken van duurzaam bouwen voortdurend verder evolueren, zodanig dat het van essentieel belang is dat er zowel voor een bijscholingsaanbod gezorgd wordt, als dat er in al het onderricht dat verband houdt met de bouwsector, noties van duurzaam bouwen opgenomen worden. Het hoger en het universitair onderwijs waren dus impliciet inbegrepen. Niettemin is het opportuun om expliciet te verwijzen naar het hoger en het universitair onderwijs in de tekst van de maatregel, hoewel het Gewest op dit vlak minder speelruimte heeft.*

Maatregel 22 - Ondersteunen van innovatie in het domein van de duurzame bouw

Actie 40 - Partnerschappen ontwikkelen om kleine windturbines te testen

- *Deze maatregel werd overgeheveld naar de pijler in verband met de hernieuwbare energiebronnen.*

UCL is verheugd over de ontwikkeling van partnerschappen die de troeven van privébedrijven en van universiteiten met elkaar combineert.

APERe benadrukt dat deze technologie haar deugdelijkheid in een stedelijke omgeving nog niet heeft bewezen en dat er uit geen enkele omvangrijke studie blijkt dat deze technologie op termijn betrouwbaar is. APERe is dan ook verbaasd om hier een actie te zien staan, die hun relevantie in de stedelijke context van het Gewest wil aantonen. Deze relevantie zou eerst via proefprojecten geëvalueerd moeten worden.

- *Deze opmerking zal opgenomen worden.*

9.1.3 Ontbrekende overwegingen van de hoofdlijn gebouwen

De ontwikkeling van een volledig systeem voor een intelligent beheer van de productie van energie uit hernieuwbare bronnen om de gebruiker/producent van elektriciteit (Prosumer) voor te bereiden op een meer aangepast gedrag

Volgens APERe is het op het vlak van de fotovoltaïsche energieproductie belangrijk om de toekomstige schrapping van het compensatiesysteem (principe van de meter die in omgekeerde richting draait, waardoor de eigenaar van fotovoltaïsche panelen op het einde van het jaar alleen betaalt voor de verbruikte netto kWh, zijnde het verschil tussen de van het net opgenomen kWh en die welke er terug in het net geïnjecteerd werden door de installatie, wanneer deze te veel produceerde) te begeleiden, opdat de prosumer zijn zelfverbruik zou verhogen, zodanig dat er zowel tegemoetgekomen kan worden aan het individuele (groene stroom tegen een gewaarborgde prijs) als aan het collectieve belang via een verschuiving van de lasten op de productiemomenten. Met dit gedrag kan het net ook van piekverbruiken ontlast worden. Om de prosumers ertoe aan te zetten om hun lasten te verplaatsen (demand-side management), kunnen er zowel informatie- als stimulatieacties ondernomen worden.

- *Deze suggestie wordt opgenomen in de nieuwe pijler hernieuwbare energie. Er werd een nieuwe globale maatregel gecreëerd, die de ontwikkeling van een volledig intelligent systeem voor de productie van energie uit hernieuwbare bronnen tot doel heeft.*

De problematiek van de verwarming op hout en haar rol in de gewestelijke huishoudelijke emissies van verontreinigende stoffen (waaronder fijn stof)

Omwille van de impact van die type verwarming qua emissies van fijn stof raden meerdere burgers aan om de verbranding van hout of andere vormen van biomassa te ontmoedigen, bv. door belastingen te hebben op de verwarmingstoestellen en de schouwen.

EUCG deelt deze mening en stelt niet alleen voor om het verwarmen op hout te verbieden, maar ook om geleidelijk aan af te stappen van verwarmingsketels op stookolie die meer verontreinigende stoffen en BKG uitstoten (en waarvoor er ook een risico op bodemverontreiniging bestaat). Deze laatste suggestie wordt door een burger gedeeld, die voorstelt om de maatregel te concretiseren door middel van een (eventueel geleidelijk aan ingevoerd) verbod op het vervangen van een verwarmingsketel op stookolie door een nieuwe ketel op stookolie en door de vervanging van een dergelijke ketel door een gasketel (het gasnet is overal aanwezig in Brussel) of warmtepomp (als het gebouw voldoende efficiënt is) verplicht te maken. Volgens hem zou deze maatregel de huidige tendens alleen maar versterken, aangezien slechts 50% van de ketels op stookolie die het einde van hun levensduur bereikt hebben, vervangen worden door een nieuwe ketel op stookolie. Volgens zijn berekening zou deze maatregel het mogelijk maken om tussen 2020 en 2030 300 kton CO₂ minder uit te stoten.

- *De inventarissen van 2015 van de luchtverontreinigende stoffen (gegevens van het jaar 2013) wijzen op de belangrijke rol die hout speelt in de gewestelijke emissies van fijn stof, terwijl dit probleem daadwerkelijk niet aangepakt wordt in het plan.*
- *Dat neemt echter niet weg dat het verwarmen op hout een uiterst klein aandeel vertegenwoordigt van het Brusselse energieverbruik (0,3% van het gewestelijke eindverbruik, voor 880 Brusselse woningen die met een verwarming op hout zijn uitgerust en 13.200 die een bijverwarming op hout hebben volgens de energiebalans van het jaar 2012).*
- *Het verwarmen op hout blijft echter wel een belangrijke sociale uitdaging, aangezien tal van kansarme gezinnen nog met o.a. steenkool verwarmen. Elke verbodsmaatregel zou dus aanzienlijke sociale gevolgen hebben, waarmee rekening gehouden dient te worden.*
- *Voorts is het Gewest niet bevoegd voor het belasten van verwarmingstoestellen.*

Maatregel bedoeld als antwoord op de nieuwe pathologieën die verband houden met de passiefbouw- of lage-energiesystemen.

Volgens het NW mist het plan een maatregel als antwoord op de nieuwe pathologieën die verband houden met de passiefbouw- of lage-energiesystemen. We stellen vast dat er technische en pedagogische tools geïmplementeerd moeten worden om het hoofd te bieden aan de nieuwe problemen waarmee men zich geconfronteerd ziet in passieve huurwoningen (defecte GMV die bv. voor vochtoverdrachten in de geïsoleerde behuizingen zorgt).

Door een actie, zoals het begeleiden van de eigenaars bij het onderhoud en de renovatie van hun passief-/lage-energiegebouw, zou er geanticipeerd kunnen worden op de aantasting van nieuwe gebouwen en zou er feedback gegeven kunnen worden over de goede praktijken die er op dit vlak gehanteerd worden.

- *Zoals benadrukt tijdens de evaluatie van de EPB-werken, zullen de nieuwe pathologieën bij slecht gebruik van passief- of lage-energiegebouwen nauwgezet door LB opgevolgd en bestudeerd.*
- *Als dit tot bepaalde conclusies, voorzorgsprincipes of goede praktijken leidt, dan zal LB deze meedelen via haar communicatietools (website, Energiehuis, Facilitatoren, ...).*

Versterken van de vermindering van de diverse vormen van energieverbruik in onderwijsinstellingen (leerplichtonderwijs) door het puntsgewijs naar voren brengen van technische maatregelen en educatieve stappen.

Aangezien de besparingen op het niveau van de scholen zowel op financieel als op energetisch vlak¹⁰ van cruciaal belang blijken, stelt RI voor om acties toe te voegen bij het reglementeringsaspect van de gebouwenpijler van het plan, die erop gericht zijn om het verbruik te doen afnemen en dus de energiefactuur van de onderwijsinstellingen te doen dalen.

Réseau Idée schuif dus een aantal acties in die optiek naar voren. In hoofdzaak stelt RI voor om alle scholen in het Brussels Gewest te begeleiden via Energieverantwoordelijken, om de scholen aan te sporen tot en te begeleiden bij het behalen van het label 'duurzaam gebouw' en om hen te helpen met hun milieubeheer.

¹⁰ Zie het 'Pacte pour un enseignement d'Excellence - Synthèse des travaux de la première phase – avis du Groupe central' – 1/7/2015 - p.55 - <http://www.pactedexcellence.be/wp-content/uploads/2015/07/synthese-phase-1-avis-groupe-central.pdf>.

Aanvullend stelt APERe eveneens voor om duidelijk een actie te vermelden op het vlak van REG-educatie in de scholen, in lijn met de invoering van pijler 5 van het plan die verwijst naar het belang van het sensibiliseren van de Brusselaars, met inbegrip van de allerjongsten, van zodra ze naar school gaan, rond de milieu-uitdagingen.

- *Bij de pijler gebouwen van het plan werd er een specifiek voor de scholen bestemde maatregel toegevoegd, waarin met name een actie is opgenomen, die wil aanzetten tot het verrichten van renovatiewerken in de scholen.*
- *Er zal contact opgenomen worden met de voor het onderwijs bevoegde instanties teneinde leerkrachten en leerlingen te sensibiliseren rond de energieproblematiek.*

Ontraden van het gebruik van elektrische verwarming

BSO wijst erop dat het plan geen middelen vermeldt voor het ontraden van het gebruik van elektrische verwarming.

- *Volgens de energiebalans is het aandeel woningen dat met elektriciteit (als voornaamste vector) verwarmd wordt, van iets minder dan 3% in 1990 gestegen naar 5,7% in 2013. Zoals eveneens blijkt uit de zelfde document, vergt de overschakeling van een elektrische verwarming naar een andere vector aanzienlijke verbouwingen van de woning. Gelet op het beperkte deel van het gebouwenpark dat is uitgerust met dit type van verwarming, is een ontradend element of een stimulans teneinde dit type van verwarming te vervangen in bestaande gebouwen niet relevant.*
- *Voor nieuwe gebouwen wordt het gebruik van elektrische verwarming de facto ontmoedigd via de toepassing van de EPB-eisen 2015, aangezien deze gepaard gaan met eisen op het vlak van primair energieverbruik (en niet eindenergieverbruik). Er zal erop worden toegezien dat elke verandering van de berekeningsmethode van de voor de drie Gewesten gemeenschappelijke EPB elektrisch verwarmen blijft ontmoedigen, zoals dat nu het geval is.*
- *Bovendien kan in nieuwe passiefgebouwen (of zeer-lage-energiegebouwen) een elektrische bijverwarming bij grote koude wel gerechtvaardigd blijken (om de installatie van een verwarmingsketel te vermijden, die maar in erg beperkte mate gebruikt zou worden).*

Ontwikkelen van geïntegreerde fotovoltaïsche systemen als bouwelement

APERe en de RL wijzen erop dat geïntegreerde fotovoltaïsche systemen een belangrijk ontwikkelingspotentieel bieden op Gewestniveau, veel meer dan kleine windturbines. Deze technologie is daarbij met name interessant in de optiek van de ontwikkeling van energieneutrale gebouwen. Er zouden dan ook proefprojecten ondersteund moeten worden, terwijl er tegelijkertijd op toegezien wordt dat de reglementaire hindernissen in verband met de vervanging van constructie-elementen door fotovoltaïsche systemen weggenomen worden.

- *Dit voorstel is interessant, maar alleen door proefprojecten te realiseren, zal nagegaan kunnen worden of er reglementaire hindernissen bestaan. Als daarbij inderdaad dergelijke hindernissen geïdentificeerd worden, dan zal de denkoefening die bij maatregel 1 (wegnemen van de obstakels voor bepaalde werken die gericht zijn op de verbetering van de energie-efficiëntie van gebouwen) ondernomen wordt, uitgebreid worden tot deze aspecten. In de nieuwe pijler hernieuwbare energie zal een bijkomende actie voorgesteld worden.*

9.2 HOOFDLIJN VERVOER

9.2.1 Belangrijkste uitdagingen en doelstellingen van de hoofdlijn

Mobiliteit en haar verband met de luchtkwaliteit zijn het favoriete thema van de adviezen die we van burgers hebben gekregen in het kader van het openbaar onderzoek. Algemeen is er steun voor de maatregelen waarin het hoofdstuk 'Vervoer' van het plan voorziet (bv. Impulse.brussels is verheugd over de aanbevolen maatregelen en acties, daar mobiliteit een belangrijke problematiek is die Brusselse bedrijven vaak ter sprake brengen), ook al worden die maatregelen soms als ontoereikend beschouwd (burgers, SchoneLuchtBXLairpropre, GMC, GRACQ, Clientearth, IEB, CODA en FIQ, BRAL, Cyclooperativa, Fietsersbond, CODA en FIQ, Ukkel).

- *Het Gewest is zich bewust van de uitdaging die mobiliteit koppelt aan de luchtkwaliteit. Op dit vlak wil het de ambitie van het plan dus vergroten. Zoals eerder reeds vermeld is, werden verschillende*

maatregelen van het BWLKE versterkt en toegelicht en werden nieuwe maatregelen opgenomen: de maatregel betreffende de lage-emissiezone werd aanzienlijk versterkt om te leiden tot de invoering van een permanente lage-emissiezone over het hele gewestelijke grondgebied. In lijn met de parkeerproblematiek, die niet helemaal in het plan was opgenomen, werd een actie toegevoegd die via parkeren aanvullende alternatieven voorstelt voor de intergewestelijke verplaatsingen. De verbetering van de milieuprestaties van de voertuigen werd versterkt via de aanvullende toelichtingen betreffende de herziening van de Brusselse autofiscaliteit en door de nieuwe actie betreffende het gebruik van buslijnen met elektrische aandrijving door de MIVB. Ten slotte werd het voetgangersbeleid, dat aanvankelijk niet in het plan stond, op een ambitieuze manier in het plan opgenomen.

9.2.2 Belangen in verband met de maatregelen van het plan

Maatregel 23 - Ingrijpen op het vlak van ruimtelijke ordening

Actie 42 - De principes van ruimtelijke ordening die zijn aangegeven in het GPDO toepassen

Hoewel de polycentrische ontwikkeling van het Gewest a priori toelaat de verplaatsingsbehoeften te verminderen, vestigt de Stad Brussel de aandacht op het feit dat het zou passen de verdichting van de habitat binnen bepaalde grenzen te houden om de levenskwaliteit te beschermen (nood aan groene ruimten, hinder als gevolg van de promiscuïteit). Zo niet bestaat het risico dat de exodus van Brusselaars naar de rand in de hand wordt gewerkt, wat in strijd is met het beoogde doel.

- *In de maatregel werd een verduidelijking in deze zin toegevoegd.*
- *Daar de link met het project van GPDO op de helling staat, daar deze tekst nog niet is goedgekeurd, stelt LB voor om het specifieke gedeelte inzake de aanleg van wegen van het gewestelijk mobiliteitsplan opnieuw onder de aandacht te brengen, zoals voorzien in de ordonnantie van 26 juli 2013 tot vaststelling van een kader inzake mobiliteitsplanning en tot wijziging van sommige bepalingen die een impact hebben op het vlak van mobiliteit.*

Maatregel 24 - Rationaliseren van verplaatsingen, vooral in het woon-werkverkeer

Febiac vraagt om enige nuancering aan te brengen bij de vaststellingen betreffende de redenen voor de afstand tussen de woonplaats en de werkplek en om rekening te houden met het probleem van de vastgoedprijzen, dat vooral voor jongeren een obstakel vormt om een woning te kopen.

- *De formulering werd genuanceerd.*

Actie 45 - De verschillende voorwaarden van financiële stimuli bestuderen om werknemers ertoe te bewegen in de buurt van hun werk te gaan wonen

MB vraagt om toe te voegen dat deze maatregel zal worden uitgevoerd in samenwerking met BM, Brussel Fiscaliteit en Brussel Economie en Werkgelegenheid.

- *Dit voorstel werd opgenomen in het plan. MB zal de actie sturen, in samenwerking met de drie andere besturen.*

Sommige spelers vestigen de aandacht op andere actiemiddelen:

- Oudergem en de ESR verwijzen naar de overdraagbaarheid van de registratierechten¹¹ wanneer de aankoop van een nieuw goed het gevolg is van de noodzaak om dichterbij het werk te gaan wonen. Oudergem voegt toe dat een energiecriterium in dit systeem zou kunnen worden opgenomen, door de overdraagbaarheid uit te breiden tot de aankoop van woningen met betere energieprestaties.
- De ESR en Sint-Lambrechts-Woluwe verwijzen naar de stadskorting als een stimulans om in Brussel te komen wonen voor pendelaars en om er te blijven voor de bewoners (bv. via een mobiliteitsbudget).

- *Er wordt voorgesteld om beide mogelijkheden op te nemen als te bestuderen voorwaarden.*

¹¹ Deze praktijk wordt al toegepast in het Vlaams Gewest, terwijl het BHG het vrijgestelde deel op de eerste schijf toepast. Het principe van de overdraagbaarheid van de registratierechten bestaat erin dat wie een woning koopt na een andere woning te hebben verkocht, van zijn registratierechten (die in het Vlaams Gewest 12.500 euro bedragen) de registratierechten mag aftrekken die hij bij zijn eerste aankoop heeft betaald.

- Sint-Lambrechts-Woluwe vermeldt nog de ontwikkeling van een gewestelijke haard- of standplaatstoelage ten voordele van de personeelsleden van de gewestelijke en gemeentelijke besturen die in het Brussels Gewest wonen.

➤ *Deze premie werd in juli 2012 door de Brusselse Regering voorgesteld aan de werknemers van de gewestelijke en lokale besturen die in het BHG wonen ('levensduurtepremie' van 360 euro per jaar), maar werd in december 2013 vernietigd door de Raad van State¹², die oordeelde dat het om een discriminerende praktijk ging. Dit voorstel wordt dus niet gevolgd.*

Maatregel 25 - Het vrachtwagengebruik rationaliseren

MB en de RL vragen om de tekst betreffende de tarifiering van vrachtwagens bij te werken.

➤ *Het voorstel wordt gevolgd. De maatregel en de actie betreffende de tarifiering van vrachtwagens werden bijgewerkt in overeenstemming met de ordonnantie die daarop betrekking heeft.*

Impulse vraagt toe te voegen dat de doorstroming van het verkeer belangrijk is voor handelszaken.

➤ *Dit voorstel wordt niet gevolgd, daar de nood aan doorstroming het risico zou meebrengen de ontwikkeling van nachtelijk vervoer aan te moedigen.*

Actie 42 - Een kilometerheffing voor vrachtwagens invoeren

Volgens de CBBH zouden de inkomsten van de heffing moeten dienen voor het onderhoud, de aanleg en de ontwikkeling van het wegennet en het spoorwegnet.

➤ *Het gebruik van de inkomsten werd nog niet nauwkeurig toegelicht.*

Actie 43 - De acties uitvoeren die zijn voorzien in het goederenvervoerplan van het Gewest

IEB, CODA en FIQ en een burger stellen voor een maatregel toe te voegen betreffende het vervoer van goederen (en van personen voor CODA en FIQ) over het water. Ze brengen ook heel wat contextuele elementen aan betreffende het verband tussen het overwicht van het goederenvervoer over de weg en de daarmee gepaard gaande uitstoot.

➤ *Binnen deze actie is een focus toegevoegd betreffende het goederenvervoer over het water; de specifieke maatregelen worden voorgesteld in het goederenvervoerplan.*

➤ *De contextuele elementen werden toegevoegd.*

Maatregel 26 - Het gebruik van de wagen rationaliseren

De parkeerproblematiek

In het plan is het parkeerbeleid momenteel beperkt tot een inzet (in de context van deze maatregel). Daar het parkeeraanbod echter invloed uitoefent op de behoeften aan mobiliteit, en rekening gehouden met de dwingende voorwaarde om het gebruik van de wagen te rationaliseren, zoals onder de aandacht gebracht in de context van de maatregel, stellen heel wat spelers, onder wie de GMC en LB, voor om deze problematiek als een volwaardige maatregel op te nemen in het plan en ze in te delen in verschillende concrete acties. Bovendien wijzen ze op bepaalde fouten in de inzet in verband hiermee. Ze stellen ook voor om in het kader van de toepassing van het BWLKE toe te zien op de recuperatie, voor de andere vervoermiddelen, van de ruimten die vrijkomen als gevolg van de vermindering van het aantal parkeerplaatsen langs de openbare weg. Andere adviezen bevelen een vermindering van het aantal parkeerplaatsen in het centrum, een verhoging van het parkeertarief of het vervangen van parkeerplaatsen door bomen aan om de luchtkwaliteit te verbeteren.

➤ *De gegevens in verband met het parkeren (blauw kader – maatregel 26) werden gecorrigeerd, met inbegrip van het verschil tussen de verschillende Brusselse parkeeractoren (BM, LB en het parkeeragentschap).*

➤ *Het is het parkeeragentschap dat de verschillende betrokken actoren coördineert en toeziet op de algemene coherentie van het parkeerbeleid van het Gewest, in het bijzonder de uitbating van parkeerplaatsen die vrijgekomen zijn door het BWLKE.*

¹² Arrest nr. 225.912 van 19 december 2013.

- *Het plan stelde geen enkele nieuwe maatregel voor in het kader van de parkeerproblematiek, wat een verklaring vormt voor het feit dat ze alleen in de context wordt behandeld.*
- *Niettemin werd er een actie toegevoegd om via het parkeren aanvullende alternatieven voor te stellen voor de intergewestelijke verplaatsingen (zie hieronder).*

De GMC, MB en GRACQ vragen om in de gebouwen te voorzien in fietsenstallingen, in plaatsen die bestemd zijn voor het opladen van elektrische voertuigen en uitgerust met laadpalen alsook in plaatsen voor gedeelde wagens, ongeacht of het om voertuigen gaat van een erkende operator of om voertuigen van particulieren. De GMC stelt voor om deze bijzondere plaatsen in mindering te brengen van het aantal volgens het BWLKE overtollige plaatsen.

- *Het hoofdstuk inzake parkeren buiten de openbare weg van het BWLKE heeft slechts betrekking op kantoorgebouwen waarvoor een milieuvergunning vereist is en voorziet al in een aantal afwijkingen, waaronder de plaatsen voor gedeelde voertuigen en voor fietsen.*
- *Voor de parkings van andere soorten bestaande gebouwen, meer bepaald voor huisvesting, bestaan er vandaag geen verplichtingen. De quota's van de GSV zijn alleen toepasselijk in geval van bouwen of heropbouwen. Er wordt voorgesteld om deze vraag eveneens op te nemen in de denkoefeningen van de bovenvermelde WG over zijn herziening.*

De gemeenten Elsene en Sint-Lambrechts-Woluwe menen dat het plan aandacht zou moeten hebben voor de kwestie van de ontradingsparkings die onmisbaar zijn om het gebruik van voertuigen voor woon-werkpendelverkeer te beperken. In dit verband beveelt MB aan een actie toe te voegen die tot doel heeft bijkomende alternatieven voor te stellen voor interregionale verplaatsingen en de mogelijkheden van toegang tot het BHG te maximaliseren en te diversifiëren en tegelijk de noodzaak om de wagen binnen het Gewest te gebruiken te beperken. De door MB voorgestelde oplossingen bestaan in de verbetering van de mogelijkheden van toegang tot de spoorknooppunten die naar het BHG leiden en in de evaluatie van de zones waar een alternatief noodzakelijk is via de aanleg van ontradings- of transitparkings binnen het Brussels Gewest op het niveau van de metro- en tramantennes.

- *Het voorstel wordt aanvaard. De intenties van het Gewest op het vlak van de aanleg van transitparkings, via het strategisch voorstel voor een gewestelijk beleid voor transitparkeren dat in april 2015 werd goedgekeurd, werden toegevoegd.*

Van hun kant bevelen IEB, CODA en FIQ aan om de criteria te herzien die leiden tot de verplichting om een milieueffectenstudie te maken voor parkingprojecten. Voor eenzelfde project immers kan de aanvrager de verplichting om een milieueffectenstudie te voeren ontlopen indien hij zowel onder- als bovengronds parkeerplaatsen creëert voor een aantal van minder dan 200, zelfs indien het totale aantal plaatsen voor hetzelfde project meer dan 200 bedraagt. Er zou rekening moeten worden gehouden met het totale aantal plaatsen, ongeacht of het om bovengrondse of ondergrondse plaatsen gaat.

- *In de wetgeving betreffende de milieuvergunning vormen een bovengrondse en een ondergrondse parking vandaag afzonderlijke inrichtingen, daar de milieuhinder die ze veroorzaken verschillend is, ongeacht hun gevolgen voor de mobiliteit. De milieuvergunningen voor een bovengrondse parking verschillen dus van die welke toepasselijk zijn voor overdekte parkings (bv. ventilatie, geluidsvervuiling, lichtvervuiling, veiligheid op de toegangshellingen, bescherming tegen brand, afzetting van andere producten of substanties, nooduitgangen enzovoort).*
- *Dit gezegd zijnde, denkt de Regering momenteel na over deze materie. In het kader van deze gesprekken zal er met dit voorstel rekening worden gehouden.*

Actie 48 - Een actieplan bepalen voor de toepassing van een tarifiering van het gebruik voor privévoertuigen

De invoering van een tarifiering van het gebruik wordt gunstig onthaald door vele spelers, soms tegen bepaalde voorwaarden (zie infra): de ESR¹³, de GMC, Febiac, SchoneLuchtBXLairpropre, sommige burgers, de Stad Brussel, EUCG, de Fietsersbond, enz.

¹³ In zijn advies op eigen initiatief in verband met mobiliteit drukt de ESR zich als volgt uit: 'Het gebruik [van een voertuig] zou aldus kunnen worden belast aan de hand van de invoering van een slimme kilometerheffing voor alle voertuigen (lichte en zware voertuigen) op basis van objectievere criteria zoals het tijdstip, de plaats van gebruik, de milieuaspecten van het gebruikte voertuig evenals sociaaleconomische overwegingen. Die heffing zal enkel ten uitvoer kunnen worden gelegd op voorwaarde dat ze ook in de andere twee Gewesten kan worden toegepast en dat het wel degelijk om een vervanging van de op het bezit gebaseerde belasting en niet om een dubbele belastingheffing gaat.'

De vage formulering van deze actie slaat een aantal burgers, de Stad Brussel, de GMC, BRAL en GRACQ echter met verstomming. Ook Febiac vraagt om een duidelijk signaal te geven aan burgers en bedrijven. Meerdere spelers (Stad Brussel, GMC, burgers, GRACQ) pleiten ervoor dat het Gewest de aanbeveling van het MER zou volgen en ten aanzien van de twee andere Gewesten blijf zou geven van voluntarisme in dit dossier en zelfs, eventueel, zou overwegen om alleen verder te gaan zonder zich te verstoppen achter het gebrek aan akkoord met de andere Gewesten om vorderingen te boeken.

Wat betreft de uitvoeringsvoorwaarden werden de volgende adviezen geformuleerd:

- De ESR en Febiac menen dat de tarifiering van het gebruik geleidelijk in de plaats moet komen van de belastingen op de aankoop (BIV) en het bezit (verkeersbelasting - VB), om te voorkomen dat een dubbele belasting zou ontstaan. Febiac stelt ook voor om de belasting van het gebruik niet als een afzonderlijke maatregel in te voeren, maar van de gelegenheid gebruik te maken om het stelsel van de belasting op auto's volledig te hervormen (zie infra).
- Wat betreft de geografische toepassing van de tarifiering menen de ESR en Febiac dat de slimme kilometerheffing moet worden ingevoerd voor alle lichte voertuigen in alle Gewesten. De GMC vraagt om de kilometerheffing in te voeren op het Belgische of ten minste het grootstedelijke niveau, daar een tarifiering op gewestelijk niveau minder efficiënt zou zijn.
- Impulse vraagt dat de impact van de fiscale maatregelen voor werknemers en werkgevers neutraal zou zijn.
- IEB, CODA en FIQ betreuren dat het plan geen enkele optie aangaat m.b.t. de concrete uitvoering van de tarifiering en evenmin ten aanzien van de berekening van de te betalen heffing.
- De Stad Brussel is voorstander van progressieve tarieven (eerst lage tarieven zolang het GEN niet is voltooid).

Febiac en de ESR vragen dat de inkomsten die de tarifiering van het gebruik zal opleveren bij voorkeur worden aangewend voor het onderhoud van het wegennet. De ESR voegt daar het onderhoud en de verbetering van de infrastructuur en van het openbaar vervoer aan toe teneinde echte alternatieven voor het gebruik van de wagen te kunnen voorstellen. De Fietsersbond vraagt om de inkomsten aan te wenden voor actieve vervoerswijzen maar ook om de belastingen voor de bewoners te verminderen. De RL tot slot vraagt dat de verdeelsleutel van de inkomsten tussen de Gewesten zou worden vastgesteld in functie van het belang van de investeringen die nodig zijn om de mobiliteit te verbeteren; er is immers voorzien dat de inkomsten daartoe worden aangewend.

Het systeem van stadstol als alternatief voor de tarifiering van het gebruik wordt vermeld door vele burgers, BRAL, Cycloperativa, IEB, CODA en FIQ, GRACQ en Clientearth die benadrukken dat uit de studie die naar aanleiding van het gewestelijk mobiliteitsplan werd gevoerd is gebleken dat de invoering van een zonale belasting (van 3€) zou toelaten de doelstellingen inzake luchtkwaliteit te verwezenlijken. BRAL, EUCG, IEB en CODA en FIQ vragen dus om deze maatregel, die een grotere milieu-impact heeft, concreet uit te werken. Een tolsysteem zou ervoor zorgen dat de luchtkwaliteit onmiddellijk verbetert en dat het energieverbruik daalt. Het zou inkomsten genereren waarmee een Brusselse 'tax shift' zou kunnen worden teweeggebracht en meer bepaald de stadsvlucht tot staan zou kunnen worden gebracht; als gevolg daarvan zou het aantal verplaatsingen afnemen en bijgevolg ook de hinder die ermee gepaard gaat. De organisaties wijzen erop dat de OESO dezelfde aanbeveling heeft geformuleerd: beginnen met de invoering van stadstol in de grote steden alvorens een nationale regeling uit te werken. De Fietsersbond steunt de uitvoering van een tarifiering van het gebruik in samenwerking met de andere Gewesten, maar vraagt dat het Gewest zou kiezen voor stadstol indien het onmogelijk blijkt om de eerste optie concreet uit te werken. Anderzijds wijst Febiac erop dat studies die tijdens de vorige legislaturen werden gevoerd hebben gewezen op het gebrek aan efficiëntie van een systeem van cordontol of zonale tol voor Brussel.

➤ *Gezien de versteldheid van de vele adviezen die over deze actie ontvangen zijn en die het hebben over het te vage karakter van de formulering ervan, aangezien het wegens de actuele stand van het dossier onmogelijk is om meer modaliteiten over de tenuitvoerlegging te bezorgen, ten slotte gezien verwarring met de stadstol die in de adviezen is blootgelegd en de vanzelfsprekende vaststelling dat de tarifiering op basis van het gebruik niet het beste middel is om de verplaatsingen met de wagen te rationaliseren, werd er beslist om deze actie uit het plan te schrappen en slechts naar het gewestelijke mobiliteitsplan en het politieke akkoord van 2011 te verwijzen voor een hervorming van de autofiscaliteit die de drie Gewesten betreft.*

- *De hoofdbestaansreden van deze actie houdt immers geen verband met milieu, maar met mobiliteit. De schrapping beantwoordt ook aan de vraag om de afstelling van de verschillende plannen op elkaar te verduidelijken en herhalingen binnen de plannen te vermijden.*
- *In het kader van de milieudoelstellingen en de verbetering van de luchtkwaliteit die door het LKEP wordt nagestreefd, werden andere maatregelen versterkt of toegevoegd (zie punt 9.2.1).*

Actie 49 - De fiscaliteit van de bedrijfswagens herzien

De ESR, IEB, CODA en FIQ ondersteunen de vervanging van het voordeel van de bedrijfswagens door een mobiliteitspakket. De ESR benadrukt dat er over het mobiliteitsbudget moet worden nagedacht in termen van modaliteit: fiets, motorfiets, carpoolen, openbaar vervoer, auto, telewerk ... Werknemers moeten hun budget kunnen verdelen tussen de verschillende vervoeralternatieven waarover ze beschikken. Tevens moet er een duidelijk wettelijk en fiscaal kader worden ontwikkeld dat de werknemers en werkgevers gemakkelijk kunnen toepassen.

- *Dit voorstel werd opgenomen in het plan.*

IEB, CODA en FIQ maken voorbehoud bij het feit de bedrijfswagen te vervangen door een tussenkomst in de kosten van huisvesting, zoals voorzien in het plan. Een dergelijke tussenkomst brengt immers het risico mee een bron van sociale ongelijkheid te zijn op een ogenblik waarop de Brusselse woningmarkt al zeer ongelijk is; bovendien behoren mensen die over een bedrijfswagen beschikken niet tot de meest achtergestelden in de samenleving. Er moeten dus vragen worden gesteld bij een dergelijke regeling bij gebrek aan een maatregel tot omkadering van de huurprijzen.

- *De formulering werd herzien om niet specifiek te kiezen voor een tussenkomst in de huisvestingskosten maar om ze uit te breiden tot andere fiscale opties met als doel de werknemer ertoe te bewegen om dichterbij zijn werk te gaan wonen.*
- *We wijzen erop dat deze actie niet tot de bevoegdheid van de Minister behoort, maar het voorwerp moet zijn van overleg met het federale niveau en de andere Gewesten. Er zal met deze bezorgdheid dus rekening worden gehouden wanneer moet worden bepaald welke positie het Brussels Gewest zal innemen.*

EUCG stelt voor dat de hervorming ook toepasselijk zou zijn voor de Europese instellingen, internationale organisaties en diplomatieke zendingen (ambassades, permanente vertegenwoordigingen enzovoort), gelet op hun belang op het vlak van aantal werknemers in Brussel.

- *Het Belgische belastingstelsel is niet toepasselijk op de genoemde instellingen. Ze zijn echter wel gehouden een BVP op te stellen (zie infra).*

Maatregel 27 - Alternatieven voor de personenwagen bevorderen

Het plan moedigt zachte mobiliteit aan, maar het ontbreekt op dit vlak aan concrete maatregelen, met name voor voetgangers, de meeste maatregelen houden verband met de fiets.

- *Er werd op gewezen dat de acties die deel uitmaken van deze maatregel wel degelijk complementair zijn met de maatregelen die elders al zijn voorzien of worden uitgevoerd in het gewestelijk mobiliteitsplan en zijn afgeleide plannen in verband met de alternatieven voor de personenauto, i.e. het fietsplan 2010-2015, het strategisch voetgangersplan en het plan bezoldigd personenvervoer 2015-2019 (principenota goedgekeurd op 26/2/2015).*
- *Er werd een ambitieuze actie toegevoegd m.b.t. de verplaatsingen van voetgangers, gebaseerd op de doelstelling van de Regering om de ruimte voor voetgangers te vergroten en zo de openbare ruimte terug aan de Brusselaars te geven.*

De gemeente Elsene meent dat de maatregel een bijkomende actie zou moeten omvatten met het oog op de subsidiëring van mobiliteitsconsulenten voor de uitvoering van de mobiliteitsacties. Elsene herformuleert deze vraag om de wijken op te nemen in een zone 30 (actie 69).

- *Zie in dit verband de overweging 8.4.*

Actie 51 - Het aanbod van het openbaar vervoer promoten en verder uitbreiden

De UCL wijst erop dat het belangrijk is dat concrete maatregelen die het gebruik van alternatieven voor de auto mogelijk maken worden genomen en een reële oplossing bieden voor het publiek van de universiteit en de Cliniques universitaires Saint-Luc alvorens een dergelijke tarifiering van kracht wordt. In dit opzicht ondersteunt ze de maatregel 21 die erin bestaat het aanbod van het openbaar vervoer te promoten en verder uit te breiden.

Volgens MB, IEB, CODA en FIQ moet de prioriteit er echter in bestaan om snel en frequent bovengronds openbaar vervoer te ontwikkelen. Ze vinden het jammer dat het plan dit niet als een belangrijke uitdaging beschouwt. De GMC, BRAL, IEB, CODA en FIQ, vele burgers, Cyclooperativa en Clientearth voegen toe dat, met dit doel, de vertramming van de grote buslijnen in een eigen bedding moet worden verzekerd, met overal een permanente aantrekkelijke bediening (dus ook 's avonds en in het weekend). Ook Elsene legt de nadruk op dit laatste punt.

- *De uitdaging van snel en frequent openbaar vervoer werd opgenomen in de maatregel, ook voor het ondergronds vervoer.*
- *Ook de kwestie van de aantrekkelijke bediening 's avonds en in het weekend werd toegevoegd.*

Voor het openbaar vervoer worden verschillende andere suggesties geformuleerd:

- Het BEN ontwikkelen (ESR, Ukkel, Schaarbeek);
- De bediening door het openbaar vervoer verbeteren in industriezones en zones die vandaag slecht worden bediend (Sint-Pieters-Woluwe);
- De wachttijden uithangen bij alle stopplaatsen;
- De aansluitingen tussen de verschillende lijnen van de MIVB verbeteren, meer bepaald op de punten waar verschillende vervoermiddelen samenkomen;
- Op de MIVB-plannen de intra-Brusselse spoorlijnen toevoegen;
- De bediening van Thurn & Taxis verbeteren in geval van evenementen;
- De netheid en het comfort in de metro verbeteren;
- De verschillende netten voor openbaar vervoer optimaliseren (NMBS, MIVB, TEC, De Lijn), meer bepaald via de aanwerving van een coördinator/facilitator (vele burgers, IEB, CODA en FIQ, Clientearth, de GMC, CODA en FIQ, BRAL, Cyclooperativa, en SchoneLuchtBXLairpropre). Deze optimalisatie zou een integratie van de tarieven moeten omvatten;
- SchoneLuchtBXLairpropre beveelt aan om een digitale, geïntegreerde, multimodale en interactieve ervaring te creëren om een reëel, efficiënt en praktisch alternatief aan te bieden aan de bewoners, pendelaars en bezoekers;
- Op korte termijn de frequentie en aangeboden diensten voor de gebruikers verbeteren door rekening te houden met de specifieke behoeften van de UCL-site (UCL).

- *Sommige van deze suggesties werden opgenomen, maar er kan geen rekening worden gehouden met particuliere vragen.*

Actie 52 - Het fiets-GEN creëren en de ontwikkeling van de GFR voortzetten

Naast deze twee maatregelen wil de Fietsersbond dat er in de hele stad kan worden gefietst; daartoe worden meerdere voorstellen geformuleerd: de gewestelijke fietsinfrastructuur op de grote assen veilig maken: alle wegen moeten worden voorzien van een veilig, comfortabel en geïdentificeerd of zelfs parallel fietspad; voetpaden moeten worden gescheiden van fietspaden om de veiligheid te vergroten, gelet op het verschil in snelheid tussen voetgangers en fietsers.

Meerdere spelers stellen een reeks acties voor die het Gewest zou moeten voeren tegen fietsdiefstallen, die immers een duidelijk obstakel vormen voor de ontwikkeling van deze vervoerswijze.

- *De actie werd uitgebreid tot de ontwikkeling van een geïntegreerd en transversaal gewestelijk fietsbeleid, zoals ontwikkeld in het fietsplan 2011 – 2015 dat zal worden bijgewerkt.*
- *Er werd een luik toegevoegd voor de strijd tegen fietsdiefstal.*

De gemeente Elsene stelt voor om toe te lichten dat er wordt voorzien in speciale infrastructuur zoals bruggen voor fietsers en voetgangers om de gevolgen van stadsbarrières, zoals een spoorlijn, te beperken.

- *Dit voorstel werd toegevoegd aan de tekst.*
- *Een verwijzing naar het fietspadenplan, door de Regering goedgekeurd op 30/04/2015, werd toegevoegd.*

Voor de GFR beveelt de Fietsersbond aan: fietspaden, fietslogo's op plaatsen met gemengd verkeer, fietsroutes, veilige, directe en comfortabele wegen om de wijken met elkaar te verbinden. De kwaliteit van de GFR wordt gemeten aan het wegwerken van obstakels of gevaarlijke zones (gevaarlijke kruispunten met autosnelweg of gewestwegen, zones zonder fietspad enzovoort). Anderlecht vraagt dat de bebakening van het net snel zou worden voltooid. De gemeente pleit ook voor de aanleg van gemeentelijke fietsroutes (GemFR), zoals ze heeft gedaan op 4 GemFR. Een burger vraagt ook dat de GFR oplossingen zouden aanreiken voor de voor fietsers risicovolle plaatsen.

- *Deze voorstellen werden gevolgd.*

Actie 53 - Het aanbod aan fietsenstallingen uitbreiden via de milieu- en stedenbouwkundige vergunningen

Wat betreft de herziening van de GSV merkt de BVS op dat de normen van de GSV (één fietsenstalling per 200 m²) excessief zijn en dat deze fietsenstallingen hoge kosten meebrengen. BSO benadrukt dat het afstemmen van de normen voor bestaande gebouwen op de nieuwe gebouwen de inachtneming van de norm zal bemoeilijken en het risico meebrengt dat de afwijking als norm wordt ingesteld. De ESR vraagt om de vraag en de reële behoeften op het terrein te analyseren, meer bepaald in verband met de verplichting voor bedrijven om fietsenstallingen te creëren.

- *In de maatregel is bewezen dat de huidige normen tot regeling van het aantal parkeerplaatsen voor nieuwbouw niet volstaan om te verzekeren dat er een voldoende aantal beveiligde parkeerplaatsen is.*
- *De maatregel om de normen van de GSV en van de milieuvergunning op één lijn te brengen heeft betrekking op bestaande gebouwen waarvoor een milieuvergunning vereist is, niet op alle bestaande constructies. Ze zal stap voor stap en gedurende een periode van 15 jaar worden toegepast, overeenkomstig de geldigheid van de milieuvergunning.*
- *De opmerking van de BVS over de kostprijs van een fietsparkeerplaats is subjectief (kan niet worden gestaafd) en kan dus niet door LB worden gevalideerd.*
- *De vragen van de BVS en van BSO zijn dus in tegenspraak met de intentie van de maatregel en van de Regering om meer veiligheid te bieden voor de opslag van fietsen in woningen en kantoren. De maatregel tot herziening van de GSV wordt dus behouden.*

Ter aanvulling van de maatregel tot herziening van de GSV formuleren vele burgers, de GMC, de gemeente Sint-Lambrechts-Woluwe, BRAL, IEB, EUCG, CODA en FIQ, Cycloperativa, de Fietsersbond en Clientearth aanbevelingen om de toegankelijkheid van de fiets voor de Brusselaars te bevorderen en om het aantal diefstallen te verminderen. Ze stellen voor om een groter aantal beveiligde fietsboxen op te stellen in de openbare ruimte, gratis of voor een prijs die lager is dan een parkeerplaats voor een auto of een bewonerskaart. Een burger stelt ook voor om op elk kruispunt, bij elke handelskern en elk tertiair gebouw fietsenstallingen toe te voegen die op doeltreffende wijze worden beveiligd, daar er een groot gebrek is aan dergelijke voorzieningen.

- *Deze voorstellen werden gevolgd.*

Actie 54 - Het aanbod van gedeelde voertuigen versterken

- *De actie is aangevuld met een verwijzing naar de door de regering goedgekeurde op 8 juli 2015 autodeelplan. Dit plan omschrijft de richtlijnen voor de evolutie van het autodelen op korte en lange termijn.*

De RL, de GMC, Schaarbeek, vele burgers, BRAL, Clientearth en Cycloperativa en vragen meer informatie over de 'one way' zoals beoogd in het plan voor gedeelde voertuigen en eisen dat de meerwaarde van dit systeem voor de luchtkwaliteit en de mobiliteit wordt aangetoond voorafgaand aan de uitvoering (deze maatregel brengt het risico mee het verkeer nog te doen toenemen indien er niet wordt voorzien in de verplichting om de parkeerplaats bij aankomst te reserveren).

- *De actie werd aangevuld met een verwijzing naar het autodeelplan dat de Regering op 8 juli 2015 heeft goedgekeurd en dat richtsnoeren bevat voor de evolutie van autodelen op korte en lange termijn.*

- *Er is in het plan bijkomende informatie opgenomen over de 'one way'. De 'free floating' werd eveneens toegevoegd.*
- *Verskillende studies hebben al aangetoond dat gedeelde voertuigen meerdere privévoertuigen vervangen (cf. inleiding van de maatregel).*

MB en de RL menen dat het relevant zou zijn een aanbod van car sharing in bedrijven en kantoren toe te voegen, alsook de plaatsing van elektrische laadpalen. De Stad Brussel is voorstander van de uitbouw van het aanbod van gedeelde voertuigen, maar dan buiten de openbare weg voor elektrische voertuigen met laadpalen (bv. op openbare parkings).

- *De ontwikkeling van het aanbod inzake car sharing in bedrijven en kantoren wordt toegevoegd aan het plan. Op te merken valt echter dat het BWLKE al voorziet in deze denkoefening, daar de bepalingen inzake parkeren buiten de openbare weg niet toepasselijk zijn op de parkeerplaatsen voor gedeelde voertuigen.*

De gemeente Elsene stelt ook voor de actie uit te breiden tot het delen van voertuigen onder particulieren.

- *Het voorstel wordt aangenomen: de promotie van autodelen onder particulieren wordt toegevoegd aan het plan.*

In verband met het netwerk voor gedeelde fietsen Villo! pleit de Stad Brussel voor een uitbreiding van het net, meer bepaald tot in Haren of bepaalde stations, inzonderheid in de buurt van de uitgebreide voetgangerszone die tot een toename van de behoefte zal leiden.

- *Het akkoord van de meerderheid voorziet in de overgang naar elektrische fietsen in het kader van Villo!*
- *Het plan stelt voor om de werking van dit fietsnetwerk te evalueren met als doel die werking te verbeteren.*

Vele burgers, BRAL, de Fietsersbond, EUCG, Cycloperativa, Clientearth en de GMC zijn er voorstander van om een Villo!-abonnement automatisch op te nemen in een MIVB-abonnement (de kaart Mobib dient al als drager).

- *Dit voorstel zal worden bestudeerd.*

Actie 56 - Carpooling promoten

De gemeente Ukkel stelt voor om te verwijzen naar andere systemen van carpooling tussen particulieren (bv. Taxistop, Autopia, Wibee) en naar Uber.

- *Het voorstel wordt aangenomen van carpooling tussen particulieren.*
- *Dit gezegd zijnde, wordt opgemerkt dat Uber geen systeem van carpooling is, wel dat het gaat om personenvervoer tegen betaling. Het is dus niet inbegrepen.*

De Stad Brussel twijfelt aan de haalbaarheid en het belang van het voorstel om delen van de rijweg te reserveren voor voertuigen die aan carpooling doen of om de busstroken op te stellen voor dit soort voertuigen.

- *Deze maatregel zal worden bestudeerd alvorens te worden uitgevoerd.*

Maatregel 28 - De vervoersplannen voortzetten en versterken

Het EV stelt voor om twee bijkomende acties op te nemen:

- De ontwikkeling van de SVP promoten, evenals de begeleiding daarvan door verenigingen die gespecialiseerd zijn in mobiliteitsopvoeding en met behulp van gevarieerde en elkaar aanvullende pedagogische instrumenten.

- *De begeleiding is al voorzien in het kader van de SVP's.*

- De vervoersplannen uitbreiden en aanpassen aan de sociaal-culturele sector.

- *Naargelang het geval gelden er voor deze sector al meerdere bepalingen die verplichtingen meebrengen op het vlak van mobiliteit: de BVP (wanneer de betrokken organisatie meer dan 100 werknemers telt), de AVP (in geval van een evenement - zie voorwaarden in het BWLKE - deze bepaling is echter nog niet omgezet in een uitvoeringsbesluit) en de milieuvergunning.*

Actie 57 - De BVP versterken

Wat betreft het toepassingsgebied stelt EUCG voor dat de BVP's ook toepasselijk zouden zijn voor de Europese instellingen, internationale organisaties en diplomatieke zendingen (ambassades, permanente vertegenwoordigingen enzovoort). CODA en FIQ van hun kant bevelen aan om de vervoerplannen van bedrijven, overheidsdiensten en openbare of semi-openbare instellingen (scholen, ziekenhuizen, kinderdagverblijven, OCMW's ...) te optimaliseren en te vermenigvuldigen.

- *Deze organisaties moeten al een BVP opstellen wanneer ze meer dan 100 werknemers op eenzelfde vestiging tewerkstellen.*
- *Internationale organisaties zijn onderworpen aan de bepalingen die toepasselijk zijn voor overheidsinstanties, als gevolg van de definitie van overheid in het BWLKE¹⁴.*

Ook de gemeente Elsene formuleert enkele voorstellen:

- Met betrekking tot de BVP voor overheden vraagt Elsene om de gemeenten en de VSGB te raadplegen voorafgaand aan een eventuele versterking.

➤ *In deze raadpleging wordt voorzien in de klassieke procedure tot goedkeuring van een besluit van de Regering.*

- De verplichting om 100% van de kosten van een MIVB- of MTB-abonnement te dragen alleen opleggen wanneer de gemeente daarvan slechts 80% moet betalen en het saldo van 20% ten laste van het Gewest is.

➤ *Zie in dit verband de overweging 8.4.*

- Het BVP-formulier vereenvoudigen en er een promotiemiddel van maken.

➤ *Dit voorstel wordt gevolgd.*

- Wat betreft de nood om de BVP's te promoten wijst de RL erop dat het vandaag onmogelijk is om hun impact op de luchtkwaliteit te bepalen. Volgens de RL dragen BVP niet bij tot de bewustmaking van bedrijven en organisaties die een dergelijk plan moeten opstellen. Het lijkt dus van wezenlijk belang om na te denken over maatregelen die het mogelijk zouden maken deze impact te bepalen met als doel de betrokken ondernemingen kennis te geven van de resultaten.

➤ *Het zal nog steeds onmogelijk zijn om de impact van de uitvoering van het BVP op de luchtkwaliteit te beoordelen, gelet op het grote aantal elementen dat in aanmerking komt.*

Febiac is er geen voorstander van om de Ecoscore als indicator te gebruiken. Het gaat om een middel dat, ook al kan het wetenschappelijk worden verdedigd, rekening houdt met verschillende elementen waarvoor geen objectieve gegevens beschikbaar zijn (bv. lawaai) en die niet zijn gereguleerd op Europees niveau; daardoor is er een gebrek aan transparantie voor de consument. Febiac pleit voor het gebruik van objectieve, bekende en technologisch gezien neutrale criteria (diesel, benzine, CNG, elektrisch, waterstof ...) die het voorwerp zijn van Europese regelgeving: CO₂ en Euronormen.

➤ *De Ecoscore is een efficiënt en transparant dat steunt op objectieve criteria die worden gemeten bij een homologatietest van het voertuig (met inbegrip van het lawaai¹⁵) en technologisch neutraal. De Ecoscore is gebaseerd op de uitstoot van CO₂ en op de pollutanten die opgenomen zijn in de Euronormen, maar houdt rekening met de effectieve uitstoot van het voertuig. Het is dus een goede indicatie van de milieuprestaties van een voertuig.*

Maatregel 29 - Het publiek bewustmaken van alternatieven voor de personenwagen

➤ *Daar de alternatieven al zijn voorgesteld in het kader van maatregel 27, werd maatregel 29 geherformuleerd en beperkt tot de kwestie van de lage-emissiezone.*

Actie 60 - Uitvoering van lage-emissiezones

De Stad Brussel verheugt zich over het pragmatisme waarvan het plan blijk geeft, maar wenst het concept 'lage-emissiezone' te herdefiniëren opdat het concept ook voetgangerszones zou kunnen omvatten zoals die van de Vijfhoek of het Ter Kamerenbos tijdens het weekend, zonder daarbij een inbreuk te begaan op de geest van

¹⁴ Deze bepaling is echter nog niet verklaard in een besluit.

¹⁵ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32014R0540>.

artikel 3.2.16 § 1 van het BWLKE dat meer bepaald voorziet in de mogelijkheid van totale uitsluiting van om het even welk voertuig, op permanente, tijdelijke of terugkerende wijze, met als doel de luchtkwaliteit te verbeteren.

- *Om de ambitie van de maatregel te vergroten werd er beslist om een permanente lage-emissiezone over het hele gewestelijke grondgebied in te voeren, waardoor de hele Brusselse vloot beïnvloedt kan worden en er een belangrijke impact zal zijn op de luchtkwaliteit en de gezondheid via de vermindering van de uitstoot van black carbon. De tenuitvoerlegging van deze maatregel zal progressief verlopen via een verstrenging van de toegangscriteria van de zone en zal rekening houden met de gevolgen op sociaal vlak.*
- *De voetgangerszones werden in het nieuwe ontwikkelingsplan voor de verplaatsing te voet als vervoersmiddel opgenomen. De doelstelling van de Regering zal eruit bestaan de ruimte voor voetgangers te vergroten om de openbare ruimte terug aan de Brusselaars te geven.*

De verwijzing naar de Euronorm om te beslissen of een voertuig al dan niet toegang krijgt tot een lage-emissiezone wordt eveneens slecht onthaald door vele burgers, BRAL, de Fietsersbond, Cycloperativa, en Clientearth, die aanbevelen om dit criterium te vervangen door het begrip 'autobezit', daar diesel veel gevaarlijker is, zoals ook het MER aangeeft. Bovendien, zoals het plan ook aangeeft, zijn de Euronormen gebaseerd op een testcyclus waarvan de uitstoot wordt onderschat ten opzichte van de reële uitstoot.

Om de impact van voertuigen te minimaliseren, formuleren velen deze algemene aanbevelingen:

- Een verbod op de meest vervuilende voertuigen;
- De invoering van uitstootcontroles op het terrein (naar het model van de alcoholcontroles);
- Een verbod op tweetaktmotoren.

- *De criteria voor toegang tot de lage-emissiezones zijn nog niet vastgelegd; alle mogelijkheden liggen nog open.*

BRAL is bijzonder sceptisch ten aanzien van deze maatregel, meer bepaald wegens de afhankelijkheid van de samenwerking met de gemeenten, wat een obstakel zou kunnen vormen voor de concrete uitwerking.

- *Het BWLKE voorziet in de samenwerking van de gemeenten. Het gaat om een conditio sine qua non voor de efficiënte uitvoering van de lage-emissiezone.*

Vele burgers, BRAL, GRACQ, Cycloperativa, Clientearth en de GMC wijzen op enkele gevallen van incoherentie in het MER in de analyse van de studie die is gevoerd naar de creatie van een lage-emissiezone in het Brussels Gewest. In verband met deze studie betreuren MB, IEB, Cycloperativa, CODA en FIQ, Clientearth en de RL de keuze voor meerdere lokale zones in plaats van één grote zone die een groter ecologisch belang zou hebben, zoals wordt onderstreept in het MER.

- *Omdat de uitvoering van een dergelijke maatregel een pertinent effect heeft op de luchtkwaliteit en de gezondheid van de burgers, doordat ze op het hele wagenpark binnen het BHG van toepassing is, is het dit model voor permanente regionale lage-emissiezone dat uiteindelijk werd weerhouden.*

Volgens vele burgers, Clientearth, Cycloperativa en GRACQ is een controlesysteem noodzakelijk voor het beheer van de lage-emissiezones; dat kan gebeuren met ANPR-camera's (*Automatic Number Plate Recognition*)¹⁶.

- *In het kader van de uitvoering van de lage-emissiezone wordt er voorzien in een controlesysteem, dat evenwel nog niet nader werd bepaald. Op dit moment liggen alle opties dus open.*

Maatregel 30 - De verkeersbelastingen herzien op basis van milieucriteria

Actie 61 - De gewestelijke autofiscaliteit aanpassen op milieubasis

De GMC stelt voor om de extra inkomsten als gevolg van een belastingwijziging aan te wenden voor een 'tax shift' op Brussels niveau met als doel de grondbelasting voor de Brusselaars te verlagen en de stad aantrekkelijker te maken.

- *Het gebruik van de inkomsten zal in het kader van de globale Brusselse fiscale hervorming worden bepaald.*

¹⁶ Deze organisaties benadrukken dat het gebruik van het systeem van ANPR-camera's in het kader van de toepassing van een zonale belasting, de investering in het beheer van een lage-emissiezone en de invoering van een zonale belasting technisch gezien dus vergelijkbaar zijn, waardoor de kosten kunnen worden beperkt.

Febiac stelt voor om de jaarlijkse BIV te vergroenen in functie van de uitstoot van CO₂ en de Euronorm, alsook om de BIV geleidelijk te vervangen door een elektronisch vignet. De voorgestelde nieuwe jaarlijkse BIV zou 3 luiken omvatten:

- 1) Infrastructuur: een e-vignet voor een vast jaarlijks bedrag;
- 2) Klimaat: via een lineaire tarifiering van de CO₂-uitstoot van de wagen;
- 3) Lucht: via een forfaitaire tarifiering in functie van de Euronorm van het voertuig.

De nieuwe jaarlijkse BIV-formule zou als volgt luiden: jaarlijkse BIV = (e-vignet) + (p/g CO₂ x g/km) + (forfait/Euronorm).

De Fietsersbond stelt voor om rekening te houden met andere aspecten dan lucht, klimaat of energie: lawaai, de grootte van het voertuig en het gevaar dat het voor actieve weggebruikers vertegenwoordigt.

➤ *Dit is niet de optie die het Gewest volgt. De grote lijnen van de hervorming van de gewestelijke autofiscaliteit werden in het LKEP opgenomen: de progressieve tenuitvoerlegging om de aankopen uit het verleden niet te bestraffen, een neutraal begrotingskader, ontrading van dieselveertuigen, het in aanmerking nemen van de fiscale paardenkracht, enz.*

Bovendien beveelt Febiac aan om de verkoop van zeer propere maar dure auto's te stimuleren door de meerkosten (gedeeltelijk) te compenseren door een ecopremie, bij voorkeur op lineaire wijze: €100 per gram CO₂ onder 70g/km, tot een bedrag van €7.000 voor 0 g/km CO₂.

➤ *In het kader van de globale hervorming van de gewestelijke fiscaliteit zal er worden nagedacht over de invoering van fiscale stimuli voor de aankoop van een elektrisch voertuig, ongeacht of het om een fiets of een auto gaat, en de bijhorende accessoires. Andere voertuigen worden niet beïnvloed.*

Actie 62 - De accijnzen op brandstoffen op één lijn brengen

➤ *Deze maatregel werd bijgewerkt als gevolg van de beslissing van de federale regering van 23/07/2015 ("tax shift") om de accijnzen op diesel te verhogen.*

Maatregel 31. Het rijgedrag aanpassen

Actie 63 – Ecorijden promoten

De gemeente Ukkel vraagt om de buschauffeurs van de MIVB te sensibiliseren opdat ze de motor van hun bus zouden stoppen als hun bus stilstaat.

➤ *De bewustmaking van de bestuurders van voertuigen van openbaar vervoer werd toegevoegd.*

Actie 65 - De snelheid van het gemotoriseerd vervoer aanpassen aan een stedelijke context

Er moet worden nagedacht over de opname van wegen die naar de ziekenhuisinfrastructuur leiden in een zone 30, daar het universitair ziekenhuis St-Luc patiënten, personeel en studenten-stagiairs heeft die vaak te maken krijgen met noodsituaties, meer bepaald als gevolg van de aanwezigheid van een referentiespoeddienst in het BHG die elk jaar 65.000 patiënten ontvangt.

➤ *De bepalingen van het verkeersreglement zijn toepasselijk. Het plan heeft niet tot doel die bepalingen te wijzigen.*

Maatregel 32 - De milieuprestaties van de voertuigen verbeteren

➤ *Ook aan de betaalde transport voertuigen zal worden gevraagd om bij te dragen aan de regionale inspanning voor het verbeteren van de milieuprestaties van voertuigen.*

Actie 66 - Het potentieel van de elektrische voertuigen bestuderen en een strategie bepalen

➤ *Als gevolg van de uitvoering van de studie inzake elektrische voertuigen en aardgas, waarin deze actie voorziet, en in het kader van de gewestelijke strategie tot ontwikkeling van elektrische voertuigen, zal er worden bekeken of het opportuun is om de steun uit te breiden tot grote elektriciteitsproductie-installaties op basis van hernieuwbare energiebronnen waar de eigenaar een laadpunt installeert en ter beschikking stelt van het publiek.*

➤ *Deze actie werd opgenomen in de nieuwe hoofdlijn met betrekking tot hernieuwbare energiebronnen.*

Oudergem stelt voor om de actie uit te breiden tot voertuigen die rijden op waterstof.

- *De technologie van voertuigen die op waterstof rijden is minder ontwikkeld dan die van elektrische voertuigen of voertuigen die op aardgas rijden. Bovendien zijn dergelijke voertuigen nog zeer duur, en hetzelfde geldt voor de bevoorrading met waterstof. Tot slot is de milieu-impact van de productie van waterstof bewezen. Om deze redenen zijn dergelijke voertuigen in het plan niet op hetzelfde niveau opgenomen als elektrische voertuigen of voertuigen die rijden op aardgas.*
- *Dit gezegd zijnde, zal de studie naar elektrische voertuigen en voertuigen die rijden op aardgas een 'state of the art' bevatten van de kwestie van de voertuigen die rijden op waterstof.*

De gemeente Ukkel wijst erop dat de kosteloosheid van de bewonerskaart voor elektrische voertuigen niet is opgenomen in het parkeerplan en ook niet relevant is daar de kaart slechts 5 euro kost.

- *De kostprijs van de bewonerskaart wordt vastgesteld in de ordonnantie van 22/01/2009 houdende de organisatie van het parkeerbeleid en de oprichting van het Brussels Hoofdstedelijk Parkeeragentschap. De prijs schommelt dus van gemeente tot gemeente en van zone tot zone binnen eenzelfde gemeente.*

De gemeente Sint-Lambrechts-Woluwe stelt voor om een Brussels netwerk van elektrische voertuigen met zelfbediening te creëren, naar het voorbeeld van Villo!.

- *Deze dienst wordt al aangeboden door Zen Car.*
- *Wat betreft de zelfbediening wordt de mogelijkheid om gebruik te maken van de 'one way' bestudeerd in het kader van de ontwikkeling van gedeelde voertuigen, meer bepaald voor elektrische voertuigen (zie supra).*

Oudergem stelt voor om elektrische batterijen te standaardiseren en ruilpunten voor batterijen te creëren, veeleer dan een systeem van laadpalen (minder werk en minder gebruik van de openbare ruimte).

- *Dit punt maakt deel uit van de elementen die worden onderzocht in het kader van de studie waarin het plan voorziet.*

Gelet op de nakende goedkeuring van een nieuw busplan van de MIVB, dat gepaard gaat met de aankoop van een groot aantal voertuigen, beveelt de GMC aan dat de MIVB van deze gelegenheid gebruik zou maken om een proefproject voor elektrische tractie te lanceren en de oudste al afgeschreven bussen (EURO2) onmiddellijk te vervangen door propere bussen. Een burger is het eens met dit voorstel. Hoewel ze zich bewust is van de technologische en financiële beperkingen, vraagt de GMC dat de overheid en meer bepaald de MIVB het goede voorbeeld zouden geven wat betreft de aankoop van voertuigen, zelfs indien de GMC wijst er echter op dat, gelet op het beperkte aandeel van de vloot bussen van de MIVB in het totale verkeer, deze acties voornamelijk van symbolische aard zijn en dat het grootste deel van de inspanningen door de overheid moet worden gericht op het autopark in het algemeen.

- *Dit voorstel wordt goedgekeurd en er werd een bijkomende actie in het plan opgenomen om bussen met elektrische aandrijving in gebruik te nemen voor de MIVB.*

Actie 67 - Proefprojecten opzetten en stimulansen invoeren om het gebruik van de elektrische fiets te bevorderen

Vele burgers, BRAL, de Fietsersbond, IEB, CODA en FIQ, GRACQ, Cycloperativa, Clientearth en de GMC stellen voor om deze maatregel niet te beperken tot de elektrische fiets, maar om ook financiële stimulansen te creëren voor de aankoop van een duurzame en functionele kwaliteitsfiets, en/of een onderhoudscontract, in gespecialiseerde handelszaken in Brussel. Deze maatregel zou het mogelijk maken om het aantal Brusselse gezinnen die vandaag geen fiets hebben te verminderen. Bovendien vragen EUCG en een burger om de maatregel uit te breiden tot vouwfietsen voor de vele Brusselaars die geen plaats hebben om hun fiets te stallen, alsook omdat dergelijke fietsen geschikt zijn en hun gebruikers ze mogen meenemen in het openbaar vervoer. Boven op de toekenning van premies verdient het aanbeveling om een stimulans voor een groepsaankoop te creëren.

- *Dit voorstel wordt opgenomen in het plan.*
- *De actie werd ook uitgebreid tot alle elektrische voertuigen. In het kader van de globale hervorming van de gewestelijke fiscaliteit wordt er immers ook nagedacht over de invoering van fiscale aftrekposten*

voor de aankoop van een elektrisch voertuig, ongeacht of het om een fiets of een auto gaat, en de bijhorende accessoires.

De Stad Brussel vraagt meer informatie over de premie Bruxell'Air die tot doel heeft mensen ertoe aan te zetten hun auto van de hand te doen door financiële ondersteuning te bieden bij het gebruik van andere vervoerswijzen die ze zelf kunnen kiezen.

- *De premie Bruxell'Air werd aanvankelijk gefinancierd door LB en BM. LB heeft de financiering ervan stopgezet in 2012, maar de premie bleef bestaan en werd volledig gefinancierd door BM.*
- *De premie Bruxell'Air werd niet opgenomen in het initiële plan wegens de onzekerheid, die vandaag nog steeds bestaat, in verband met het voortbestaan van de premie.*

Actie 68 - Het gebruik van aardgas als brandstof bevorderen

De gemeente Anderlecht is tevreden met de creatie van stimulansen om het Gewest uit te rusten met laadstations. De gemeente pleit ervoor om zich bij voorrang te richten op de verkeersassen die het verkeer binnenleiden in de stad. Er bestaan immers al verkooppunten in Anderlecht, Zaventem, Overijse, Grimbergen, Zellik, Halle enzovoort.

- *Dit voorstel wordt opgenomen in het plan. Dit punt maakt deel uit van de elementen die worden onderzocht in het kader van de studie waarin het plan voorziet.*

Actie 70 - Pleiten voor een ambitieus Belgisch standpunt bij de Europese Unie over de milieuaspecten van het vervoer

De GMC en GRACQ steunen een sterker Belgisch standpunt bij de Europese Unie, meer bepaald om in het kader van de Euronormen rekening te houden met de uitstoot van NO₂, het kleinere fijn stof PM_{0.1} en Black Carbon, die immers schadelijker zijn voor de gezondheid dan de pollutanten waarmee vandaag rekening wordt gehouden (NO_x, PM₁₀).

- *Dit voorstel wordt opgenomen in het plan.*
- *Bovendien is de actie betreffende de herziening van de testcyclus geactualiseerd in het licht van de recente onthullingen betreffende de vermeende fraude door autoconstructeurs in verband met de evaluatie van de uitstoot van hun voertuigen.*

9.2.3 Ontbrekende overwegingen

Uitdagingen in verband met het luchtvervoer

Meerdere adviezen (burgers, Oudergem, Stad Brussel, GMC) formuleren aanbevelingen betreffende het luchtvervoer en/of verbazen zich erover dat het plan geen rekening houdt met dit vervoermiddel noch met zijn gevolgen op het vlak van luchtkwaliteit en lawaai. De GMC vestigt de aandacht op de methodologische beperking van het feit dat deze materies moeten worden behandeld in het kader van de gewestelijke beperkingen: er zou rekening moeten worden gehouden met de impact van zowel de luchthaven op de luchtkwaliteit in Brussel als het gedrag van de Brusselaars die met het vliegtuig reizen; dit geldt overigens voor alle vervoerswijzen.

De volgende aanbeveling wordt geformuleerd: het aantal vliegtuigen dat over Brussel vliegt beperken door veel hogere taksen te heffen voor vliegtuigen die opstijgen van/landen op Zaventem, opdat een deel van het verkeer naar de regionale luchthavens zou verhuizen.

- *De belasting van starts en landingen op de nationale luchthaven valt niet onder de bevoegdheid van de regio.*
- *Lawaai valt niet in het toepassingsgebied van het plan*
- *LB beveelt dus aan om dit thema op te nemen in het plan, maar enkel vanuit de invalshoek van de luchtkwaliteit. Inderdaad kunnen we geen abstractie maken van het probleem van de uitstoot van pollutanten door de motoren van vliegtuigen die opstijgen van of landen op Brussels Airport en die op lage hoogte over het Gewest vliegen. LB beveelt aan om een specifieke nieuwe maatregel op te nemen in hoofdstuk 7 betreffende de controle van de luchtkwaliteit. De context van deze maatregel verwijst naar het bestaan van twee studies die in België werden gerealiseerd om de impact van de luchtvaart op de luchtkwaliteit te meten. De belangrijkste actie zal tot doel hebben een specifieke meetcampagne in verband met ultrafijn stof te houden in de buurt van de nationale luchthaven, in samenwerking met*

het Vlaams Gewest. Het hoofdoel van de studie zal erin bestaan te bepalen of er in het noordoosten van Brussel, i.e. de zone van het Brussels Gewest die het dichtst bij de luchthaven ligt, een aanzienlijke invloed is van ultrafijne stofdeeltjes die vliegtuigen uitstoten.

9.3 HOOFDLIJN ECONOMIE

9.3.1 Belangrijkste uitdagingen en doelstellingen van de hoofdlijn

Impulse stelt voor de diagnose en de voorgestelde maatregelen te actualiseren: sommige sectorale dynamieken waarnaar het plan verwijst, zullen in de toekomst niet noodzakelijkerwijze actueel blijven; dit geldt bijvoorbeeld voor het project Brussels Sustainable Economy dat niet is opgenomen in de nieuwe Efro-programmering, behalve het luik voor de versnelling van start-ups, of voor Brussels Sustainable Academy.

➤ *De maatregelen en acties van deze hoofdlijn werden bijgewerkt.*

IEB, CODA en FIQ vragen om veeleer de buurthandel in plaats van grote winkelcentra te valoriseren, vragen te stellen bij de vestigingsplaatsen van groothandels en bij het transport dat het gevolg is van deze keuzes, des te meer daar deze acties niet thuishoren op het toepassingsgebied van de circulaire economie. Deze vragen moeten echter aan bod komen indien men een duurzame economie wil ontwikkelen. IEB, CODA en FIQ vragen ook om maatregelen te nemen om de controle over gronden in Brussel te behouden en het beleid van 'overall woningen' af te remmen; ze vrezen immers dat heel wat bedrijven die nuttig zijn voor de stad zullen moeten verhuizen daar ze een bron van hinder vertegenwoordigen, niet in het absolute, maar omdat ze naast woningen zullen moeten bestaan.

➤ *De circulaire economie laat toe activiteiten te herlokaliseren (via de korte economische circuits) om in het BHG een zo compleet mogelijke waardeketen te verkrijgen. Ze laat ook toe het hoofd te bieden aan de uitdaging in verband met de milieu-impact van de bedrijven.*

➤ *Bovendien vormen de logistieke bedrijvigheid en de handelszaken twee van de drie nieuwe sectoren die het voorwerp zullen zijn van een benadering van specifieke economische stimulering in het kader van het GPCE.*

9.3.2 Specifieke belangen die verband houden met de maatregelen en acties van het plan

Maatregel 33 - Een echt ontwikkelingsprogramma rond circulaire economie opzetten om een goed presterende lokale economie uit te bouwen die binnen de milieudoelstellingen kadert

De gemeente Sint-Lambrechts-Woluwe stelt voor een platform voor circulaire economie te creëren waar bedrijven kunnen nagaan welke producten en diensten in de nabije omgeving beschikbaar zijn (bv.: cartografische tool).

➤ *Het is nog te vroeg om te bepalen welke concrete acties er in het kader van het GPCE zullen worden gevoerd; ze worden immers gedefinieerd door WG die de verschillende spelers uit de sector samenbrengen. Een dergelijk platform valt niet uit te sluiten, maar dit idee moet in een WG worden besproken.*

Volgens IEB en CODA en FIQ hebben bijna alle maatregelen van het hoofdstuk 'economie' betrekking op de begeleiding en bewustmaking van bedrijven, zonder dat er vragen worden gesteld bij de structurele beperkingen waarmee ze rekening moeten houden en die obstakels vormen voor de ontwikkeling van een duurzame economie.

➤ *Heel wat acties houden rekening met de beperkingen die wegen op de bedrijven. Bovendien is het zo dat indien de maatregelen beperkt blijven tot begeleiding en bewustmaking, ze niet gepaard gaan met welke verplichting ook.*

Actie 71- Invoering van een GPCE voor de ontwikkeling van een goed presterende lokale economie ten dienste van de milieudoelstellingen

Volgens IEB en CODA en FIQ hoort er bij deze actie geen enkel operationeel voorstel en blijft ze beperkt tot een intentieverklaring. IEB en CODA en FIQ vragen om in het plan een definitie op te nemen van het concept 'circulaire economie'.

➤ *Dit concept wordt gedefinieerd in het GPCE.*

Volgens BRAL, IEB, CODA en FIQ zouden de maatregelen ook rekening moeten houden met het gebrek aan inachtneming van de gevolgen op het vlak van planologie van de ontwikkeling van de circulaire economie.

➤ *Het GPCE omvat een strategisch hoofdstuk 'grondgebied'. Daarin wordt onder meer de basis gelegd voor het opzetten van een circulaire economie binnen de 10 prioritaire ontwikkelingspolen en de ontwikkeling van de kanaalzone.*

BRAL erkent het belang van de ontwikkeling van een echte strategie van circulaire economie, dit kan bijdragen tot de doelstellingen op het vlak van lucht, klimaat en energie, maar kan ze ook een bron zijn van banen die niet kunnen worden gedelokaliseerd. BRAL stelt echter voor om vier elementen toe te voegen:

- Aan de basis van een efficiënte circulaire economie ligt een ambitieus ecologisch ontwerp (ecodesign) . In de denkoefening rond het ontwerp moet het streven worden opgenomen dat alles demonteerbaar is om opnieuw te kunnen worden gebruikt, te worden geherconfigureerd of gerecycleerd. IEB en CODA en FIQ voegen toe dat het dus belangrijk is om in te zetten op het creëren van werkgelegenheid in de buurt en om de sectoren onderhoud, recyclage en reparatie te ontwikkelen, die tegelijk de duurzaamheid van de economie kunnen versterken;
- Een cartografie van de stromen (eveneens aanbevolen door IEB en CODA en FIQ) die verder gaat dan de grenzen van het Gewest en de economische zones ten noorden van het Gewest omvat, evenals van de werknemersstromen (met inbegrip van werknemers die hun competenties hebben verworven buiten het conventionele schoolkader);

➤ *Meerdere ontwikkelingsprincipes van de circulaire economie volgens het ADEME werden toegevoegd aan het plan: ecologisch ontwerp, industriële ecologie, functionaliteitseconomie, reparatie, nieuwe aanwending, hergebruik en recyclage.*

➤ *Het GPCE is niet beperkt tot de materialen, maar omvat alle bronnen, met inbegrip van lucht, water, personen...*

Réseau-idée stelt voor om een actie toe te voegen aan de maatregel betreffende de circulaire economie: opleidingsmodules ontwikkelen en aanbieden / projectoproepen voor jongeren en voor de docenten van de economische afdelingen in het secundair en hoger onderwijs alsook van de technische en beroepsafdelingen.

➤ *Dit voorstel loopt al in de thematische allianties werkgelegenheid-milieu, die in het GPCE geïntegreerd zijn, in de acties die betrekking hebben op opleidingen die de competenties beogen te ontwikkelen. Toch wordt het opgenomen in het plan.*

Actie 73 - De nuttige toepassing van afval in goede banen leiden via de milieuvergunningen

De UCL vestigt de aandacht op het feit dat de vraag om warmtekrachtkoppelingssystemen met te hoge emissieniveaus uit te rusten met krachtiger filters het risico meebrengt het financieel evenwicht van de zogenaamde CHP-investeringen te verstoren indien er onderweg wijzigingen worden aangebracht. Indien het BHG de emissieniveaus van deze installaties wenst te kenmerken, dan zal er reden zijn om die ofwel te definiëren voor de nieuwe implantaties, hetzij met termijnen die verenigbaar zijn met de financiële plannen van de bestaande installaties.

➤ *De beoogde normen zijn die welke worden opgelegd via de milieuvergunning. Deze vergunning wordt opgelegd aan nieuwe installaties en wordt om de 15 jaar vernieuwd.*

Volgens de RL bepaalt de tekst dat 'bij de circulaire-economische strategie ook de vraag hoort naar het kader van de milieuvergunningen'. Deze formulering is vaag en zou moeten worden toegelicht. Dit sluit aan bij het voorstel van de gemeente Sint-Lambrechts-Woluwe om te voorzien in specifieke wetgeving die toelaat in de milieuvergunningen procedures op te leggen van valorisatie van de reststoffen bij de exploitatie (bv.: gebruikte oliën, bijproducten, ongevaarlijk afval enzovoort).

➤ *Circulariteit laat toe het hoofd te bieden aan een geheel van milieu-uitdagingen waartoe ook de milieu-impact van de economische sector behoort. In dit opzicht speelt het kader van de milieuvergunningen daar een rol.*

➤ *Voorlopig kunnen systemen van circulaire economie alleen maar worden voorgesteld in de vergunningen (bv.: onverkochte voedingswaren aan een vzw schenken). In de milieuvergunningen zullen procedures voor de valorisatie van reststoffen bijgevolg worden aangemoedigd.*

Maatregel 34 - Goede milieupraktijken integreren in de ondernemingen

Actie 73 - De acties op het vlak van milieubeheer ondersteunen

De gemeente Ukkel stelt voor om de acties van milieubeheer uit te breiden tot de ondernemingen.

- *Ook overheidsdiensten kunnen het label van ecodynamische onderneming verkrijgen. Via de PLAGE-projecten voeren ze acties van energiebeheer, net als in de privésector, maar op basis van verschillende drempels.*

Maatregel 35 - Aanpassing van het reglementair kader van de onderneming en begeleidingsmaatregelen

Actie 77 - De administratieve opvolging van de koelsector versterken

- *De actie werd geactualiseerd volgens de huidige werkzaamheden.*

Maatregel 36 - Duurzaamheid stimuleren als bedrijfsstrategie

Actie 80 - Ontwikkeling van een methode voor begeleiding van de kmo's/ondernemingen voor een strategische transitie naar duurzaamheid

De gemeente Ukkel vraagt waarom het project ResilieNtWEB niet wordt uitgebreid tot water. Ze vraagt ook dat het project geen overmatige werklast zou meebrengen voor de deelnemende kmo's.

- *Het instrument is aangepast aan alle sectoren, ook al werd het tot op heden slechts in drie sectoren gebruikt (toerisme, hotel en voeding). De toepassing van ResilieNtWEB voor bedrijven met een andere omvang en voor andere sectoren bevindt zich in de testfase.*
- *Uit een evaluatie bij de 66 kmo's die vandaag worden begeleid blijkt dat de ondernemingen dit instrument zeer nuttig en leerrijk vinden. Geen enkele onderneming was van mening dat de sessies, die de inzet van 2 tot 3 personen vereisen, aanleiding geven tot een bijkomende werklast. Zelfs de kleinste ondernemingen, met slechts één of twee personen in het management, hebben de cyclus gevolgd; dit bewijst dat het om een nuttig instrument gaat.*

9.4 HOOFDLIJN PLANNING

9.4.1 Belangrijkste uitdagingen en doelstellingen van de hoofdlijn

BRAL, IEB, CODA en FIQ alsook de RL betreuren de beperkte uitwerking van deze hoofdlijn: het ontbreekt het plan aan structurele maatregelen om de maatregelen concreet te oriënteren en concrete doelstellingen te definiëren in de andere plannen van het Gewest (ontwerp van GPDO, GOP, GGB, OGSO, enzovoort), met een resultaatsverbintenis en niet alleen met een middelenverbintenis. In deze fase zijn de maatregelen te voorzichtig.

- *We wijzen erop dat de politieke beleidsplannen, -programma's en -documenten die worden opgesteld door het Gewest, de gewestelijke overheden of lokale overheden op het vlak van huisvesting, mobiliteit of onderzoek en innovatie, alsook de plannen en programma's zoals bedoeld in het BWRO, beantwoorden aan de doelstellingen van het gewestelijk lucht-, klimaat- en energieplan.*
- *De globale samenhang van de plannen moet in het toekomstige GPDO worden verzekerd volgens het principe van de plannenhierarchie.*

9.4.2 Specifieke belangen die verband houden met de maatregelen en acties van het plan

Maatregel 37 – De manier evalueren en optimaliseren waarop de vereisten op het vlak van milieu en energie worden opgenomen in de tools voor stadsplanning

Actie 82 - Een WG oprichten om de integratie van de milieu-, klimaat en energievereisten in de geldende teksten te evalueren

Alvorens maatregelen inzake compensatietechnieken aan te nemen, meent de Stad Brussel dat de strijd tegen ondoorlatendheid eerst en vooral vereist dat het aantal constructies op het binnenterrein van huizenblokken wordt beperkt door de herziening van de GSV, waarbij ook meer milieuevereisten in die verordening kunnen worden opgenomen.

- *De WG zou deze mogelijkheid kunnen bestuderen. Dat werd gepreciseerd in het plan.*

Wat betreft de samenstelling van de WG pleiten Brussel en Ukkel ervoor om er de gemeentelijke spelers bij te betrekken (die immers betrokken zijn bij de dagelijkse toepassing van dit reglement in het kader van de stedenbouwkundige vergunning). De UCL vraagt dat deze WG niet enkel zou bestaan uit politieke beleidsmakers en medewerkers van administraties, maar ook uit universitaire experts en vorsers in de betrokken domeinen. Impulse.brussels en de CBBH zouden ook graag deelnemen aan de WG om te helpen constructieve en evenwichtige gesprekken op gang te brengen.

➤ *De WG zal beslissen om de betrokken spelers bij zijn werkzaamheden te betrekken of hen te raadplegen. Dat werd gepreciseerd in het plan.*

Maatregel 38 - De impact op het vlak van 'lucht-klimaat-energie' van de belangrijkste investeringen en infrastructuren in het BHG tot een minimum beperken

Impulse en een burger stellen voor om een actie toe te voegen in verband met de stadsverwarmingsnetten. In het kader van de ontwikkeling van nieuwe wijken (meer bepaald de 10 wijken zoals genoemd in de gewestelijke beleidsverklaring) zou het inderdaad interessant lijken om de mogelijkheden van installatie van een dergelijk systeem te onderzoeken. De planning van een dergelijk systeem is cruciaal, daar de kosten voor de installatie van het net voorafgaand aan de constructie (zelfs met het oog op latere aansluiting) veel lager zijn dan de installatiekosten eens de constructie is gebouwd.

➤ *Dit is een interessant voorstel, ook al is het te zeer gericht op maar een van de mogelijke oplossingen voor warmte- en koudeproductie, i.e. het stadsverwarmingsnet. Er is momenteel een bredere denkoefening aan de gang bij toepassing van artikel 14 van de richtlijn betreffende energie-efficiëntie, die een reeks initiatieven invoert met betrekking tot de productie van koude en warmte, waartoe ook het warmtenet behoort. In dit verband werd overigens een studie gevoerd voor rekening van LB. Ze maakt een kosten-batenanalyse van de verschillende oplossingen met als doel na te gaan welke werkelijk relevant zijn in het BHG. We stellen dan ook voor het voorstel van actie uit te breiden tot de verplichting een denkoefening op te nemen in de projecten van nieuwe wijken wat betreft de voorziene oplossingen voor de productie van koude en warmte in een optiek van soberheid en energie-efficiëntie.*

Actie 83 - De inachtneming van de conclusies van de milieueffectenstudies of -rapporten optimaliseren en er systematisch een evaluatie van lucht, klimaat en energie in integreren

De Stad Brussel beveelt aan om effectief in te staan voor de opvolging van de uitvoering van de bijzondere plannen van aanleg overeenkomstig artikel 68 van het BWRO dat bepaalt dat het college van burgemeester en schepenen aan de gemeenteraad, om de drie jaar, een verslag bezorgt over de opvolging van de belangrijke effecten van de inwerkingtreding van de bijzondere bestemmingsplannen op het milieu en over de eventueel aan te brengen correcturen. In de feiten immers is er tot op vandaag geen enkel uitvoeringsbesluit aangenomen om deze procedure te organiseren.

➤ *Dit voorstel wordt gevolgd.*

Zoals dit gold voor de duurzame wijkcontracten stelt BRAL voor om voor elk nieuw grootschalig ontwikkelingsproject te voorzien in een innoverend milieu- of mobiliteitsluik.

➤ *Dit is voorzien in de volgende actie, die tot doel heeft te streven naar de doelstelling van nul procent koolstof voor elke nieuwe stadsontwikkeling.*

De gemeente Sint-Lambrechts-Woluwe stelt voor een zogenaamd 'conform' model van effectenrapport op te leggen (model met alle milieuthema's) door middel van een besluit, om er duidelijk de evaluatie lucht-klimaat-energie in op te nemen.

➤ *Het voorstel wordt aanvaard maar er blijft veel plaats voor flexibiliteit. De Europese richtlijnen ter zake schrijven immers voor om in de evaluaties van de effecten rekening te houden met de specifieke kenmerken van het betrokken project of plan (situatie, type milieurisico, type installatie). Het bestek van een effectenstudie schommelt dus sterk van de ene tot de andere installatie.*

Actie 84 - Streven naar de doelstelling van nul procent koolstof voor elke nieuwe stadsontwikkeling

Ukkel stelt voor om deze actie bij te werken met de lijst van de 10 nieuwe wijken waarvan de Regering de stadsontwikkeling wenst te lanceren (10 prioritaire ontwikkelingspolen).

➤ *Het voorstel wordt gevolgd. De actie werd bijgewerkt.*

Actie 85 - Duurzame renovatie van de wijken

Het NW betreft de recente evolutie van de nieuwe wijkcontracten, waar de werkpijler 'advies inzake renovatie en energie' niet langer wordt erkend of gesubsidieerd, terwijl de oude wijkcontracten het mogelijk maakten de nabijheidsbegeleiding voor de Brusselaars in de gebieden die er het meest nood aan hebben te intensiveren.

- *De Regering streeft ernaar om duurzaamheid op te nemen in het beleid dat ze voert in alle bevoegdheidsgebieden, ook in haar projecten voor nieuwe wijken. In haar beleidsverklaring 2014-2019 identificeert de Regering tien 'prioritaire territoriale ontwikkelingspolen voor de legislatuur' waarin de levenskwaliteit en de bouwkundige en landschappelijke kwaliteit ook een na te streven doelstelling moeten zijn, overeenkomstig de wil van de Regering om een dimensie 'duurzaamheid' op te nemen in het kader van alle beleid dat ze voert.*
- *Het GPCE voorziet ook dat de logica van de circulaire economie wordt opgenomen in de ontwikkeling van de 10 nieuwe wijkprojecten.*

De gemeente Vorst stelt voor de problematiek van het waterbeheer op te nemen in de nieuwe vormen van verstedelijking.

- *Het voorstel wordt gevolgd.*

BSO stelt voor de aandacht te vestigen op de ontwikkeling van een nieuwe generatie instrumenten ter begeleiding van de duurzame projecten, van het type zoals voorgesteld door LB: het ontwerptool duurzame wijken.

- *De acties van LB in het kader van de duurzame wijken (facilitator en referentiesysteem) werden toegevoegd.*

Maatregel 39 - Burgerparticipatie en transversale benadering promoten

Actie 86 - Lokale burgerinitiatieven ondersteunen

BSO, het NW, de gemeente Anderlecht en BRAL vragen om de actie te vervolledigen. Het NW en BRAL betreuen dat de actie op al te sibillijnse wijze wordt geformuleerd, ondanks het belang van burgerparticipatie. Ukkel stelt voor de steunpunten Lokale Agenda 21 toe te voegen, die het voor de gemeenten mogelijk maken tal van burgerinitiatieven te ondersteunen.

- *De steunpunten Lokale Agenda 21 werden toegevoegd als instrument voor de gemeenten om bij te dragen tot de doelstellingen van het plan.*

Maatregel 40: De ontwikkeling van windenergie-installaties integreren in de denkoefening over stadsplanning

Actie 87 - De installatie van windmolens in hiervoor geschikte zones bevorderen

- *Deze maatregel werd verplaatst naar de hoofdlijn HE.*

De Stad Brussel beveelt aan om een dienst te creëren die de rol van facilitator in verband met windmolens vervult, om technische hulp te bieden aan de aanvragers en de integratie van windmolens in een stedelijk milieu te bevorderen.

- *Er kan worden nagegaan of deze kwestie opportuun is indien de acties inzake onderzoek en ontwikkeling m.b.t. windenergie leiden tot een toename van de aanvragen.*

Impulse wijst erop dat sommige bedrijven geen stedenbouwkundige vergunning konden verkrijgen voor hun windmolenproject in a priori gunstige zones, wegens de grote terughoudendheid van de buurt en de vrees voor een daling van de waarde van de grond van aanpalende gebouwen/terreinen. Het zou dus interessant zijn te werken aan dit Nimby-effect.

- *Tegelijk zal er bij de buurtbewoners worden gewerkt aan de bewustmaking.*

BSO stelt voor om bijzondere aandacht te besteden aan de stedelijke perspectieven en de omgeving van beschermde goederen.

- *Zie de overwegingen betreffende het bovenvermelde evenwicht erfgoed/energieverbruik.*

9.5 HOOFDLIJN CONSUMPTIE EN GEBRUIK VAN PRODUCTEN

9.5.1 Specifieke belangen die verband houden met de maatregelen en acties van het plan

Maatregel 41 - De voorbeeldrol van de gewestelijke overheid op het vlak van duurzame aankopen versterken

De gemeente Sint-Pieters-Woluwe vraagt om een plaatsbeschrijving op te maken van wat er op gemeentelijk niveau al bestaat op het vlak van de integratie in bijzondere opdrachtcentrales (bv.: INTERFIN voor de levering van 100% groene energie) en duurzaamheidscriteria die worden opgelegd in bestekken (bv.: opdracht voor de levering van voedingswaren voor scholen, opdracht voor het wieden van onkruid zonder biociden enzovoort). Ze meent ook dat het nuttig zou zijn het streven om de helpdesk voort te zetten of zelfs te versterken te bevestigen voor de besturen, alsook de animatie van het netwerk van overheidsinkopers en de organisatie van opleidingen voor hen, in voorkomend geval. De gemeente Etterbeek wijst erop dat de gemeenten nood hebben aan gepersonaliseerde begeleiding op het terrein bij de integratie van duurzame aankoopcriteria, opleiding en financiële hulp.

- *De centrale voor energieopdrachten Interfin werd toegevoegd aan de hoofdlijn Gebouwen.*
- *Er is bijkomende informatie opgenomen in de context van de maatregel betreffende de verschillende instrumenten die LB al heeft ontwikkeld (opleidingen, Brussels netwerk van duurzame overheidsinkopers enzovoort). Er is ook gepreciseerd dat deze instrumenten duurzaam zouden worden gemaakt.*

Actie 88 - Een referentieel voor duurzame aankopen ten behoeve van de overheid invoeren

De GMC vraagt dat er voor de billijke handel voorrang zou worden gegeven aan lokale producten boven die welke een lange reis moeten afleggen om hier te geraken.

- *Het voorstel wordt aanvaard.*

Maatregel 42 - Duurzame producten promoten

Actie 92 - De milieucriteria van de bouwmaterialen promoten

Het NW beveelt aan om het gebruik van natuurlijke materialen in renovatieprojecten meer te stimuleren, meer bepaald door reële financiële stimulansen in de premiestelsels.

- *Er wordt een bonus (supplement bij de energiepemie) toegekend als er natuurlijke materialen gebruikt worden.*

De ESR, de GMC en Bral merken op dat het belangrijk is rekening te houden met de volledige levenscyclus van de producten, met inbegrip van het vervoer, en dus niet alleen met hun eindgebruik. Voor gebouwen moet er ook rekening worden gehouden met het bouwen, vernietigen en recycleren. De overheid moet het goede voorbeeld tonen, meer bepaald via haar bestellingen.

De RL wijst erop dat de resultaten op lange termijn van bouwmaterialen niet bekend zijn en vraagt om een grondiger studie in dit verband te voeren, alsook naar de reële waarborgen die de labels in dit domein bieden.

Rockwool wenst een referentie in het plan over de tool/databank voor de evaluatie van de materialen die technisch gezien neutraal is.

De federale overheid voor leefmilieu heeft ook meermaals toelichting gevraagd bij deze maatregel en heeft de aandacht gevestigd op meerdere elementen in verband met de studies naar de levenscyclus, meer bepaald met betrekking tot de materialen waarvoor het Gewest promotieacties wenst te ontwikkelen: recyclagematerialen (impact van het vervoer naar het sorteercentrum, reinigings- en transformatieproces) en natuurlijke materialen (de onkruidverdelgers en additieven die op deze materialen worden gebruikt) hebben een grote milieu-impact indien men rekening houdt met hun levenscyclus. Er worden ook vragen gesteld bij het begrip 'stevig materiaal'. Volgens de FOD Leefmilieu moet het stimuleren van deze producten gepaard gaan met begeleidende maatregelen om de perverse effecten te vermijden.

- *Om het begrip van de maatregel te verbeteren werd de actie opnieuw in haar context geplaatst, nader toegelicht en geactualiseerd.*

- *Deze toelichting heeft betrekking op de wijze waarmee er met de analyse van de levenscyclus rekening wordt gehouden voor bouwmaterialen en gebouwen, alsook de verschillende tools die daarvoor worden ontwikkeld.*

9.5.2 Ontbrekende overwegingen: het schoolpubliek

Het EV beveelt aan acties te ontwikkelen m.b.t. de voorbeeldrol van scholen (kantormateriaal, onderhoud, duurzame voeding, chemisch afval ...) op het vlak van de aankoop door beheerders (reglementeringen, aankoopgids, collectieve aankopen), gebruik voor het technisch personeel (sensibiliseren, vormen), opleiding bestemd voor jongeren in het secundair (beroepsopleiding in huishoudkunde / consumptie / hotelbeheer / cateringsector / secretariaat / ...; beheer van de laboratoria in de wetenschappen en verwijdering van giftig afval ...), bewustmaking van de leerlingen.

- *LB voert al enorm veel projecten die zich richten tot een schoolpubliek, op het vlak van animatie, pedagogische tools, ecobeheer (toegankelijke labels) en toepasselijke regelgeving, in verschillende domeinen: voeding, energie, klimaat, water enzovoort. Dit al zeer verscheiden assortiment werd in de hoofdlijn Gebouwen aangevuld met een nieuwe actie die zich speciaal tot dit publiek richt.*
- *Het voorstel wordt bijgevolg geweigerd.*

Naar het voorbeeld van wat wordt aanbevolen op het vlak van aanmoedigen tot gedragswijzigingen inzake duurzame consumptie van particulieren in het kader van actie 91, wenst de Stad Brussel dat er in schoolkantines voorrang wordt gegeven aan aangepaste menu's waarin de hoeveelheid vlees kleiner en de hoeveelheid fruit en groenten (bio) groter wordt. Evenzo zou er bijzondere aandacht moeten worden besteed aan het ophalen van de overschotten van schoolkantines en aan het verminderen van plastic verpakkingen die dienen om voedsel te vervoeren.

- *Sinds vele jaren begeleidt LB de schoolkantines om goede reflexen aan te leren op het vlak van duurzame voeding in het kader van het programma 'Duurzame kantines': jacht op verspilling, integratie van seizoensgebonden fruit en groenten, kook- of bewaartechnieken, alternatieven voor vlees zijn sommige van de aspecten waarrond er voor de beheerders van keukens en de koks begeleidingsinstrumenten werden ontwikkeld.*
- *Het voorstel wordt bijgevolg geweigerd.*

9.6 HOOFDLIJN AANPASSING AAN DE KLIMAATVERANDERING

9.6.1 Specifieke belangen die verband houden met de maatregelen en acties van het plan

Maatregel 43 - Het waterbeheer aanpassen

IEB, CODA en FIQ nodigen de Regering uit om gebruik te maken van de burgerexpertise die werd ontwikkeld in het kader van de Staten-Generaal van het Water in Brussel (SGWB) m.b.t. de nieuwe stadsrivieren en de solidaire stroombekkens.

- *Deze expertise wordt ten volle gekapitaliseerd in het plan voor waterbeheer dat de aandacht vestigt op een behoefte aan coördinatie en samenwerking tussen de verschillende spelers op het vlak van waterbeheer.*
- *In dit verband werden er in september Brusselse ontmoetingen rond water georganiseerd door het coördinatieplatform van de spelers en operatoren inzake water van het BHG (opgericht in 2014), als ruimte voor dialoog en coördinatie.*

Actie 95 - De inachtneming van de klimaatveranderingen in het Waterbeheerplan garanderen

BRAL vraagt dat de doelstellingen van het waterbeheerplan, die ook ressorteren onder de aanpassing van het Gewest, zoals constructies in overstromingsgebied, de grijze en blauwe netwerken en de impermeabilisatie van de bodems als volwaardige elementen worden opgenomen in de nieuwe stedelijke bouw- en renovatieprojecten, meer bepaald het kanaalplan en het richtschema van de Zuidwijk (die de Zennevallei ten minste gedeeltelijk raken). Ook de GSV zou in deze zin moeten worden herzien.

- *Beter rekening houden met het overstromingsrisico in het kader van het stedelijk ontwikkelingsplan is een van de operationele doelstellingen van het waterbeheerplan 2016-2021, zoals blijkt uit het werkprogramma voor het waterbeheerplan 2016-2021.*

- *Er werd toelichting betreffende het nieuwe waterbeheerplan 2016-2021 in het plan opgenomen om uitleg te verstrekken bij de belangrijkste beoogde maatregelen in verband met overstromingen, de grootste kwetsbare plek van het Brussels Gewest in het licht van de klimaatverandering.*

Actie 97 - De gemeenten aanmoedigen en ondersteunen bij hun acties rond regenwaterbeheer

Het NW beveelt aan verder te gaan met de valorisatie van regenwater door het thuis te gebruiken (sproeien, toilet, schoonmaken) en via de regenwatertanks in de bebouwde zones van de hellingen van sommige problematische stroomgebiedbekkens met als doel het wegstromen van het water te vertragen en overstromingen te voorkomen. BSO beveelt aan om de kwestie van de regenwatertanks ook in het plan op te nemen. Wat betreft de terbeschikkingstelling van de burgers van premies voor regenwatertanks vestigt het NW echter de aandacht op de ontoereikendheid van de bedragen van de huidige premies en op de nood om de communicatie rond deze maatregel te versterken, ook in het geval waarin deze tanks verplicht zouden worden gesteld.

- *De premies voor de installatie van regenwatertanks worden genoemd als voorbeeld van gemeentelijke initiatieven die het Gewest wenst te ondersteunen. Het komt de gemeenten toe te beslissen om de aankoop ervan al dan niet te bevorderen en het bedrag van de premie vast te stellen.*
- *Ter aanvulling van de gemeentelijke premies bepaalt de GSV (artikel 16 - Titel I) dat elke nieuwe constructie van een tank voorzien moet zijn.*
- *Het gedecentraliseerd beheer van regenwater wordt benadrukt in het waterbeheerplan 2016-2021 (hoofdlijn 5), zoals vermeld in actie 95 van het plan. Het hergebruik van regenwater, via een tweede circuit of opvang, voor vormen van gebruik waarvoor geen drinkbaar water is vereist, wordt er eveneens aangemoedigd (hoofdlijn 4).*

Maatregel 45 - Het plantenpatrimonium van het Gewest ontwikkelen en aanpassen

Actie 100 - Het Gewest 'vegetaliseren', vooral via het ecologische netwerk, rekening houdend met de gevolgen van de klimaatverandering

- *Er werden heel wat referenties toegevoegd aan het natuurplan, waarvan het goedkeuringsproces is geëvolueerd.*

Jette beveelt aan het gebruik aan te moedigen van boomsoorten die bestand zijn tegen de verschillende bronnen van stress in verband met de stad en tegen de klimaatopwarming, zowel bij de bevolking als bij de overheid in het kader van hun respectieve projecten. Voor BSO echter mag het criterium van weerstand tegen de nieuwe klimaatvoorwaarden en het gebruik van inheemse soorten niet de bovenhand hebben op de kwaliteit van integratie en schoonheid van de soorten in het stadslandschap.

- *LB is het daar niet helemaal mee eens: in het geval van originele projecten moeten bepaalde keuzes van planten worden gerespecteerd daar ze inherent verbonden zijn met het project. In geval van nieuwe aanleg is het echter logisch om verstandig te werk te gaan en inheemse soorten te planten die zowel aan de lokale situatie als aan de voorzienbare klimaatevolutie zijn aangepast.*
- *Het ecologisch beheer van de groene ruimten zoals het door LB wordt beoefend en aangemoedigd, bevordert overigens de inheemse biodiversiteit.*
- *In het BHG stelt de ordonnantie van 1 maart 2012 betreffende het natuurbehoud (artikelen 77 en 78) het regelgevend kader vast voor de maatregelen van preventie en bestrijding van invasieve soorten.*

Anderlecht vraagt om opleidingen te organiseren en een gids samen te stellen voor de betrokken publieke spelers. De gemeente Sint-Pieters-Woluwe vraagt of het Gewest van plan is deze bomen te planten in samenwerking met de lokale overheden, de ondernemingen en/of de private eigenaars met als doel het grondgebied te bedekken en aldus van een groen netwerk te voorzien.

- *Volgens het natuurplan moet het feit rekening te houden met de natuur in de plannen en projecten veeleer een kans dan een beperking vormen voor de spelers op het vlak van stadsontwikkeling. Daartoe zal het Gewest opleidingen organiseren en tools verspreiden die toelaten het begrip van de uitdagingen te vergroten, de procedures en instrumenten te beheersen en de goede praktijken van rekening houden met de natuur te identificeren.*
- *Het natuurplan voorziet ook in de optimalisatie van de hulp vanwege het Gewest aan de lokale spelers, door de bevordering van het delen en verspreiden van informatie inzake goede praktijken van aanleg en beheer, meer bepaald met betrekking tot de Brusselse vereniging van plantsoenbeheerders*

(BVPB). Er zal worden voorzien in de bevordering van goede praktijken, met inbegrip van de organisatie van opleidingen, met als doel de bewustmaking en de knowhow van de beheerders te ontwikkelen.

- Tot slot herinnert het LKEP eraan dat het natuurplan voorziet in de creatie van een functie van 'natuurfacilitator' die de bedenkers van plannen en projecten moet begeleiden en adviseren over de soorten die bevorderlijk zijn voor het behoud en de ontwikkeling van de natuur en de biodiversiteit in de stad. Hij zal hen ook informeren over de bestaande gewestelijke technische en/of financiële steun in verband met de toepassing van goede praktijken die toelaten het ecologische netwerk te versterken.

Actie 101 - De ontwikkeling van groendaken ondersteunen

De gemeente Sint-Lambrechts-Woluwe vraagt om voor alle daken van openbare gebouwen na te gaan welke oppervlakte in aanmerking kan komen voor de aanleg van groendaken, vervolgens om het bedrag van de premies te verhogen die worden toegekend in het kader van de aanleg van groendaken door particulieren en/of de verplichting af te schaffen om garagedaken te isoleren voor dit type van aanleg, en om de bewoners meer bewust te maken van / te informeren over de voordelen en de kosten van groendaken, meer bepaald in het kader van het 'vegetaliseren' van garagedaken binnenin huizenblokken.

- Wat betreft de groendaken voorziet het plan in het behoud van de actuele steun en in de ontwikkeling van een denkoefening met het oog op de wijziging van de bepaling van de GSV die betrekking heeft op de groendaken teneinde aan overheden de verplichting op te leggen om hun daken groen te maken volgens realistische minimale oppervlaktedrempels. Deze verplichting zal worden uitgebreid tot alle spelers die hun dak willen renoveren.
- Van zijn kant wil het natuurplan de mechanismen van natuursteun coördineren en daarvoor een kader creëren om het voor het Gewest mogelijk te maken concrete gebaren te ondersteunen die bevorderlijk zijn voor de natuur en door Brusselse spelers worden gesteld.

9.7 HOOFDLIJN BEWAKING VAN DE LUCHTKWALITEIT

9.7.1 Algemene beschouwingen

SchoneLuchtBXLairpropre beveelt aan om de controle op het grondgebied van het BHG uit te breiden in verband met ozon, NO_x, PM₁₀, PM_{2.5} en Black Carbon, en om daarbij prioritair te handelen in gebieden met veel verkeer (bv. met mobiele sensoren op bussen, trams of taxi's), samen met het gebruik van vaste slimme borden op straat en digitale toepassingen (smartphone, tablets ...) om de burgers in reële tijd te informeren over de luchtkwaliteit ten opzichte van de Europese normen en van de richtlijnen van de WHO, alsook om praktische aanbevelingen te formuleren om het gedrag van de burgers te oriënteren.

- Overeenkomstig de bepalingen van het BWLKE wordt de luchtkwaliteit in het BHG permanent gecontroleerd door het Laboratorium voor Milieuonderzoek van LB.
- De meetstations van het telemetrisch netwerk voldoen aan de meetverplichtingen van de richtlijn 2008/50 betreffende de luchtkwaliteit.
- De metingen die er worden verricht, worden aangevuld door de metingen in het kader van het project *Expair*, dat de blootstelling aan luchtverontreiniging meet van een steekproef van personen – die representatief zijn voor de bevolking – via het onderzoek van twee polluenten die representatief zijn voor de luchtverontreiniging in de stad, i.e. Black Carbon (zeer fijne roetdeeltjes die worden uitgestoten door verbrandingsprocessen) en vluchtige organische stoffen.
- Tot slot voorziet het plan in een betere opvolging van de luchtkwaliteit in tunnels en gesloten plaatsen.
- Op het vlak van communicatie en informatie voorziet het plan om de informatie aan het publiek te versterken via instrumenten op het terrein, meer bepaald pollumeters, informatiepalen op straat en een app voor smartphones..

9.7.2 Specifieke belangen die verband houden met de maatregelen en acties van het plan

Maatregel 47. De metingen en de follow-up van de luchtkwaliteit verbeteren

De GMC, de Fietsersbond en GRACQ dringen erop aan om de luchtkwaliteit te volgen in alle omgevingen en niet alleen te focussen op wegentunnels maar bijvoorbeeld ook op omgevingen waar kinderen komen of in de tunnels

en ondergrondse stations van het openbaar vervoer. Het doel moet bestaan in een globale vermindering van de blootstelling van de bevolking.

➤ *Deze aanbeveling is al effectief in het kader van de acties over de follow-up van de luchtkwaliteit in de tunnels verbeteren' en van versterking van de expertise van de RCIB in verband met voor het publiek toegankelijke afgesloten plaatsen.*

Actie 104 - De luchtkwaliteit en de follow-up ervan in de tunnels verbeteren

De RL meent dat de installatie van meetinstrumenten niet moet worden overwogen maar uitgevoerd.

➤ *De Leopold II-tunnel, waar de normen worden overschreden, zal worden uitgerust. Voor de andere tunnels zal de behoefte van geval tot geval worden geëvalueerd.*

Maatregel 48 - De diensten voor diagnosestelling en remediëring van de binnenluchtvervuiling versterken

De gemeenten Jette en Ukkel menen dat de RCIB preventieve acties zou moeten voeren alvorens een probleem zich voordoet en zonder een medische vraag af te wachten alvorens te handelen. Ukkel voegt toe dat de bewustmaking in verband met de kwaliteit van de binnenlucht zou moeten worden vergroot.

➤ *We wijzen erop dat verschillende maatregelen in het plan toelaten deze vragen te beantwoorden:*

- *De definitie van richtwaarden of normen die in acht moeten worden genomen voor bepaalde pollutanten op basis van de aanbevelingen van de RCIB en LB. In dit verband zal een referentiesysteem voor de kwaliteit van de binnenlucht worden opgesteld. Op termijn bestaat het doel erin om dit referentiesysteem op te nemen in de Huisvestingscode, op basis van de verworven ervaring. Deze actie is dus ten volle verankerd in het preventieve gedeelte.*
- *De integratie van het probleem van de verontreiniging van de binnen- en buitenlucht in de opleidingen van professionele gezondheids- en sociale medewerkers.*
- *De ontwikkeling van geïndividualiseerd advies inzake verontreiniging van de binnenlucht (oorzaken, gevolgen, de private en beroepsomgeving, toekomstig Brussels referentiesysteem) via het Brussels huis voor energie en leefmilieu. De ambtenaren van het Huis hebben al een opleiding genoten. Ze zijn dus gemachtigd om in de eerste lijn te handelen en advies te geven aan de gezinnen over de maatregelen die ze kunnen nemen om de ontwikkeling van de binnenluchtvervuiling te voorkomen.*

➤ *Deze instrumenten zullen dus complementair zijn met de interventies van de RCIB, wiens activiteiten voornamelijk zijn gericht op bezoeken nadat een reëel probleem is ontdekt. Daar de medische vraag te groot is, kan de cel RCIB zijn interventies niet richten op preventieve aspecten.*

Maatregel 51 – De burgers bewust maken van het belang van een goede luchtkwaliteit

Het EV beveelt aan om een actie toe te voegen die erin bestaat een pedagogische module te ontwikkelen met als doel docenten en leerlingen te informeren over/vormen in de luchtkwaliteit in het Brussels Gewest, hen bewust te maken van de gevolgen van luchtverontreiniging en hun vermogen om te handelen te ontwikkelen.

➤ *Er werd een actie toegevoegd.*

Actie 111 - Informeren over de vervuilingniveaus, vooral via de pollumeters

Een burger vraagt om de pollumeters aan te vullen met passende informatie voor de chauffeurs stroomopwaarts van de congestieproblemen, meer bepaald via een bord met dynamische affichering (bv.: Montgomery, Kunst-Wet).

➤ *In de tunnels bestaan er al meerdere borden met dynamische affichering.*

Maatregel 52 – De actieplannen op korte termijn herzien bij vervuilingsspieken

➤ *De maatregel werd geactualiseerd.*

Een burger betreurt dat het plan geen maatregelen voorstelt m.b.t. de controle op vervuilende auto's noch een pastille in functie van de netheid van motors, zoals in Parijs, of maatregelen om snel te handelen (anticiperen) en het verkeer te verminderen wanneer men een piek nadert.

- *Het plan komt tegemoet aan deze bezorgdheid, daar het voorziet om het actieplan op korte termijn te herzien bij vervuilingsspieken.*

Heel wat burgers, de GMC, BRAL, IEB, CODA en FIQ, Cycloperativa, Clientearth, de Fietsersbond en GRACQ vragen om deze maatregel concreter te maken en de operationalisering van de herziening op te nemen in het plan.

- *De uitvoeringsvoorwaarden worden nog bestudeerd. Om die reden zijn ze nog niet opgenomen in het plan. Dit gezegd zijnde, werden er preciseringen toegevoegd.*

De GMC, burgers, BRAL, Cycloperativa, Clientearth, GRACQ en IEB, CODA en FIQ bevelen aan om de activeringsdrempels van de maatregelen te verlagen en de fase 1 in te zetten vanaf 40 µg PM10 en vanaf ca. 150 µg NO2, als gemiddelde concentratie per uur, en niet als gemiddelde concentratie per dag. Daar de maatregelen die in de fase 1 toepasselijk zijn, voornamelijk dienen om het publiek te sensibiliseren, zou het passender zijn ze vast te leggen alvorens respectievelijk de concentraties 50 µg PM10 en 200 µg NO2 te bereiken. De fase 2 zou moeten beginnen vanaf 50 µg PM10 en 200 µg NO2. Daar de grenswaarden niet mogen worden overschreden, worden strengere acties noodzakelijk en is de fase 1 niet langer van tel. Fase 3 behelst nog drastischer acties en kan bijvoorbeeld worden geactiveerd wanneer de concentraties 100 µg PM10 en 250 µg NO2 bereiken.

De GMC, burgers, BRAL, Cycloperativa, Clientearth en GRACQ bevelen aan om de maatregelen te richten op de reële emissiebronnen: de GMC meent dat de maatregel van afwisselend rijden niet zeer efficiënt is, daar er geen onderscheid wordt gemaakt tussen zeer vervuilende voertuigen en voertuigen met een lage uitstoot. In de fase 2 stellen de GMC, BRAL, Clientearth en Cycloperativa voor om het verkeer van de meest vervuilende voertuigen, zoals dieselvoertuigen, te beperken. Ze vragen om deze maatregelen op te nemen in structurele maatregelen om de concentraties van pollutanten in de omgevingslucht te beperken (bv. het gebruik van slimme camera's die worden aanbevolen voor de uitvoering van een kilometerheffing of een lage-emissiezone voor de identificatie van voertuigen die niet mogen rijden bij vervuilingsspieken, of om de temperatuur van de verwarming in gebouwen te reglementeren).

- *Het besluit inzake vervuilingsspieken zal in twee fasen worden herzien, zoals uitgelegd in het plan. In december 2015 heeft de Brusselse regering besloten om het hele jaar door een informatieprocedure in te voeren voor de bevolking bij overschrijding van de Europese norm van 50µg/m³ PM₁₀. De Regering heeft eveneens besloten om over te gaan tot een globale herziening van het besluit "vervuilingsspieken", en dit analoog met de werkzaamheden aan de ecologische autofiscaliteit.*

9.8 HOOFDLIJN MECHANISMEN VOOR PARTICIPATIE AAN DE KLIMAATDOELSTELLINGEN EN DE PRODUCTIEDOELSTELLINGEN VOOR HERNIEUWBARE ENERGIE

9.8.1 Specifieke belangen die verband houden met de maatregelen en acties van het plan

Maatregel 53 - Het permanent beheer van het Brusselse Klimaatfonds

De ESR vraagt of het klimaatfonds al beschikbaar is.

- *Het fonds is beschikbaar sinds 2014. Dat werd gepreciseerd in het plan.*

Maatregel 56 - Investeren in samenwerkings- en flexibiliteitsmechanismen inzake energie, geproduceerd op basis van hernieuwbare bronnen

- *De maatregel werd overgebracht naar de hoofdlijn HE.*

9.9 HOOFDLIJN SOCIALE DIMENSIE

9.9.1 Belangrijkste uitdagingen en doelstellingen van de pijler

Het NW zou liever zien dat het plan een preventieve actie op lange termijn ondersteunt dan de curatieve acties die bij deze maatregel voorgesteld worden. Voorrang geven aan acties stroomopwaarts van het energieverbruik lijkt meer impact te hebben op de menselijke valorisatie van personen in energiearmoede, de verbetering van de gebouwen in de zin van het LKEP, een vermindering van de energiekost en een verbetering van de kwaliteit van

de binnenlucht. IEB, CODA en FIQ bevelen aan om een bijzondere aandacht te schenken aan de kwetsbare gezinnen en om elk nefast effect van de implementatie van de maatregelen te voorkomen.

- *Dat is inderdaad wat er bij alle maatregelen van het plan beoogd wordt: de vermindering van het energieverbruik geldt als prioriteit, maar de acties moeten aangevuld worden met maatregelen ter bestrijding van de energiearmoede.*
- *Bij tal van maatregelen van het plan wordt de aandacht op de kwetsbare gezinnen gevestigd. Bovendien wordt er ook voor een opvolging van het plan gezorgd om eventueel bepaalde maatregelen die toch nefaste gevolgen zouden hebben, te kunnen bijsturen.*

BRAL wil van zijn kant dat deze pijler versterkt wordt en had graag gezien dat de sociale dimensie uitgebreid zou worden tot de behoorlijke inaanmerkingneming van het Brusselse sociale weefsel bestaande uit tal van initiatieven en basisgroepen die door de overgang naar een grotere duurzaamheid betroffen zijn.

- *In het hele plan wordt er rekening gehouden met het Brusselse sociale weefsel, aangezien de acties zich tot zijn verschillende doelgroepen richten of deze bij het verloop ervan betrekken: gemiddelde gezinnen, kansarmen, professionals, scholen, publieke en private instellingen, verenigingen die actief zijn in de sociale of milieusector, enz.*

De RVG had de aandacht van de Regering graag gevestigd op de noodzaak om de maatregelen en acties van deze aan de sociale dimensie gewijde pijler zo goed mogelijk af te stemmen op de sociale beschermingsmaatregelen die door de elektriciteits- en de gasordonnantie voorzien worden. De RVG wijst de Regering erop dat een evaluatie van deze maatregelen zich daarbij lijkt op te dringen en dat de maatregelen in kwestie vervolgens, indien nodig, ook aangepast moeten kunnen worden.

- *Er zou een evaluatie verricht moeten worden van de door voormelde ordonnanties voorziene sociale beschermingsmaatregelen. Dat werd gepreciseerd in het plan.*

9.9.2 Specifieke belangen die verband houden met de maatregelen en acties van het plan

Maatregel 57 - De kortetermijneffecten van de energiearmoede verzachten

Actie 118 - Versterken van de bevoegdheden en de sociale buurtdiensten voor de gezinnen in moeilijkheden

RI stelt voor om de samenwerking tussen de actoren op het vlak van milieu-educatie en duurzame ontwikkeling en de actoren van de sociale sector te bevorderen.

- *De actie wordt aangevuld met het voorstel*

Actie 122 - De burgerinitiatieven op het vlak van groepsaankopen van energie ondersteunen

Volgens de gemeente Sint-Pieters-Woluwe gaan de op particulier initiatief ondernomen, reeds bestaande groepsaankopen van energie verder dan de eenvoudige doelstelling van het leveren van aardgas en groene stroom en bieden ze vaak ook een gemakkelijkere en goedkopere toegang tot energieproducten die in milieuopzicht en qua klimaatimpact als interessant gelden (pellets voor houtverwarming, gegroepeerde bestellingen van energieaudits, installatie van zonnepanelen, ecologische isolatiematerialen, enz.). Het zou dan ook nuttig zijn om ook deze energieaankopen in de denkoefening op te nemen.

- *De types van energie die in eerste instantie beoogd worden, zijn gas, elektriciteit en stookolie. Wat de energiebesparende investeringen betreft (audit, isolatiematerialen, enz.), deze maken het voorwerp uit van stimulansen, zoals de energiepremies en de groene lening (zie de pijler gebouwen).*
- *Als de ervaring van de groepsaankopen van energie echter doorslaggevend blijkt, zou deze in een tweede fase uitgebreid kunnen worden tot andere energieaankopen. Dat werd gepreciseerd in het plan.*
- *Pellets worden uitgesloten omwille van hun impact op de luchtkwaliteit in het Gewest (zie Bijlage 2 over de luchtkwaliteit van het plan).*

Afgezien van de burgerinitiatieven ter zake, hebben de steden en gemeenten van Wallonië en Brussel al eerder groepsaankopen gelanceerd en dat eveneens in samenwerking met private operatoren belast met de communicatie, de uitvoering en de onderhandelingen met de mededingende leveranciers. Dat neemt niet weg dat de lokale overheden hierin afgeremd worden door kwesties in verband met HR, juridische kwesties, enz. Het

zou goed zijn, mocht het Gewest de implementatie van zulke publiek-private partnerschappen kunnen faciliteren in het kader van de groepsaankopen. Voor Ukkel houdt een groepsaankoop ook de lancering van een campagne rond de oproep tot kandidaat-inschrijvers in. Dat vergt een specifieke logistiek en dus zowel menselijke als kantoormiddelen.

- *Het faciliteren van de implementatie van publiek-private partnerschappen is één van de mogelijkheden die het Gewest geboden wordt om de groepsaankopen te ondersteunen, net zoals de overname van de campagne rond de oproep tot kandidaat-inschrijvers. Er wordt beslist om alle deuren open te laten voor het bepalen van de implementatiemodaliteiten van deze actie.*

Maatregel 59 - Schenking van herbruikbare voorwerpen, meubels

Actie 124 - De schenking aan de sector van de sociale economie van toestellen, meubelen en andere goederen waarvan de overheid zich wil ontdoen, aanmoedigen

BSO wil dat dit concept uitgebreid wordt tot alle Brusselse actoren (bewoners, bedrijven).

- *De maatregel voorzag al dat de ervaring met de overheid in een tweede fase uitgebreid zou worden tot de bedrijven.*
- *Wat de particulieren betreft, wordt er beslist om deze in dit stadium niet op te nemen, aangezien er voor hen al tal van mogelijkheden bestaan (Spullenhulp, rommelmarkt, ruilevenementen, enz.).*

De gemeente Ukkel stelt ook voor om aan de overheidsinstanties een lijst te bezorgen van de mogelijkheden die er hen ter beschikking worden gesteld om zich te ontdoen van ongewenste voorwerpen.

- *De door de gemeente Ukkel aangehaalde lijst maakt deel uit van de verschillende middelen die er ter beschikking gesteld kunnen worden van de gemeenten, zonder echter beperkend te willen zijn. En verder is er eveneens heel wat informatie ter zake te vinden bij Net Brussel.*

Gezien om gevoegd te worden bij het besluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering tot goedkeuring van het Gewestelijk lucht-klimaat-energieplan van .....

De Minister-President van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering

Rudi VERVOORT

De Minister van Huisvesting, Levenskwaliteit, Leefmilieu en Energie,

C.FREMAULT

